

Lozan sulh muahedenamesinin kabulüne dair kanunlar

No.

340

BİRİNCİ MADDE — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Romanya Hükûmetlerinin salâhiyettar murahhasları arasında 1339 - 1923 senesi temmuzunun yirmi dördüncü günü Lozan'da akit ve imza olunan sulh muahedenamesiyle berveçhizir tadat olunan mukavelât ve senedat Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul ve tasdik olunmuştur:

1. Boğazların usulü idaresine dair 24 temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan mukavelename;

2. Trakya hududuna dair 24 temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan mukavelename;

3. Türk ve Rum ahalinin mübadelesine dair 30 kânunusani 1923 tarihinde Lozan'da imza olunan mukavelename;

4. Affı umumiye dair 24 temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan beyanname ve protokol;

5. Lozan'da imza edilen senedatın bazı ahkâmına Belçika ve Portekiz Devletlerinin iltihakına dair 24 temmuz sene 1923 tarihinde Lozan'da imza olunan protokol;

6. Britanya, Fransa, İtalya kıtaatı tarafından işgal edilen Türk arazisinin tahliyesine dair 24 temmuz sene 1923 tarihinde Lozan'da imza olunan protokol;

7. Karaağaç arazisi ile Bozcaada ve İnroz adalarına dair olup Türkiye ve Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan tarafından 24 temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imzalanan protokol;

8. Sırp - Hırvat ve İsloven Devleti tarafından muahedei sulhiyenin imzasına mütedair 24 temmuz 1923 tarihinde Lozan'da imza olunan protokol.

İKİNCİ MADDE — İşbu kanunun ierasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

10 muharrem 1342 ve 23 ağustos 1339

No.

341

BİRİNCİ MADDE — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetiyle Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Romanya Hükûmetlerinin salâhiyettar murahhasları arasında 1339 - 1923 temmuzunun yirmi dördüncü günü Lozan'da akit ve imza olunan ikamet ve silâhiyeti adliyyeye dair Mukavelename Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul ve tasdik olunmuştur.

İKİNCİ MADDE — İşbu kanunun ierasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

10 muharrem 1342 ve 23 ağustos 1339

No.

342

BİRİNCİ MADDE — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile Britanya

İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Romanya Hükûmetlerinin salâhiyettar murahhasları arasında 1339 - 1923 senesi temmuzunun yirmi dördüncü günü Lozan'da akit ve imza olunan Ticaret Mukavelenamesi Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul ve tasdik olunmuştur.

İKİNCİ MADDE — İşbu kanunun icrasına İera Vekilleri Heyeti memurdur.

10 muharremi 1342 ve 23 ağustos 1339

No.
343

BİRİNCİ MADDE — Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Romanya Hükûmetlerinin salâhiyettar murahhasları arasında 1339 - 1923 senesi temmuzunun yirmi dördüncü günü Lozan'da akit ve imza olunan Devleti Osmaniye tarafından verilmiş bazı imtiyazata dair protokol Türkiye Büyük Millet Meclisince tasdik olunmuştur.

İKİNCİ MADDE -- İşbu kanunun icrasına İera Vekilleri Heyeti memurdur.

10 muharrem 1342 ve 23 ağustos 1339

---

1. — SULH MUAHEDENAMESİ

Bir taraftan,

Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp - Hırvat - İsloven Devleti,

Ve diğer taraftan,

Türkiye,

1914 senesinden beri Şark'ın sükûnunu ihlâl eden hali harbe katî surette hateme vermek arzuyu mütekabiliyle mütehassis olarak,

Ve kendi milletlerinin müşterek refah ve saadeti için elzem olan dostane ve ticari münasebatı beyinlerinde yeniden tesis etmek emelinde bulunarak,

Ve bu münasebatın Devletlerin istiklâl ve hâkimiyetine hürmet esasına müstenit olması vücubunu mülâhaza ederek, bu hususta bir muahede akdine karar vermişler ve murahhas olarak:

Haşmetlû Büyük Britanya ve İrlânda Kraliyesi Müttehidesi, Maverayi Ebhar Britanya arzisi Kralı ve Hindistan İmparatoru Hazretleri:

İstanbul'da Fevkalâde komiser asaletlû Sir Horace George Montagu Rumbold, Baronet, G. C. M. G.;

Fransa Cumhuriyeti:

Fransa Sefiri kebiri, Cumhuriyetin Şark'ta Fevkalâde komiseri, Lejyon donör nişanı mülisinin Grandofisiye rütbesini haiz Ferik General Müsyü Maurice Pellé;

Haşmetlû İtalya Kırallı Hazretleri;

Âyandan, İtalya Sefiri kebiri, İstanbul'da Fevkalâde komiser, Senmoris ve Lazar ve Kuron Ditali nişanlarının Grankruvva rütbesini haiz asaletlû Marki Gamille Garroni; Atina Fevkalâde murahhas ve orta elçisi, Sen moris ve Lazar nişanlarının Komandör ve Kuron Ditali nişanının Grandofisiye rütbesini haiz Müsyü Jules César Montagna;

Haşmetlû Japonya İmparatoru Hazretleri:

Soleylövan nişanının birinci rütbesini haiz Roma Fevkalâde sefiri kebir ve murahhası Müsyü Kentaro Otechiai Jusammi;

Haşmetlû Yunanlılar Kırallı Hazretleri;

Esbak Heyeti nuzzar reisi, Sovör nişanının Grankruvva rütbesini haiz Müsyü Eleftherios K. Venizelos, Londra orta elçisi, Sovör nişanının Komandör rütbesini haiz Müsyü Démtère Caclamanos;

Haşmetlû Romanya Kırallı Hazretleri:

Orta elçi Müsyü Constantin I. Diamandy;
Orta elçi Müsyü Costantin Cantzesco;

Haşmetlû Sırp - Hırvatlar - İslovenler Kırallı Hazretleri:

Bern'de Fevkalâde murahhas ve orta elçi Müsyü Dr. Miloutine Yovanovitch;

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti:

Umuru Hariciye vekili, Edirne mebusu İsmet Paşa,
Umuru Sıhhiye ve muaveneti içtimaiye vekili, Sinob mebusu Dr. Rıza Nur Bey,
Sabık vekil, Trabzon mebusu Hasan Bey;

Hazaratını tâyin etmişlerdir. Müşarünileyhim usulüne muvafık ve muteber görülen salâhiyet namelerini ibrazdan sonra âtideki mevaddı kararlaştırmışlardır:

KISIM : 1.

Siyasi ahkâm

Madde — 1.

İşbu muahedenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren bir taraftan Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp - Hırvat- İsloven Devleti ve diğer taraftan Türkiye arasında ve kezaik Tarafeyn tebaaları beyninde hali sulh sureti katiyede tekra teessüs edecektir.

Tarafeyn arasında münasebatı resmîye vücut bulacak ve Tarafeynin arazileri dahilinde siyas ve şehbenderî memurin, vâkı olacak ihtilâfatı hususiyeye halel gelmeksizin, Hukuku düvel esasat umumiyesiyle tâyin edilmiş olan muameleye mazhar olacaklardır.

Fasıl : 1.

1. — *Araziye müteallik ahkâm*

Madde — 2.

Bährîsiyah'tan Adalar denizine kadar Türkiye'nin hududu berveğhızır tespit edilmiştir. (Merbut bir numaralı haritaya müracaat) :

Evvelâ - Bulgaristan ile :

Rezva'ya mansabından Türkiye'ye, Bulgaristan ve Yunanistan'a ait üç hududun Meriç üzerinde kâin noktai iltisakına kadar : Bulgaristan'ın elyevm tahdit edilmiş olduğu şekilde cenup hududu;

Saniyen - Yunanistan ile :

Oradan Arda ve Meriç nehirlerinin birleştiği noktaya kadar :

Meriç mecrası;

Oradan Arda membana doğru bu nehir üzerinde ve Çörek köyün hemen civarında olmak üzere arazi üzerinde tâyin edilecek bir noktaya kadar;

Arda mecrası;

Oradan cenubu şarkî istikametinde Bosna köyün bir kilometre mansap cihetinde Meriç üzerinde kâin bir noktaya kadar :

Bosna köyünü Türkiye'de bırakan hiss olunacak derecede müstakim bir hat. Çörek köyü, beşinci maddede zikredilen komisyon tarafından ahaliyi ekseriyet itibariyle Türk veya Rum olarak tanımlanacağına göre Türkiye'ye veya Yunanistan'averilecektir. 11 teşrinievvel 1922 tarihinden sonra bu köye hicret eden ahali bu hususta hesaba alınmayacaktır;

Oradan Adalardenizine kadar :

Meriç mecrası.

Madde — 3.

Bahrisefitten İran hududuna kadar Türkiye'nin hududu berveği zir tespit edilmiştir :

Evvelâ - Suriye ile :

20 teşrinievvel 1921 tarihinde akdolunan Fransa - Türkiye İtilâfnamesinin 8 nei maddesinde mu-sarrah ve muayyen hudut;

Saniyen - İrak ile :

Türkiye ile İrak arasındaki hudut dokuz ay zarfında Türkiye ile Büyük Britanya arasında sureti muslihanede tâyin edilecektir.

Tâyin olunan müdedt zarfında iki Hükûmet arasında itilâf husule gelemediği takdirde, ihtilâf Cemiyeti Akvam meclisine arz olunacaktır.

Hattı hudut hakkında ittihaz olunacak karara intizaren Türkiye ve Britanya Hükûmetleri mukadderatı katiyesi bu karara muallak olan arazinin halı hazırında her hangi bir tebeddül ikama bais olacak mahiyette hiç bir hareketi askeriye veya sairede bulunmamağı müteakabilen taahhüt ederler.

Madde — 4.

İşbu muahedenamede zikredilen hudutlar işbu muahedenameye merbut bulunan 1/100 000 mikyasındaki haritalar üzerinde tersim edilmiştir. Muahedename metni ile haritalar arasında ihtilâf vukuunda muahedename metni muteber olacaktır.

Madde — 5.

İkinci maddenin fıkrai saniyesinde muharrer hududu arazi üzerinde çizmeğe bir Tahdidi hudut komisyonu memur edilecektir. Bu komisyon her Devlet için birer murahhas olmak üzere Yunanistan ve Türkiye murahhaslarından mezkûr Hükûmetlerce bir Devleti salise tebaası meyannından müntahap bir reisten terekküp edecektir.

Mezkûr komisyon idari hudutları ve mahallî menafii iktisadiyeyi mümkün olduğu kadar nazarı dikkate alarak işbu muahedenamedeki tarifâtı en yakından takip etmeğe her halü kârda cehtü gayret edecektir.

Komisyonun mukarreratı ekseriyeti ârâ ile ittihaz edilecek ve mukarreratı mezkûre alâkadar taraflar için mecburiyülfâ olacaktır.

Komisyonun masarifi alâkadar taraflar canibinden mütesaviyen deruhde edilecektir.

Madde — 6.

Bir nehir veya ırmağın sahilleriyle tâyin olunmayıpta mecralariyle tâyin edilen hududa gelince işbu muahedenamede tarifâtında istimal edilen (cours) mecra ve (chenal) kanal tabirleri bir taraftan seyrüsefere gayri müsait olan nehirlerde su mecrasının veyahut başlıca kolunun, diğer taraftan, seyrüsefere müsait olan nehirlerde başlıca seyrüsefer kanalının mütevassıt hattı mânasını ifade eder.

Maahaza hattı hududun muhtemel olan tebeddülâtında hattı mezkûrun bu suretle tâyin edilen mecra veya kanalı mı takip edeceğini veyahut mezkûr mecra veya kanalın işbu muahedename mevkii meriyete vazedildiği anda haiz bulunduğu vaziyette mi sureti katiyede tâyin edileceğini tasrih etmek Tahdidi hudut komisyonuna ait olacaktır.

İşbu muahedede hilâfına bir hüküm olmadıkça, hududu bahriye, sahilden üç milden dîn mesafede kâin ada ve adacıkları ihtiva eder.

Madde — 7.

Alâkadar Devletler tahdit komisyonuna vazifeleri için lâzım gelen her türlü vesaiiki, bilhassa hududu hâzıra ve sabıkanın tahdidine müteallik zabıtnamelerin sureti musaddakalarını mevcut büyük mikyastaki bütün haritaları, mesahaya müteallik malûmatı, tertip ve tanzim edilip neşredilmemiş mesaha haritalarını ve hudut boyundaki nehirlerin yatak tebdil etmesi hakkındaki malûmatı ita etmeği taahhüt ederler. Türk memurini nezdinde bulunan haritalar, mesahaya müteallik malûmat ve hattâ neşredilmemiş haritalar işbu muahedenin mevkii icraya vazı anından itibaren müddeti kasirei mümkünine zarfında komisyon reisine Derseadette teslim edilecektir.

Bundan maada alâkadar Devletler, komisyona bütün vesaiikin bilhassa plânlar ve kadastroların ve tapu defterlerinin tevdi ve mezkûr komisyonun talebi üzerine emlâk ve araziye ve iktisadi cereyanlara dair bilcümle malûmatın ve izahatı lâzimei sairenin itası zmnında memurini mahalliye-ye talimat vereceklerini taahhüt ederler.

Madde — 8.

Alâkadar Devletler, Tahdidi hudut komisyonuna vazifesinin ifası için lâzım olan münakalât, mesken, amele ve malzemeye (direkler, hudut alâmetleri) müteallik muaveneti gerek doğrudan doğruya ve gerekse memurini mahalliye vasıtasıyla ifa eylemeği taahhüt ederler.

Bilhassa Türkiye Hükûmeti, icabı takdirinde, vazifesinin ifasında Tahdidi hudut komisyonuna muavenet etmeğe salih memurini fenniye ita etmeği taahhüt eylerler.

Madde — 9.

Alâkadar Devletler, komisyon tarafından vazedilmiş olan nirengi noktalarını, işaretlerini ve direk veya hudut işaretlerini husnû muhafaza etmeği taahhüt eylerler.

Madde — 10.

Hudut alâmetleri birbirinden gözle görülebilecek mesafelere vazolunacaklardır. Bunlara numara vazedilecek, buldukları mevkiler ve numaraları bir harta üzerinde işaret edilecektir.

Madde — 11.

Tahdit hududa ait katî zabıtnameler ve merbutu haritalarla vesaik üç nüshai asliye olarak tanzim olunacaklardır. Bunlardan ikisi hem hudut devletler hükûmetlerine tevdi edilecek ve üçüncü nüshası da işbu Muahedeye vazî imza eyleyen Devletlere birer sureti musaddakasını tevdi edecek Fransa cümhuriyeti hükûmetine irsal kılınacaktır.

Madde — 12.

İmroz ve Bozca adalarıyla Tavşan adalarından gayri Şarki bahrisefit adaları ve bilhassa Limini, Semendirek Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adaları üzerinde Yunan hâkimiyetine dair 17 - 30 mayıs 1913 tarihli Londra Muahedenamesinin beşinci ve 1 - 14 teşrinisani 1913 tarihli Atina Muahedenamesinin on beşinci maddeleri ahkâmına tebeun 13 şubat 1914 tarihli Londra konferansında itti-haz edilip 13 şubat 1914 tarihinde Yunan hükûmetine tebliğ edilen karar, işbu Muahedenamenin İtalyanın hâkimiyeti altına vazedilen ve 15 nei maddede mezkûr olan adalara müteallik ahkâmı mahfuz kalmak şartıyla, teyit edilmiştir. Asya sahilinden üç milden dun mesafede kâin adalar, işbu Muahede de hilâfına sarahat bulunmadıkça, Türkiye hâkimiyeti altında kalacaklardır.

Madde — 13.

Sulhün muhafazasını temin zmnında Yunan hükûmeti Midilli, Sakız, Sisam ve Nikarya adalarında atideki tedabire riayet etmeği taahhüt eyler:

Evvelâ - Mezkûr adalarda hiç bir Üssübahri, hiç bir istihkâm tesis ve inşa edilmeyecektir.

Saniyen - Yunan askerî tayyarelerinin ve sair merakibi havaiyesinin Anadolu sahili arazisi üzerinde teyran etmesi menedilecektir.

Mukabeleten Türkiye Hükûmeti dahi askerî tayyarelerinin vesair merakibi havaiyesinin mezkûr adalar üzerinde teyranını menedecektir.

Salisen - Mezkûr adalarda Yunan kuvayi askeriyesi, tahtı silâha alınıp mahallinde talim ve terbiye edilebilecek olan esnan erbabının miktarı mutadına ve bütün Yunan arazisinde mevcut bulunan jandarma ve polis miktarı ile mütenasip olacak jandarma ve polis miktarına münhasır kalacaktır.

Madde — 14.

Türkiye hâkimiyeti atında kalan İmroz ve Bozca adaları idarei mahalliye ile eşhas ve emvalin himayesi hususunda gayri müslim ahali mahalliye her dürlü teminatı bahşeden anasırı mahalliyeden mürekkep bir teşkilâtı mahsusai idariyeye nail olacaktır. Salifüzzikir adalarda emniyet ve asayiş balâda mezkûr idarei mahalliye marifetiyle ahaliyi mahalliye meyanından alınan ve idarei mahalliye emri tahtında bulunan bir heyeti zabıta vasıtasıyla temin edilecektir.

Rum ve Türk ahalinin mübadelesine dair Yunanistan ile Türkiye arasında akdedilmiş veya akdedilecek ahkâm İmroz ve Bozca adaları ahalisine kabili tatbik olmayacaktır.

Madde — 15.

Türkiye zirde tadat olunan adalar üzerindeki bilcümle hukuk ve müstenidatından İtalya lehine feragat eder.

Elyevm İtalyanın tahtı işgalinde bulunan Astampalya (Astropalia), Rodos (Rhodes), Kalki (Carki), Skarpanto, Kazos (Casso), Piskopis (Tiles), Misiros (Misyros), Kalimnos (Kalymnos), Leros, Patmos, Lipsos (Lipso), Sombeki (Symi) ve İstanköy (Kos) adalariyle bunların tevabiinde olan adacıklar ve Meyis (Castellorizo) adası (2 numaralı haritaya müracaat).

Madde — 16.

Türkiye işbu Muahdede musarrah hudutlar haricinde kâin bilcümle arazi üzerinde ve bu araziye müteallik ve kezalik işbu Muahede ile üzerlerinde kendi hakkı hâkimiyeti tanınmış olan adalardan gayri cezireler üzerinde - ki, bu arazi ve cezirelerin mukadderatı alâkadarlar tarafından tâyin edilmiş veya edilecektir - her ne mahiyette olursa olsun haiz olduğu bilcümle hukuk ve müstenidatından feragat ettiğini beyan eyler.

İşbu maddenin ahkâmı mücaverat münasebetiyle Türkiye ile hemhudut memleketler arasında ta-karrür etmiş veya edecek olan ahkâmı hususiyeyi ihlâl etmez.

Madde — 17.

Türkiye'nin Mısır ve Sudan üzerindeki bütün hukuk ve müstenidatından feragatinin hükmü 5 teşrinisani 1914 tarihinden muteberdir.

Madde — 18.

Mısır vergisiyle temin edilen Osmanlı istikrazlarına yani 1855, 1891, 1894 istikrazlarına müteallik bilcümle taahhüdât ve mükellefiyattan Türkiye ibra olunmuştur. İşbu üç istikraz mürettebatı için Mısır tarafından vâkı olan tediyaı seneviye elhaleti haziki Mısır düyunu umumiyesi mürettebatının bir kısmını teşkil etmekte olduğundan, Düyunu umumiyeyi o-maniyeye müteallik sair bilcümle mükellefiyattan Mısır ibra olunmuştur.

Madde — 19.

Mısır devletinin tanınmasından mütevellit mesail, alâkadar Devletler arasında tâyin edilecek şerait dairesinde müahharan takarrür edecek ahkâm ile halledilecek ve Türkiyeden ayrılan araziye müteallik olan muahdename ahkâmı mısır devletine tatbik edilmeyecektir.

Madde — 20.

Türkiye, Britanya Hükûmeti tarafından Kıbrıs'ın 5 teşrinisani 1914 de ilân olunan ilhakını tanıdığını beyan eder.

Madde — 21.

5 teşrinisani 1914 tarihinde Kıbrıs adasında mütemekkin olan Türk tebaası kanunu mahallinin tâyin ettiği şerait dairesinde İngiltere tâbiyetini iktisap ve bu yüzden Türk tâbiyetini zayi edeceklerdir. Maahaza işbu Muahedenamenin mevki meriyete vazından itibaren iki senelik bir müddet zarfında Türk tâbiyetini ihtiyar edebileceklerdir; bu takdirde hakkı hiyarlarını istimal ettikleri tarihi takibeden on iki ay zarfında Kıbrıs adasını terketmeğe mecbur olacaklardır.

İşbu Muahedenamenin mevki meriyete vazı tarihinde Kıbrıs adasında mütemekkin olupta kanunu mahallinin fâyin ettiği şerait dairesinde vukubulan müracaat üzerine tarihi mezkûrde İngiltre

tâbiyetini ihraz etmiş veya etmek üzere bulunmuş olan Türk tebaası dahi bundan dolayı Türk tâbiyetini zayi edeceklerdir.

Şurası mukarrerdir ki Kıbrıs Hükûmeti, Türkiye Hükûmetinin muvafakati olmaksızın Türk tabiiyetinden başka bir tabiiyet ihraz etmiş olan kimselere İngiltere tabiiyetini tefvizden imtına etmek salâhiyetini haiz olacaktır.

Madde — 22.

Türkiye, yirmi yedinci maddenin ahkâmı umumiyesine hâlel gelmemek şartıyla 18 teşrinievvel 1912 tarihli Lozan Muahedenamesi ve ana müteallik senedat mucibince her ne mahiyette olursa olsun Trablusgarp, Libya üzerinde haiz olmuş olduğu kâffei hukuk ve imtiyazatın ilgayı katisini tanıdığını beyan eder.

2. — *Ahkâmı mahsusa*

Madde — 23.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn, boğazların usulüne dair bugünkü tarihle münakit mukavele-namei mahsusta beyan olunduğu veçhile, Çanakkale boğazında, Marmara denizinde ve Karadeniz boğazında bahren ve turuku havaiye ile gerek sulh ve gerek harp zamanlarında serbestii mürur ve seyrisefain esasını tasdik ve beyan hususunda müttehittirler. Mezkûr Mukavele-name, buradaki Tarafeyni Aliyeyni akideyn nazarında, işbu Muahedenamede münderiç olduğu takdirde haiz olacağı hüküm ve kuvvetin aynını haiz olacaktır.

Madde — 24.

İşbu muahedenamenin ikinci maddesinde taraf edilen hududun usulüne müteallik ve bugünkü tarihle münakit mukavele-namei mahsus buradaki Tarafeyni Aliyeyni Âkideyn nazarında, işbu muahedenamede münderiç olduğu takdirde haiz bulunacağı hüküm ve kuvvetin aynını haiz olacaktır.

Madde — 25.

Türkiye, kendisiyle yanyana harbetmiş olan devletlerle diğer düveli âkide beyninde münakit muahedatı sulhiye ve mukavelâtı munzammanın tamamii meriyetini tanıması ve eski Almanya İmparatorluğu, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan arazisine dair ittihaz olunmuş veya olunacak mukarreratı kabul etmeği ve böylece tâyin edilen hudut dahilindeki yeni devletleri tanıması taahhüt eder.

Madde — 26.

Türkiye şimdiden Almanya'nın, Avusturya'nın, Bulgaristan'ın, Yunanistan'ın, Macaristanın, Lehistan'ın, Romanya'nın, Sırp - Hırvat - İslöven Devleti ile Çek - İslövakya Devletinin hududunu, işbu hudut yirmi beşinci maddede işaret olunan muahedeler veyahut mütemmim bileümle mukavelelerle tesbit edilmiş veya edilecek olduğu şekilde tasdik ve kabul ettiğini beyan eder.

Madde — 27.

Türkiye Hükûmeti veya Türkiye memurini tarafından Türkiye arazisi haricinde işbu muahedenameye vaziülümza diğer devletlerin tahtı hâkimiyetinde veya himayesinde bulunan arazi te-

baası ile Türkiye'den ayrılan arazi tebaası üzerinde siyasi, teşriî veya idarî ususatta herhangi bir sebebe müstenit olursa olsun hiç bir salâhiyet veya hakkı kaza istimal edilemeyecektir.

Şurası mukarrerdir ki memurini mezhebiyei İslâmiyenin vezaiî dinîyelerine hâlel iras edilmiş değildir.

Madde — 28

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn Türkiyede kapitülâsyonların kâffeî nıkâtı nazardan tamamen ilgasını her biri kendisine taallûku cihetinden kabul ettiklerini beyan ederler.

Madde — 29.

Fransız tebaası Faslılar ve Tunuslular Türkiyede diğer Fransız tebaasının tabi olduğu usulün her hususta aynına tabi olacaklardır. Trablusgarp ve Bingazi ahalisi, Türkiye'de diğer İtalyan tebaasının tabi olduğu usulün her hususta aynına tabi olacaklardır.

Bu maddenin ahkâmı aslen Tunuslu, Trablus-garplı ve Faslı olupta Türkiye'de yerleşmiş bulunanların tabiiyetleri hususunda bir hükmü tazammun etmez.

Mütekabilen Türk tebaası; birinci ve ikinci fıkralardaki ahkâmdan ahalisinin müstefit bulunduğu memleketlerde ve memleketlerin tabi oldukları Fransa veya İtalya'daki usulün aynından mütekabilen müstefit olacaklardır

Birinci fıkradaki ahkâmdan ahalisi müstefit olan memleketlerden vürut eden veya o memleketlere sevkolunan eşyanın Türkiye'de tabi olacağı usul ile bilmukabele Türkiye'den vürut eden veya Türkiye'ye sevk edilen eşyanın mezkûr memleketlerde tabi olacağı usul, Fransa Hükûmeti ile Türkiye Hükûmeti arasında biltilâf tâyinedilecektir.

Fasıl : 2.

Tabiiyet

Madde — 30.

İşbu muahedename ahkâmı mucibince Türkiye'den ayrılan arazide yerleşmiş Türk tebaası bihakkm ve kavanini mahalliyeye mevzu şerait dahilinde işbu arazinin intikal ettiği Devletin tebaası olacaklardır.

Madde — 31.

18 yaşını mütecaviz olupta 30 neu madde ahkâmı mucibince Türk tabiiyetini zayi ve bihakkm yeni bir tabiiyet iktisap eden eşhas işbu muahedenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren iki sene müddet zarfında Türk tabiiyetini ihtiyar etmek salâhiyetini haiz olacaklardır.

Madde — 32.

İşbu muahedenameye tevfiikan Türkiye'den ayrılan bir kısım arazide yerleşmiş ve mezkûr arazideki ekseriyet ahali den ırk itibariyle ayrı olan 18 yaşını mütecaviz eşhas, işbu muahedenin mevkii meriyete vazından itibaren iki sene müddet zarfında ahalisinin ekseriyeti kendisinin ırkına mensup olan devletlerden birinin tabiiyetini, mezkûr Devletin muvafakati şartıyla ihtiyar edebileceklerdir.

Madde — 33.

31 ve 32 nei maddeler ahkâmına tevfiikan hakkı hiyarlarını istimal eden eşhas, bunu takip eder

on iki ay zarfında ikametgâhlarını, hakkı hiyarlarını lehine istimal ettikleri Devlet arazisine nakle mecburdurlar.

İşbu hakkı hiyarlarını istimalden mukaddem mukim buldukları diğer Devletin arazisinde malik oldukları emvali gayrimenkuleyi muhafaza etmekte serbest olacaklardır.

İşbu eşhas her nevi emvali menkulelerini beraberlerinde görebileceklerdir. Bundan dolayı kendilerine ne ihraç, ne ithal için hiç bir harç veya resim tarh olunmayacaktır.

Madde — 34.

İşbu muahede ahkâmı mucibince Türkiye'den ayrılan bir mahal ahaliî asliyesinden olup 18 yaşını müteceviz olan ve işbu muahedenamenin mevkii icraya vazı anında memaliki eenebiyede yerleşmiş bulunan Türk tebaası, Türkiye'den ayrılan memalikte icrayı hüküm eden Hükümetler ile kendilerinin yerleşmiş buldukları memleketlerin Hükümetleri arasında akdine lüzum görülebilecek itilâfat kaydı ihtirazisi tahtında, ahaliî asliyesinden buldukları arazide mer'î olan tabiiyeti iktisapta muhayyerdiler. Şu şartla ki, ırkları itibariyle bu arazi ahalisinin ekseriyetine mensup olalar ve o arazide icrayı hükmeden Hükümet de buna muvafakat ede. Bu hakkı hiyar işbu muahedenamenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren iki sene müddet zarfında istimal edilmelidir.

Madde — 35.

Düveli Akide, işbu muahedenamede veya Almanya, Avusturya, Bulgaristan veya Macaristanla münakit sulh muahedenamelerinde veyahut Türkiye'den başka Düveli Akidei mezkûre ile veya anlardan biriyle Rusya beyninde veya kendi aralarında münakit bir muahedenamede beyan edilen ve alâkadarana, kendileri için iktisabı mümkün olan, herhangi bir başka tabiiyeti ihraz müsaadesini behşeden hakkı hiyarın istimaline hiç bir veçhile memanaat göstermiyeceklerini taahhüt ederler.

Madde — 36

İşbu fasıl ahkâmının tatbikına mütedair olan kâffeî hususatta zatülzevç kadınlar zevçlerinin ve on sekiz yaşından dun olan çocuklar da ebeveynlerinin tabi oldukları şeraita ittiba edeceklerdir.

Fasıl : 3.***Ekalliyetlerin himayesi*****Madde — 37.**

Türkiye, 38 den 44 e kadar olan maddelerde musarrah ahkâmın kavanini asliye şeklinde tanınmasını ve hiç bir kanun, hiç bir nizam ve hiç bir muamelei resmîyenin bu ahkâma münafi veya muarız olmamasını ve hiç bir kanun, hiç bir nizam ve hiç bir muamelei resmîyenin ahkâmı mezkûreye ihraçı tefevvuk etmemesini taahhüt eder.

Madde — 38.

Türkiye Hükümeti, tevellüt, milliyet, lisan, ırk veya din tefrik etmeksizin Türkiye ahalisinin kâffesine hayat ve hürriyetlerince himayei tamme ve kâmile bahşetmeği taahhüt eder.

Türkiyenin bütün ahaliî intizamı âm ve âdabı umumiye ile gayri kabili telif olmayan her din, mezhep veya itikadın gerek umumî ve gerek hususî surette serbestii icrası hakkına malik olacaklardır. Gayri müslim ekalliyetler, bütün Türk tebaasına tatbik edilen ve Türkiye Hükümeti tarafından müdafaai millîye veya intizamı amın muhafazası için memleketin her tarafında veya bir kısmında

ittihaz edilen tedabir mahfuz kalmak şartıyla, serbestii seyri sefer ve hicretten tamamiyle istifade edeceklerdir.

Madde — 39.

Gayri müslim ekalliyetlere mensup Türk tebaası, müslümanların istifade ettikleri aynı hukuku medeniye ve siyasiyeden istifade edeceklerdir.

Türkiye'nin bütün ahali din tefrik edilmeksizin kanun nazarında müsavi olacaklardır.

Din, itikat veya mezhep farkı hiç bir Türk tebaasının hukuku medeniye ve siyasiyeden istifadesine ve bilhassa hidematı umumiyyeye kabulüne, memuriyete ve meratibe nailiyetine veya muhtelif mesaliki ve sanayii icra etmesine bir mania teşkil etmiyecektir.

Herhangi Türkiye tebaasının gerek münasebatı hususiye veya tüccariyede, gerek din, matbuat veya her nevi neşriyat hususunda ve gerek içtimaatı umumiyyede her hangi bir lisanı serbestçe istimal etmesine karşı hiç bir kayıt vaz edilmiyecektir.

Lisanı resmî mevcut olmakla beraber, Türkçeden gayri lisan ile mütakellim bulunan Türk tabasına muhakim huzurunda kendi lisanlarını şifahî surette istimal edebilmeleri zmnında teshilâtı münasibe ibraz olunacaktır.

Madde — 40.

Gayrimüslim ekalliyetlere mensup olan Türk tebaası hukukan ve fiilen diğer Türk tabaaya tatbik edilen aynı muamele ve aynı teminattan müstefit olacaklar ve bilhassa, masrafları kendilerine ait olmak üzere her türlü müessesatı hayriye, diniye, vev içtimaiyyeyi, her türlü mektep vesair müessesat talim ve terbiyeyi tesis, idare ve murakabe etmek ve buralarda kendi lisanlarını serbestçe istimal ve âvini dinilerini serbestçe icra etmek hususlarında müsavi bir hakka malik bulunacaklardır.

Madde — 41.

Tedrisatı umumiye hususunda, Türkiye Hükûmeti gayrimüslim tebaanın mühim bir nisbet dahiinde mütemekkin oldukları şehirler ve kazalarda bu Türk tebaasının çocuklarının iptidai mekteplerde kendi lisanlarıyla tahsil etmelerini temin zmnında teshilâtı münasebe ibraz edecektir. Bu hüküm Türkiye Hükûmetinin mezkûr mekteplerde Türk lisanının tedrisini mecburi kılmamasına mani olmıyacaktır.

Gayrimüslim ekalliyetlere mensup Türk tebaasının mühim nisbette mevcut oldukları şehirlerde vev kazalarda Devlet bütçesi belediye veya sair bütçeler tarafından terbiye, din veya emri hayır maksadiyle varidatı umumiyyeden tahsis edilecek mebalıgdan istifade ve tahsisat ifrazı hususunda mezkûr ekalliyetler adilâne bir surette hissement olacaklardır.

Mebalığı mezkûre alâkadar müessesatın sahibi salâhiyet mümessillerine tesviye edilecektir.

Madde — 42.

Türkiye Hükûmeti gayrimüslim ekalliyetlerin hukuku aile veya ahkâmı şahsiyeleri bahsinde bu mesailin mezkûr ekalliyetlerin örf ve adetlerince hal ve fasl edilmesine müsait her türlü ahkâm vazına muvafakat eder.

İşbu ahkâm Türkiye Hükûmeti ile alâkadar ekalliyetlerden her birinin müsavi miktarda mümessillerinden mürekkep hususi komisyonlar tarafından tanzim olunacaktır. İhtilâf vukuunda Türkiye Hükûmeti ile Cemiyeti İkvam meclisi bilittifak Avrupa hukukşinasları meyanından müntehap bir hakem alelhakem tâyin edeceklerdir.

Türkiye Hükûmeti mezkûr ekalliyetlere ait, kiliselere, havralara, mezarlıklara ve sair müessesatı diniyyeye her türlü himayeyi bahseylemeği taahüt eder. Aynı ekalliyetlerin hali hazırda Türkiye

mevcut olan evkafına ve müessesatı diniye ve hayriyelerine her türlü teshilât ve müsaadat ita alınacak ve Türkiye Hükûmeti yeni müessesatı diniye ve hayriye ihdası için bu kabîl sair müessesatı huiyeye temin edilmiş olan teshilâtı lâzimededen hiç birini diriğ etmiyecektir.

Madde — 43.

Gayrimüslim akalliyetlere mensup Türk tebeası, ahkâmı itikadiyelerine mugayir veya dinî âyinlerini muhil her hangi bir muamelenin ifasınamecbur tutulmıyacakları gibi hafta tatilleri gününde mahkemelerde ispatı vücut etmekten veya her hangi bir muamelei kanuniye icrasından istinkâf ettiklerinden dolayı bunların hiç bir hakları sakıt olmiyacaktır.

Maamafih bu hüküm, mezkûr Türk tebaasını intizamı âmmenin muhafazası için diğér herhangi Türk tebaasına tahmil edilen mecburiyetlerden âzade kılmiyacaktır.

Madde — 44.

Türkiye, işbu faslın yukarıki maddelerinin Türkiyenin gayrimüslim akalliyetlerine taallük ettiğî mertebede mezkûr maddeler ahkâmının beynelmilel menfaati haiz taahhüdat teşkil etmelerini ve Cemiyeti Akvam'ın kefaleti altına vazedilmelerini kabul eyler. İşbu ahkâm Cemiyeti Akvam' Meclisinin ekseriyetinin muvafakati olmaksızın tadil edilemiyeceklerdir. Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya ve Japonya, Cemiyeti Akvam Meclisi ekseriyeti tarafından işbu mevât hakkında usulü dairesinde kabul edilecek olan her türlü tadilâtı rededtmemeğî muahedei hâzıra ile taahhüt eylerler.

Türkiye, Cemiyeti Akvam Meclisi âzasından her birinin bu taahhüdatın herhangi birine karşı vukubulan tecavüzü veya tecavüz tehdidini Meclisin nazarı dikkatine arza salâhiyettar olacağı ve Meclisin icabı hale göre münasip ve müessir telâkkî edilecek bir sureti hareket ittihaz ve talimat ita edebileceğini kabul eder.

Bundan başka Türkiye, işbu maddelere mütedair hukuki veya fiili mesailde Türkiye Hükûmetiyle vazülimza diğér Devletlerden herhangi biri veya Cemiyeti Akvam Meclisi âzasından herhangi diğér bir Devlet beyninde ihtilâfı efkâr vukua geldiğî takdirde işbu ihtilâfın, Cemiyeti Akvam ahitnamesinin 14 ncü maddesi mefadma nazaran beynelmilel mahiyeti haiz bir ihtilâf gibi telâkki edilmesini kabul eder. Türkiye Hükûmeti bu kabîlden olan herhangi ihtilâfın, diğér taraf talep ettiğî takdirde Beynelmilel Adalet Mahkemei daimesine tevdiini kabul eder. Mahkemei daimenin kararı kabili istinaf olmayıp Cemiyeti Akvam ahitnamesinin on üçüncü maddesi muhibince verilmiş bir kararın kuvvet ve hükmünün aynini hâiz olacaktir.

Madde — 45.

İşbu fasıl ahkâmı ile Türkiye'nin gayrimüslim akalliyetleri hakkında tanınan hukuk, Yunanistan tarafından dahi kendi arazisinde bulunan müslüman akalliyet hakkında tanınmıştır.

KISIM : 2.**Malî ahkâm***** Fasil : 1.***Düyunu umumiyei Osmaniye***Madde — 46.**

İşbu fasla merbut cetvelde muharrer Düyunu umumiyei Osmaniye işbu fasla münderiç şerait dairesinde Türkiye ile 1912 - 1913 Balkan muharebeleri neticesinde lehlerine Osmanlı İmparatorluğundan arazi tefrik edilmiş olan Devletler ve işbu muahedenin 12 ve 15 nci maddelerinde mevzu bahis olan Adaların ve işbu maddenin son fıkrasında mezkûr arazinin kendilerine ilhak olunduğu Devletler ve nihayet işbu muahede mucibince Osmanlı İmparatorluğundan ayrılan Asya arazisi üzerinde müceddeden teşekkül eden Devletler arasında taksim edilecektir. Bundan maada bâlâda zikrolunan Devletlerin kâffesi 53 neü maddede gösterilen tarihlerden itibaren işbu fasla münderiç şerait dairesinde Düyunu umumiyei Osmaniye mürettebatına ait mükellefiyati seneviye ye dahi iştirak edeceklerdir.

53 neü maddede tesbit edilen tarihlerden itibaren Türkiye diğer Devletlerin uhdesine tahmil edilen hızası iştirakiyeden hiç bir veçhile mesultutulamayacaktır.

1 ağustos 1914 tarihinde Osmanlı hâkimiyeti altında olup Türkiye'nin işbu muahedenin 2 nci maddesinde tâyin edilen hudut haricinde bulunan Türkiye arazisi, Düyunu umumiyei Osmaniye'nin taksimi hususunda mezkûr muahedename mucibince Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmış gibi telâkki edilecektir.

Madde — 47.

Düyunu umumiyei Osmaniye Meclisi, işbu fasla merbut cetvelin (A) kısmında münderiç istikrazata ait olan ve alâkadar Devletlerden her birine isabet eden takasiti seneviyenin miktarını işbu muahedenamenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren üç ay zarfında 50 ve 51 nci maddelerde mevzu esasat üzerine tâyin edecek ve mezkûr miktarı Düveli mezkûreye tebliğ eyliyecektir.

Salifüzzıkır Devletler Düyunu Umumiyei osmaniye meclisinin bu husustaki mesaisini takip etmek üzere İstanbula murahaslar göndermek salâhiyetini haiz olacaklardır.

Düyunu umumiye Meclisi, Bulgaristan ile 27 teşrinisani 1919 tarihinde münakit sulh muahedanesininin 134 neü maddesinde zikrolunan vezaitiifa edecektir.

İşbu maddede muharrer esasatın tatbikına müteallik olarak alâkadar Taraflar beyinde tahaddüs edebilecek olan bütün ihtilâfat, birinci fıkrada musarrah tebligatın ifasından sonra nihayet bir ay zarfında, Cemiyeti Akvam Meclisinden iraesî rica edilecek bir hakeme tevdi olunacak ve işbu hakem âzami üç ay müddet zarfında kararını ita edecektir. Hakeme verilecek ücret, Cemiyeti Akvam Meclisi tarafından tâyin ve diğer masarifi tahkimiye ile beraber alâkadar Taraflara tahmil edilecektir. Hakemin mukarreratı katî olacaktır. Zikrolunan hakeme müracaat tekasiti seneviyenin tediyesini tehir etmiyecektir.

Madde — 48.

İşbu fasla merbut cetvelin (A) kısmında gösterilen Düyunu umumiyei Osmaniye'nin aralarında taksim edileceği Devletlerden Türkiyeden maadası, 47 nci maddede mevzu bahis olan tekasiti seneviyeden her birinin mütenazıran uhdesine isabet eden hisseler hakkında madde mezkûre mefadı mucibince kendilerine vukubulacak tebliğatgününden itibaren üç ay müddet zarfında düyunu umumiye meclisine kendi hisselerinin tediyesini temin için kâfi miktarda karşılık (rehin) ita edeceklerdir. Balâda muharrer müddet zarfında mezkûr karşılıklar tesis olunmadığı veyahut tesis olunan

karşılıkların muvafık olup olmadığı hakkında ihtilâf zuhur ettiği takdirde işbu muahedenameye vazî imza herhangi bir Devlet tarafından Cemiyeti Akvam Meclisine müracaat edilebilecektir.

Cemiyeti akvam meclisi, karşılık olarak tahsis olunan varidatın cibayetine, Türkiye'den maada aralarında düyunu umumiye taksim edilecek olan Devletler arazisinde mevcut beynelmilel teşkilâtı maliyeye tevdi edebilecektir.

Cemiyeti akvam meclisinin mukarreratı katî olacaktır.

Madde — 49.

Alâkadar Devletlerden her birine isabet eden tekasiti seneviye miktarının, 47 nci madde ahkâmına tevfikân tâyini katisine tevessül olunduğu gündün itibaren bir ay müddet zarfında işbu fasla merbut cetvelin (A) işaretli kısmında muayyen düyunu umumiyei Osmaniye'nin resûlmali itibarisinin tarzı taksimini tesbît etmek üzere Paris'te bir komisyon içtima edecektir. İşbu taksim, tekasiti seneviyenin tevzi için kabul edilmiş olan nisbetlere göre ve istikraz mukaveleneleriyle işbu faslan ahkâmı nazarı itibara alınarak yapılacaktır.

Birinci fıkrada muharrer komisyon Türkiye Hükûmetinin bir mümessili ile düyunu umumiyei Osmaniye meclisinin bir mümessilinden ve düyunu muvahhide ile Rumeli demiryolu tahvilâtından gayri düyunun bir mümessilinden ve alâkadar Devletlerden her birinin tâyin edeceği mümessilden mütesekkil olacaktır. Komisyonunda itilâfa müncer olamayan kâffe mesail 47 nci maddenin (4) n-cü fıkrasında muharrer hakeme tevdi edilecektir.

Türkiye kendi hissesi için yeni esham ihracına karar verdiği takdirde Türkiye Hükûmeti mümessili ile düyunu umumiye meclisi mümessilinden ve düyunu muvahhide ile Rumeli demiryolu tahvilâtından gavri düyun mümessilinden mürekkep bir komita marifetiyle, evvel bevvvel Türkiye'ye müteallik olmak üzere, düyun resûlmalinin taksimini icra edilecektir. Müceddeden ihdas edilecek esham komisyona tevdi edilecek ve komisyon, Türkiye'nin ibrasını ve diğer taraftan düyunu umumiyei Osmaniye'den uhtelerine birer hisse tahmil olunan diğer Devletlere karı hamillerin hukukunu mübeyyin serait dairesinde eshamı mezkûre'nin hamillere itasını taahhüt edecektir. Düyunu umumiyei Osmaniye'de her Devletin hissesini temsilen ihraç edilecek esham Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn arazisinde her türlü damga resminden vevâ işbu ihraçtan tevellüt edecek sair rüsumdan muaf tutulacaktır.

Alâkadar Devletlerden her birine isabet eden mürettebatı seneviyenin tediyesi, resûlmali itibarisinin taksimine müteallik işbu maddede münderiç bulunan ahkâmdan dolayı tehir edilemeyecektir.

Madde — 50.

47 nci maddede mezkûr mürettebatı seneviye'ye (49) ncu maddede mevzuubahis olan düyunu umumiyei Osmaniye resûlmali itibarisinin taksimleri berveçhiâtı vukubulacaktır:

Evvelâ — 17 teşrinievvel 1912 tarihinden evvelki istikrazlar ile anlara ait mürettebatı seneviye. 1912 - 1913 Balkan harpleri neticesinde bulunmuş olduğu hal üzere. Osmanlı imparatorluğu ile muharebatı mezkûre neticesinde Osmanlı Devletinden lehlerine arazi tefrik olunan Balkan Hükûmetleri ve işbu muahedenin 12 nci ve 15 nci maddelerinde mevzuubahis adaların kendilerine ilhak olunduğu Devletler arasında taksim olunacak ve mezkûr muharebata hatime veren muahedelerin veya muahharan aktedilmiş muahedatın mevkiî meriyete vazılarında sonra vuku bulan, arazi tahavvülâtı nazarı itilâfa alınacaktır.

Saniyen — Bu ilk taksimden sonra Devleti osmaniye'nin uhdesinde kalan istikrazat bakiyesi ile anlara ait mürettebatı seneviye bakiyyesine Devleti Osmaniye tarafından 17 teşrinievvel 1912 tarihi ile 1 teşrinisani 1914 tarihi arasında akdolunan istikrazat ve bunlara ait mürettebatı seneviye ilâve olunmak suretiyle hasıl olacak vekûn, Türkiye ve Asyada yeni teşkil olunup işbu muahede mucibince Devleti osmaniye'den lehlerine arazi tefrik edilen Devletler ve mezkûr muahedenin 46 nci maddesinin son fıkrasındaki arazi kendisine ilhak edilen Devlet arasında taksim olunacaktır.

Resûlmalın taksimi işbu muahedenin mevkii meriyete vazı tarihinde her istikrazın resûlmalının baliğ olduğu miktar üzerinden iera olunacaktır.

Madde — 51.

50 nei maddede beyan olunan taksim neticesi olarak düyunu umumiyei Osmaniye mürettebatı seneviyesinden alâkadar her Devlete isabet eden hisse berveçhiâti tâyin olunacaktır:

Evvelâ — 50 nei maddenin fıkrâi ulâsında beyan edilen taksim için, evveleminde 12 nei ve 15 nei maddelerde zikrolunan adalar ile Balkan harpleri neticesinde Osmanlı devletinden ayrılan arazinin mecmuuna isabet eyliyecek hisse hiktârının takdirine tevessül olunacaktır. İşbu hissenin miktarı, 50 nei maddenin birinci fıkrası ahkâmına tevfikân taksim olunacak tekasiti seneviye yekûnuna nisbetle, baliği, 1907 senesinde mevzu gümrük rûsumu munzamesi hasılatı da dahil olduğu halde, 1910 - 1911 ve 1911 - 1912 senei maliyeleri esnasında Osmanlı devletinin varidatı umumiyesi yekûnu vasatısı ile salifüzzikir adalar ve arazii münfekenin, birlikte olarak, varidatı umumiyesi yekûnu vasatısı arasındaki aynı nisbet dairesinde olacaktır.

Böylece tâyin edilecek miktar lehlerine balâdaki fıkrada mezkûr arazi ilhak edilen Devletler arasında badehu taksim edilecek ve bu suretle mezkûr Devletlerden her birine isabet edecek hissenin, beyinlerinde taksim edilecek yekûnu umumiye nisbetle baliği bu Devletlerden her birine ilhak edilen arazi varidatı vasatısı ile Balkan harbi neticesinde Osmanlı devletinden ayrılan arazinin ve 12 nei ve 15 nei maddelerde zikrolunan adaların mecmuunun (1910 - 1911) ve (1911 - 1912) senei maliyeleri zarfındaki varidatı umumiye vasatısı arasındaki aynı nisbet dairesinde olacaktır. İşbu fıkrada mevzuubahis varidatın hesabında gümrük hasılatı uazarı itibara alınmayacaktır.

Saniyen — 46 nei maddenin son fıkrasında zikrolunan arazi dahil olduğu halde işbu muahede mucibince Osmanlı devletinden ayrılan araziye gelince, alâkadar her Devlete isabet eden hissenin, 50 nei maddenin 2 nei fıkrası ahkâmına tevfikân taksim kılınacak takasiti seneviye yekûnu umumiyesine nisbetle miktarı (1910 - 1911) ve (1911- 1912) senei maliyeleri esnasında (1907 senesinde mevzu gümrük rûsumu munzaması hasılatı da dahil olduğu halde) Osmanlı devletinin vasatı varidatı umumiyesinden, birinci fıkrada zikrolunan arazi ve adalar hissesinin badettenzil arazii münfekte vasatı varidatı arasında bulunacak miktara nisbetle aynı nisbet dairesinde olacaktır.

Madde — 52.

İşbu fasla merbut cetvelin (B) kısmında mezkûr avanslar Türkiye ile 46 nei maddede zikrolunan diğer Devletler arasında şeraiti atıye dairesinde taksim olunacaktır:

Evvelâ — Cetvelde musarrah olup 17 teşrinievvvel 1912 de mevcut bulunan avanslar hususunda işbu muahedenin mevkii icraya vazı tarihinde tesviye olunmayan resûlmali var ise işbu resûlmal ve kezalik 53 neü maddenin birinci fıkrasında zikredülen tarihlerdenberi müterakim faizleri ile tevarihî mezkûredenberi vukubulan tediyat, 50 nei maddenin birinci ve 51 nei maddenin keza birinci fıkrasında münderiğ ahkâma tevfikân taksim olunacaktır.

Saniyen — İşbu ilk taksim neticesinde Osmanlı Devletine isabet eden mebalîğ ve cetvelde musarrah olup Devleti mezkûre tarafından 17 teşrinievvvel 1912 tarihi ile 1 teşrinisani 1914 tarihi arasında aktedilmiş bulunan avanslar ve işbu Muahedenamenin mevkii meriyete vazı tarihinde tesviye olunmayan resûlmalı varsa işbu resûlmal, ve kezalik 1 mart 1920 tarihine kadar müterakim faizler ile mezkûr tarihten beri vukubulan tediyat, 50 nei maddenin ikinci ve 51 nei maddenin ikinci fıkrasında münderiğ ahkâma tevfikân taksim olunacaktır.

Düyunu umumiyei osmaniye meclisi mezkûr avanslardan alâkadar devletlerden herbirine isabet eden hisse miktarını işbu Muahedenin mevkii meriyete vazından itibaren üç ay müddet zarfında tâyin ve bu miktarı mezkûr Devletlere tebliğ eyleyecektir.

Türkiyeden maada devletlere tahmil edilen mebalîğ, mezkûr devletler tarafından düyunu umumiye meclisine tediyeye edilecek ve düyunu umumiye meclisince de ya dayinlere tesviye edilecek

veyahut Türkiye'nin, mezkûr devletler hesabına gerek faiz ve gerek resûlmal akçesi namıyla tediye eimîş bulunduğu mebalîğ miktarına tekabül edinceye kadar Türkiye Hükûmeti hesabına irat kaydolunacaktır.

Fıkrai anifede icrası zikrolunan tediye, işbu muahedenamenin mevkii meriyete vazından itibaren müsavi beş taksiti senevi ile ifa olunacaktır. Tediyaı mezkûrenin Osmanlı devleti dayınlerine ifa edilecek kısmı, avans mukavelâtında mukarrer faizleri ihtiva edecek ve Türkiye Hükûmetine ait olan kısmı bilâfaiz eda olunacaktır.

Madde — 53.

Balkan muharebatı neticesinde lehlerine Osmanlı devletinden arazi ayrılmış olan devletlerin borçlu olup, işbu fasla merbut cetvelin (A) kısmında mûnderiğ, Düyunu umumiyei osmaniye istikrazatı takasiti seneviyesi, mebhusuan arazisinin düveli mezkûreye intikalini mübeyyin olan muahedelerin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren lâzümül tediye olacaktır.

12 nei maddede musarrah adalara gelince: Bunların taksiti senevisi 1 - 14 teşrinisani 1913 tarihinden itibaren ve 15 nei maddede mevzuubahis olan adaların taksiti senevisi 17 teşrinievvel 1912 tarihinden itibaren vacibül tediye olacaktır.

İşbu Muahede mucibince Osmanlı devletinden fakedilen Asya'daki arazi üzerinde yeni müteşekkil devletlerin ve 46 nei maddenin son fıkrasında muharrer arazi kendisine ilhak edilen devletin borçlu oldukları takasiti seneviye 1 mart 1920 tarihinden itibaren lâzümül tediye olacaktır.

Madde — 54.

İşbu fasla merbut cetvelin (A) kısmında vadat edilen 1911, 1912 ve 1913 hazine tahvilâtı, mukavelâtta tâyin olunan tediye tarihlerinden itibaren on sene müddet zarfında mukarrer faizleriyle beraber tesviye olunacaktır.

Madde — 55.

Türkiye dahi dahil olduğu halde 46 nei maddede zikrolunan devletler, işbu fasla merbut cetvelin (A) kısmında tasrih olunduğu veçhile Düyunu umumiyei osmaniye'den kendilerine isabet eden ve (53) neu maddede muayyen tarihlerden itibaren lâzümül tediye olup tesviye edilmemiş bulunan takasiti seneviye miktarını Düyunu umumiyei osmaniye meclisine tediye edeceklerdir. Bu tediye işbu Muahedenin mevkii meriyete vazından itibaren müsavi yirmi taksiti senevi ile ve bilâ faiz ifa edilecektir.

Türkiyeden maada devletler tarafından Düyunu umumiye meclisine tediye olunan takasiti seneviye, idarei merkeziye tarafından Düveli mezkûre hesabına Türkiye tarafından tediye edilmiş olan mebalîğ miktarına tekabül edinceye kadar, Türkiye'nin borç u kalabileceği takasit mütedahileye mahsup edilecektir.

Madde — 56.

Badezin düyunu umumiyei osmaniye meclisi idaresinde Alman, Avusturya'lı, ve Macar hâmilinlerin murahasaları bulunmayacaktır.

Madde — 57.

Düyunu umumiyei osmaniye istikraz ve avanslarına ve karşılığı Mısır vergisi ile temin edilmiş olan 1855, 1891 ve 1894 Osmanlı istikrazatına ait faiz kuponlarının ibraz mühletleri ile salifüzzikir istikrazlardan kurası çıkmış olan eshamın tahsil bedelâtı için ibraz mühletleri, Tarafeyni Aliyeyni Akideyn arazisinde, 29 teşrinievvel 1914 tarihinden itibaren işbu Muahedenin mevkii meriyete vazından sonra üç ayın inkizasına kadar tecil edilmiş addolunacaktır.

Birinci fasla merbut lâhika 1.

1 teşrinisani 1914 tarihinden evvelki Düyunu umumiyei osmaniyenin cetveli

(A) kısmı

Istikraz 1	Mukavelenamenin tarihi 2	Faiz 3	Devrei itfa 4	İhraç eden banka 5
		%		
Düyunu müvehhide	1-14 9 1903-8-21 6 1906	4	. . . . .	
İkramiyeli Türk tahvilâtı	5 1 1870	. . . . .	. . . . .	
Osmaniye	18 30 4 1890	4	1931	Osmanlı bankası
Tömbeki	26 4-8 5 1893	4	1954	» »
40 000 000 franklık şark şimendiferleri	1-13 3 1894	4	1957	Doyçebank ve grubu entnasyo- nal banka ve iki Fransız ban- kası dahil olduğu halde
Yüzde 5 1896	29 2-12 3 1896	5	1946	Osmanlı bankası
Gümrük 1902	17-29 5 1886-28 9-11 . . 10 1902	4	1958	Osmanlı bankası
Yüzde 4 1903 saydi bahri	3 10 1888-21 2-6 3 1903 .	4	1958	Doyçebank
Bağdat 1 nei tertip	20 2-5 3 1903	4	2001	»
Yüzde 4 1904	4-17 9 1903	4	1960	Osmanlı bankası
» 4 1901-1905	21 11-4 12 1901-6 11 . . 1903-25 4-8 5 1905	4	1961	» »
Teçhizatı askeriye	4-17 4 1905	4	1961	Doyçebank
Bağdat 2 nei tertip	20 5-2 6 1908	4	2006	»
» 3 ncü »	20 5-2 6 1908	4	2010	»
Yüzde 4 1908	6-19 9 1908	4	1965	Osmanlı bankası
» 4 1909	30 9-13 10 1909	4	1950	» »
Soma - Bandırma	20 11-3 12 1910	4	1992	» »
Hüdeyde - Sana	24 2-9 3 1911	4	2006	Fransız bankası
Gümrük 1911	27 10-9 11 1910	4	1952	Doyçebank ve grubu
Konya ovası ırva ve ıskası Dok tersane ve inşaati bah- riye	5-18 11 1913	. . . . .	1932	
Yüzde 5 1914	19 11 -2 12 1913	5,5	1943	
Tütün idarei inhisariyesi avansı	13-26 4 1914	5	1962	Osmanlı bankası
Yüzde 5 1911 hazine tah- vilâtı	4 8 1913	. . . . .		
(Sefaini harbiye mubaya- ası)	13 7 1911	5	1916[*]	Türkiye Millî bankası
Bankı osmani 1912 hazi- ne tahvilâtı	8-21 11 1912	6	1915[*]	Osmanlı bankası
1913 hazine tahvilâtı				
Doğrudan doğruya ihraç edilen tahvilât dahil	19 1-1 2 1913	5	1918[*]	Periye ve şürekâsı

[*] 54 ncü maddeye müracaat.

Avanslar	Mukavele tarihinin tarihi	Faiz	İbani resülmal Türk lirası
Bağdat şirketi	3 16 haziran 1908	7	300,000
Fenerler idaresi	5 18 ağustos 1904	8	55,000
» »	5 18 temmuz 1907	7	300,000
Köstence kablo şirketi	27 9 teğrinievvel 1904	4	17,335
Tünel şirketi	. . . . .		3,000
Eytam sandığı	Muhtelif tarihlerde	. . .	153,147
Doyçe bank	13 26 ağustos 1912	5,5	33,000
Fenerler idaresi	3 16 nisan 1913	7	500,000
Anadolu demiryolu şirketi	23 5 mart 1914	6	200,000

Fasıl : 2

Ahkâmı muhtelif

Madde — 58.

Bir taraftan Türkiye. Diğer taraftan (Yunanistan hariç olduğu halde) düveli sairei âkide, Türkiye ile düveli mezkûrenin ve kezalik (eshası hükmiye de dahil olduğu halde) tebaalarının 1 ağustos 1914 tarihiyle muahedei haziranın mevkii meriyete vazı tarihi beyninde küzeran olan müddet zarfında gerek efali harbiyeden, gerek istimval; zapt, sikvestro, tasarruf veya musadere tedabirinden münbais ziyat ve zarar ve ziyanlardan dolayı her türlü metalibi nakdiyede bulunmaktan müteakabilen ferağat ederler.

Maamafih balâdaki hüküm, işbu muahedenin üçüncü kısmında muharrer ahkâma (iktisadi ahkâm) halel vermiyecektir.

Almanya ile münakit 28 haziran 1919 tarihli Sulh Muahedenamesinin 259 ncu maddesinin (1) işaretli fıkrası ve Avusturya ile münakit 10 eylül 1919 tarihli Sulh muahedenamesinin 210 ncu maddesinin (1) işaretli fıkrası mucibince Almanya ve Avusturya tarafından devredilmiş olan altm nüktü üzerindeki her türlü hukukundan, Türkiye (Yunanistan müstesna olarak) diğer Âkit devletler lehine ferağat eder.

Birinci tertip Türk evrakı nakdiyesi hakkında gerek 20 haziran 1331 (3 temmuz 1915) tarihli mukavelename ile gerek mezkûr evrakı nakdiyenin zahrında muharrer metne nazaran Düyunu umumiyei Osmaniye Meclisine tahmil edilmiş olan bileümle tediye mükellefiyatı fesholunmuştur.

Kezalik Türkiye, Hükûmeti Osmaniye tarafından İngiltere'ye sipariş olunup Britanya Hükûmeti tarafından 1914 tarihinde vazıyed edilmiş olan harp sefineleri için tediye kılınmış bulunan mebalığın iadesini ne Britanya Hükûmetinden ve ne de tebaalarından talep etmemegi kabul ve bundan dolayı her türlü metalibinden ferağat eder.

Madde — 59.

Yunanistan harp kavaninine mugayir olarak Anadolu'da Yunan ordu veya idaresinin efaleden mütevellit hasaratın tamiri mecburiyetini tanıır.

Diğer taraftan Türkiye, Yunanistan'ın harbin temadisinden ve bunun netayicinden mütevellit

vaziyeti maliyesini nazarı dikkate alarak tamirat hususunda Yunanistan Hükûmetine karşı her türlü metalibattan sureti katiyede ferağat eder.

Madde — 60.

Gerek Balkan muharebeleri neticesinde ve gerek işbu muahede ile lehlerine Osmanlı İmparatorluğundan arazi ayrılmış veya ayrılmakta olan devletler Osmanlı İmparatorluğunun işbu arazi üzerinde bulunan kâffei emval ve emlâkini meccanen iktisap edeceklerdir.

Şurası mukarrerdir ki 26 ağustos 1324 (8 eylül 1908) ve 20 nisan 1325 (2 mayıs 1909 tarihli iradelerin Hazinei hassadan Devlete naklini emrettikleri emval ve emlâk ve kezalik 30 teşrinî evvel 1918 de Hazinei hassa tarafından hidematı umumiye menfaatine idare edilmekte bulunmuş olan emval ve emlâk, düveli mezkûre işbu emval ve emlâke müteallik hususatta Osmanlı imparatorluğu yerine kaim olacakları ve emvali mezkûre üzerine müesses olan vakıfların muteber tanınması lâzım geleceği cihetle fıkrai ânifede gösterilen emval ve emlâk meyanına dahildir.

Gerek Balkan muharebeleri neticesinde ve gerek bilâhara Yunanistan'a intikal etmiş olan eski Osmanlı İmparatorluğu arazisi üzerinde kâin olup Hazinei hassadan Devlete geçmiş bulunan emval ve emlâk hakkında Türkiye Hükûmeti ile Hükûmeti Yunaniye arasında mütekevvin ihtilâf, akdolunacak bir tahkimnameye tevfikân ve 1-14 teşrinisani 913 tarihli Atina muahedesine merbut iki numaralı hususi protokol mucibince Lâhi'de bir mahkemei hakemiyeye tevdi olunacaktır.

Bu maddenin ahkâmı Hazinei hassa namına mukayyet olup veya onun tarafından idare edilip işbu maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında mevzuubahis olınayan emval ve emlâkin mahiyeti hukukiyesini tebdil etmiyecektir.

Madde — 61.

İşbu muahede mucibince Türkiye'den gayrı bir devletin tebaası meyanına giren ve mülki ve askerî tekaüt ve mazuliyet ve eytam ve aramil maaşatından istifade edenler maaşlarından dolayı Türkiye Hükûmetine karşı hiç bir talep dermeyan edemiyeceklerdir.

Madde — 62.

Almanya ile münakit 28 Haziran 1919 tarihli Versay Sulh Muahedenamesinin 261 nci maddesi ve 10 eylül 1919 tarihinde Avusturya ile ve 27 teşrinisani 1919 tarihinde Bulgaristan ile ve 4 haziran 1920 tarihinde Macaristan ile münakit Sulh Muahedenamelerinin mevaddı mütenazırası mucibince Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'ın Türkiye'den alacaklı buldukları bil-

Sair düveli Âkide bu husustan dolayı Türkiyecümle matlubatın devrini Türkiye kabul eyler. zimmetine terettüp eden düyundan Türkiye'yi ibra eylemeği kabul ederler.

Türkiyenin Almanya, Avusturya, Bulgaristan ve Macaristan'dan alacağı olan matlubat dahi sair düveli Âkide lehine devrolunmuştur.

Madde — 63.

Harpten sonra Almanya'dan Türkiye'ye ihraç olunacak emtea bedelâtına mukabil Almanya Hükûmetinin Türkiye evrakı nakdiyesini muayyen bir kambiyo fiyatıyla kabul edeceğine dair vâki olan taahhüdattan mezkûr Almanya Hükûmetini ibra eylediğini, Türkiye Hükûmeti, sair düveli Âkide ile bilittifak beyan eder.

KISIM : 3**İktisadi ahkâm****Madde — 64.**

Bu kısımda, «Düveli müttefika» tabirinden maksat Türkiye'den maada Düveli âkidedir. «Müttefikin tebaası» tabiri, Türkiye'nin gayri düvel âkide tebaasından bulunan veyahut Düveli mezkûreden birinin tahtı himayesindeki bir Devlet veya arazi tebaasından olan eşhası hakikiyei, şürekât, cemiyat ve müessesata şâmilidir.

Bu kısmın «Müttefikin tebaasına» müteallik bulunan ahkâmı, Düveli müttefika tabiiyetini haiz olmadıkları halde fiilen bu Devletler tarafından mazharı himaye olmuş bulunmalarından dolayı memurini Osmaniye canibinden müttefikin tebaası gibi muamele görmüş ve bu yüzden zarara uğar olmuş olan eşhas hakkında da tatbik edilecektir.

Fasıl : 1*Emval, hukuk ve menafi***Madde — 65.**

29 teşrinievvel 1914 tarihinde Düveli müttefika tebaası olan eşhasa ait olup işbu muahedenin mevkii icraya vazı tarihinde Türk kalacak arazi üzerinde halen mevcut ve kabili teşhis olan emval, hukuk ve menafi, buldukları hal üzere, menlehülhaklarına derhal iade olunacaktır.

Bilmukabele, Türk tebaasına ait olup 29 teşrinievvel 1914 tarihinde Düveli müttefikanın hakimiyeti veya himayesi altında bulunan veyahut Balkan muharebelerini mütaakır Osmanlı imparatorluğundan fek edilerek bugün Düveli mezkûrenin tahtı hakimiyetinde bulunan arazi üzerinde halen mevcut ve kabili teşhis olan emval, hukuk ve menafide buldukları hal üzerinde menlehülhaklarına derhal iade edilecektir. Kezalik bu muahede ile Osmanlı imparatorluğundan ayrılmış arazi üzerinde bulunup Türk tebaasına ait olan ve Düveli müttefika memurini canibinden tasfiye edilmiş veya lâalettayin sair tedabiri istisnaiyeye tabi kalmış bulunan emval, hukuk ve menafi hakkında da aynı iade muamelesi derhal yapılacaktır.

İşbu muahede ile Osmanlı imparatorluğundan ayrılan bir toprakta kâin olup Osmanlı Hükûmeti tarafından tedabiri fevkalâdei harbiyeye tabi tutulmuş olduktan sonra mezkûr toprakta icrayı hakimiyet eden Devleti âkidenin elyevm yedinde bulunan kabili teşhis kâffe emval ve hukuk ve menafi sahibi meşrularına, buldukları hal üzere, iade edilecektir. Mezkûr arazi üzerinde icrayı hakimiyet eden Devleti âkide canibinden tasfiye edilmiş olan emvali gayrimenkule dahi aynı iade muamelesine tabi tutulacaktır. Efrat arasında bunlardan maada olan bileümle istihkak müddeiyatı, salâhiyettar mahalli mahkemelerine raci olacaktır.

İstihkak iddia olunan emvalin teşhisma veya iadesine müteallik kâffe ihtilâfat bu kısmın beşinci faslında muharrer muhtelit hakem mahkemesine arzedilecektir.

Madde — 66.

Altmış beşinci maddenin birinci ve ikinci fıkraları ahkâmının tenfiz ve icrası için Tarafeyni âliyeyni Akideyn menlehülhakları en seri bir usul ile ve kendilerinin rızası olmaksızın tahmil edilmiş olabilecek her gûna tekalif ve kuyuttan azade bir halde emval, hukuk ve menafilerine mutasarrıf kılacaklardır. Emval ve hukuk ve menafii mezkûreyi bu iadeyi icra edecek olan Hükûmetten bilvasıta veya bilâvasıta iktisap etmiş olupta iadedden dolayı mutasarrıf olmuş bulunacak olan eşhası

salisenin tazmin zararı dahi o Hükûmete ait olacaktır. İşbu tazmin zarar keyfiyetinden tahaddüs edebilecek ihtilâfatın halli mehakimi umumiyenin dairesi salâhiyetinde bulunacaktır.

Sair kâffeî ahvalde, tazmini zarar için eşhası müteallika aleyhine ikameî dâva etmek mutazarır olan eşhası saliseye ait olacaktır.

Bu maksatla düşman emval ve hukuk ve menafii hakkında Tarafeyni Aliyeyni Akideyn tarafından tevessül ve ittihaz olunan bilcümle muamelâtı tasarrufiye veya diğer tedabir istisnaiyei harbiye, tasfiye muamelesi henüz hitam bulmamış ise, derhal refi ve tevkif edilecektir. Sahiplerinin matalibi emval ve hukuk ve menafii mezkûre tâyin olunur olunmaz heman iade kılınmak suretiyle isaf olacaktır.

Altmış beşinci madde ile iadesi mukarrer olan emval, hukuk ve menafi işbu muahedenin imzası tarihinde Tarafeyni Aliyeyni Akideyn Hükûmetlerinden birinin memurin canibinden tasfiye edilmiş bulunursa, mezkûr Hükûmet, bedeli tasfiyeyi sahiplerine tesviye etmek suretiyle emval ve hukuk ve menafii mezkûreyi aynen iade etmek mecburiyetinden varestede kalacaktır. Eğer sahibinin müracaatı üzerine beşinci fasılda zikrolunan muhtelit hakem mahkemesi tasfiyenin, değer fiyatını bulduracak şartit altında icra edilmemiş olduğu reyinde bulunursa mezkûr mahkeme, Tarafeyn arasında itilâf hasıl olmadığı takdirde, muhik göreceği miktarda bedeli tasfiyeyi tezyit edebilecektir. Mal sahibi ile hasıl olan itilâftan veyahut anifüz zikir muhtelif hakem mahkemesi kararından itibaren iki ay müddet zarfında tediye vuku bulmadığı takdirde, emval, hukuk ve menafii mezkûre iade edilecektir.

Madde — 67.

Bir taraftan Yunanistan, Romanya, Sırp - Hırvat - İsvolen Devleti ve diğer taraftan Türkiye, kendi orduları ve devairi canibinden Türkiye arazisinde veya mütenazıran Yunanistan, Romanya ve Sırp - Hırvat - İsvolen Devleti arazisinde ahız ve zabt edilmiş veya sekvestro olunmuş olupta elyevm kendi arazileri dahilinde bulunan her nevi emvali menkulenin memleketlerinde taharri ve iadesi hususunda gerek tedabiri idariyei münasebenin ittihazı, gerek evrak ve vesaik aidesinin teslimi suretiyle teshilât iraesini mütekabilen taahhüt ederler.

İşbu taharri ve iade keyfiyeti, kezalik Alman, Avusturya - Macar veya Bulgar orduları ve devairi tarafından Yunan, Romanya veya Sırp - Hırvat - İsvolen Devleti arazisi üzerinde zabt veya sekvestro olunupta Türkiye'ye veya tebaasına devrolunmuş bulunan anifüz zikir eşya ile Yunan, Romanya veya Sırp orduları tarafından Türk toprağında zabt veya sekvestro edilerek Yunanistan'a, Romanya'ya veya Sırp - Hırvat - İsvolen Devletine veya tebaalarına devredilmiş olan eşya hakkında dahi cari olacaktır.

İşbu taharri ve iadeye müteallik istidanameler, muahedenin mevkii meriyete vazından itibaren altı ay zarfında ita olunacaktır.

Madde — 68.

Türkiye'nin Yunan ordusu tarafından işgal edilmiş bulunan menatıkında bir taraftan Yunanistan memurini ve devairi ve diğer taraftan Türk tebaası arasında aktolunmuş mukavelâtın mütevellit düyun, mezkûr mukavelelerde münderiç şartit dairesinde Yunanistan Hükûmeti tarafından tesviye olunacaktır.

Madde — 69.

1 ağustos 1914 de müstefit oldukları usule göre Düveli müttefika tebaasının ve mallarının tabi oldukları hiç bir vergi, resim veya resmi münzam 1922 - 1923 senesi maliyesi tahakkukatından mu-kaddemki seneler için tebaai mezkûreden veya mallarından eibayet edilmeyecektir.

1922 - 1923 senei maliyesinden mukaddemki seneler hesabına ait olmak üzere 15 Mayıs 1923 den sonra mebalîğ ahiz ve tahsil edilmiş bulunur ise işbu Muahedenin mevkiî meriyete vazında, mukabili menlehülhaklara reddolunacaktır.

1923 Mayısın on beşinden mukaddem tahsil edilen mebalîğ hakkında hiç bir talep ve iddia dermeyan olunamayacaktır.

Madde — 70.

65, 66, 68, ve 69 neu maddelere müstenit metalip, işbu Muahedenin mevkiî icraya vazından itibaren altı ay müddet zarfında salâhiyettar memurin nezdinde ve itilâf hâsıl olmazsa, yine işbu muahedenin mevkiî meriyete vazından itibaren on iki ay müddet zarfında Muhtelit hakem mahkemesi nezdinde dermeyan ve ikame olunacaktır.

Madde — 71.

Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Romanya ve Sırp - Hırvat - İslöven Devleti veya bunların tebaaları kendi emal ve hukuk ve menafileri hakkında 29 teşrinievvel 1914 tarihinden evvel Hükûmeti Osmaniye nezdinde serdi metalip veya ikamei dâva etmiş olduklarından, işbu kısmın ahkâmı, mezkûre metalip veya dâvayı bir suretle ihlâl edemiyeeektir. Britanya, Fransa, İtalya, Romanya ve Sırp - Hırvat - İslöven Hükûmetleri nezdinde Hükûmeti Osmaniye veya tebaası tarafından sert veya ikame olunmuş metalip veya deavi hakkında da aynı muamele cari olacaktır.

Bu metalip veya deavi Türkiye Hükûmetiyle işbu maddede gösterilen Hükûmetler nezdinde, kapitülâsyonların ilgası nazarı itibare alınmak şartıyla, aynı şerait altında takip olunacaktır.

Madde — 72.

Muahedei hâzıra ile Türk kalan arazi dahilinde, Almanya, Avusturya, Macaristan ve Bulgaristan'a veya onların tebaalarına ait olupta işbu muahedenin mevkiî meriyete vazından mukaddem Hükûmatı Müttefika canibinden haciz veya işgal edilmiş bulunan emval, hukuk ve menafii, mezkûr Hükûmetler ile Almanya, Avusturya ve Macaristan ve Bulgaristan Hükûmetleri veya onların alâkadar tebaaları arasında takarrür edecek itilâfların inikadına kadar Hükûmatı Müttefika yetlerinde kalacaktır. Eğer emval ve hukuk ve menafii mezkûre tasfiye edilmiş ise bu tasfiye muamelâtı tasdik edilmiştir.

İşbu Muahede ile Türkiye'den ayrılmış olan arazi dahilinde icrayi hâkimiyet eden Hükûmetler, bu Muahedenin mevkiî icraya vazından itibaren bir sene zarfında o arazide bulunan Almanya, Avusturya, Macaristan'a ve Bulgaristan'a veya tebaalarına ait emval ve hukuk ve menafii tasfiye edebileceklerdir.

Şimdiye kadar icra edilmiş olsun veya henüz icra edilmemiş bulunsun tasfiyelerin hasılatı, eğer bu emval Alman, Avusturya, Macar ve Bulgar Devletlerine ait ise, alâkadar Devlet ile akdolanmış olan Sulh muahedenamesiyle müesses Tamirat komisyonuna ita edilecektir. Eğer tasfiye edilen emval, emvali hususiyeden ise bedeli doğrudan doğruya sahiplerine verilecektir. Bu maddenin ahkâmı Osmanlı anonim şirketlerine tatbik olunmaz.

İşbu madde ile irae edilen tedabirden dolayı Türkiye Hükûmeti hiç bir vechile mesul olmayacaktır.

Fasıl : 2.

Mukavelenameler ve müruru zamanlar

Madde — 73.

Seksen ikinci maddede tarif edildiği veçhile müahharan düşman olmuş olan Taraflar beyuinde ve mezkûr maddede gösterilen tarihten mukaddem münakit olup âtîde zikredilen envaa mensup bulunan mukaveleler, ihtiva ettikleri ahkâma ve işbu Muahedenin ahkâmına tâbi bulunmak şartıyla mer'î kahrılar.

A) Emvali gayrimenkule satışma müteallik mukavelenameler, seksen ikinci madde mucibince Tarafeynin düşman olduğu tarihten mukaddem teslim muamelesi fiilen icra olunmuş ve fakat nefisbey muamelesi usulen tahakkuk ettirilmemiş bulunsa bile;

B) Efrat arasında münakit icar ve isticar mukavelenameleriyle bedeli icar ve vadi icar mukavelenameleri;

C) Efrat arasında münakit maadin, orman veyahut ziraat edilecek arazi işletilmesine müteallik mukavelenameler;

D) Gayrimenkulâtın teminat olarak iraesine müteallik mukavelenameler ile menkulâtın reh-nine ve teminat gösterilmesine dair mukavelenameler;

H) Şirket tesisine mütedair mukavelenameler, bu hüküm tabi oldukları kanuna göre şürekânın-kinde başka bir şahsiyeti bulunmayan kollektif şirketlere (partenersıp) tatbik olunamaz;

V) Mevzuu ne olursa olsun efrada veya şirketlerle Devlet ve vilâyat ve belediyeler veyahut buna mümasil diğer eşhası hükmiye idariye arasında münakit mukavelenameler;

Z) Aile ahkâmına müteallik mukavelenameler;

H) Hibelere veya ne mahiyette olursa olsun teberrüata ait mukavelenameler;

İşbu madde mukavelenamelere hini akitlerindebizzat haiz oldukları kıymetten başka bir kıymet izafesi için ihticaca salih olamaz.

İşbu madde imtiyazat mukavelenamelerine tatbik olunmayacaktır.

Madde — 74.

Sigorta mukavelenameleri işbu fasılın lâhikasında münderiç ahkâma tâbidir.

Madde — 75

73 ncü ve 74 ncü maddelerde tâdat olunan mukavelenamelerden ve imtiyaz mukavelenamelerinden gayri bilâhare yekdiğerine düşman olan efratbeyuinde münakit mukavelenameler, Tarafeynin düşman oldukları tarihten itibaren münfesih olmuş addedileceklerdir.

Maamafih mukavele âkitlerinden her biri, işbu Muahedenin mevkii meriyete vazından itibaren üç ay zarfında, icabederse, Tarafı diğer, mukavelenin akdi tarihindeki şerait ile ipkası talep olunduğu tarihteki şerait arasında mevcut farka tekabül edecek tazminatı tediye etmek şartıyla, mukavele-namenin icrasını talep edebilecektir. Bu tazmi-nat, Tarafeyn arasında itilâf edilemediği halde, Muhtelit hakem mahkemesi tarafından tâyin edilecektir.

Madde — 76.

İşbu Muahedenamenin mevkii meriyete vazından evvel 73 ilâ 75 nei maddelerde muharrer mukavelenamelerin Düveli Âkide tebaasından olan Âkitleri arasında ve bilhassa bu mukavelâtın feshine, idamesine, suveri icraiyesine veyahut tadiline dair ve tediye edilecek akçanın cinsine, veya kambiyo rayicine müteallik itilâflarda dahil olduğu halde vukua gelen suveri tesviyenin muteber olduğu tasdik olunur.

Madde — 77.

30 teşrinievvel 1918 den sonra müttefikin tebaasıyla Türkiye tebaası beyninde münakit mukavele-nameler muteber ve hukuku umumiye ahkâmına tabidir. 30 teşrinievvel 1918 tarihinden sonra 16 mart 1920 tarihine kadar İstanbul hükûmeti ile usulü dairesinde akdolanmış mukavele-nameler dahi kezalik muteber ve hukuku umumiye ahkâmına tabidir.

16 mart 1920 den sonra İstanbul hükûmetiyle usulü dairesinde akdolanmış ve mezkûr hükûmetin hâkimiyeti fiiliyesi altındaki araziye müteallik bulunmuş olan bütün mukavele-nameler ile ihtilâfna-meler, işbu muahedenin mevkii meriyete vazından itibaren üç ay müddet zarfında, alâkadarların vukubulacak müracaatları üzerine, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tasvibine arzolanacaktır. Bu mukavele-nameler mucibince vukubulmuş olan tediyat, tediyatı mezkûreyi iera etmiş olan Taraf hesabına usulen matlup kaydedilecektir.

Tasvip vâkı olmadığı halde, alâkadar Tarafın - eğer icabederse - doğrudan doğruya ve fiilen du-çar olduğu zarara tekabül edecek miktarda bir tazmine istihkakı olacak ve bu tazmin, müslihane bir ihtilâf hâsıl olmadığı takdirde, muhteif hakem mahkemesi canibinden tâyin edilecektir. Bu maddenin ahkâmı ne imtiyaz mukavele-namelerine ne de imtiyazatın devir ve ferâğına tatbik olunamaz.

Madde — 78.

Bilâhara düşman olmuş Tarafeyn arasında, imtiyaz mukavele-namelerinden başka mukavelelere ait olarak zühur etmiş veya zirde gösterilen altı ay müddetin inkizasından evvel zühur edebilecek olan bileümle ihtilâfat, muhtelit hakem mahkemesi tarafından halledilecektir. Maahaza bitaraf devletlerin kanunlarının tatbikinden dolayı düveli mezkûre mehakimi milliyesinin dairei salâhiyete dahil olan ihtilâfat müstesnaadır. İşbu şıkkı abirde ihtilâfatı mezkûre, muhtelit hâkem mahkemesi tarafından değil mehakim milliyeyi mebhüsünanha tarafından hal ve fasledilecektir. Bu madde mucibince muhtelit hâkem mahkemesinin dairei salâhiyetinde olan ihtilâfata müteallik şikâyatın, mezkûr mahkemeye teşekkülü tarihinden itibaren altı ay müddet zarfında arzedilmiş olması lâ-zımdır.

Bu müddetin inkizasında muhtelit hâkem mahkemesine arzedilmemiş olacak ihtilâfat, hukuku umumiye ahkâmına tevfiakan salâhiyettar mehakim tarafından hal ve fasledilecektir.

Bu maddenin ahkâmı, ne harp esnasında aynı memlekette oturmuş ve şahrslariyle mallarına serbestçe mutasarrıf bulunmuş olan bütün Taraflar arasında münakit mukavele-namelere, nede Tarafeynin düşman oldukları tarihten mukaddem salâhiyettar bir mahkeme tarafından bir hükme iktiran etmiş ihtilâfata tatbik olunamaz.

Madde — 79.

Tarafeyni Aliyeyni Akideyn arazisi üzerinde düşmanlar arasındaki münasebatta müruruzamana, menli kanununin mürurundan mütevillit ademi istima dâvaya veya sukutu hakka dair her türlü müddetler, ister harbin bidayetinden evvel, isterandan sonra cereyana başlamış olsun, 29 teşrinievvel 1914 den muahedei haziranın mevkii meriyete vazından üç ayın inkizasına kadar tatil edilmiş addolunacaktır.

İşbu hüküm, bilhassa faiz ve temettü kopunlarının ibrazı müddetlerine ve liellittediye kurası isabet etmiş bulunan veyahut sair bir suretle vaci'büttediye olan eshamın ibraz müddetlerine tatbik edilir.

Romanya'ya taalluk eden hususatta balâda mezkûr müddetler 27 ağustos 1916 tarihinden itibaren tatil edilmiş addolunacaklardır.

Madde — 80

Düşmanlar beynindeki münasebatta kablelharp tanzim edilmiş olan hiç bir senedi ticari, mahza

kabul veya tediye için müddeti matlube zarfında ibraz edilmediğinden veya harp esnasında ne keşidecilere ne cirantalara ademi kabul veya ademi tediye dolay ihbar vukubulmadığından ne protosto ve nede her hangi bir muamelenin ademi ifasından dolayı gayri muteber addedilmeyecektir.

Eğer bir senedi ticarinin kabul veya tediyesi zmnında mecburiyet ibrazı yahut ademi kabul veya ademi tediye için keşideci veya cirantalara mecburiyet ihbarı veya o senedin protosto mecburiyeti için muktazi müddet, harp esnasında münkazi olmuş ve senedi ibraz veya protosto etmek veya ademi kabul veya ademi tediyesini ihbar eylemek ile mükellef olan Taraf bunu harp zamanında ifa etmemiş ise, senedi ibraz, ademi kabul veya ademi tediye ihbar veyahut protosto tanzimi için kendisine işbu Muahedenamenin mevki meriyete vazından itibaren, üç ay müddet verilecektir.

Madde — 81.

Vacibüttekiye olmuş düyünü teminen harpten evvel tesis kılınmış menkul veya gayri menkul merhunat veya teminatı akçeye tahvil için harp esnasında yapılmış olan satışlar medyunu haberdar etmek üzere muktazi merasım kâmilin ifa olunamamış olsa bile - medyunu mezkûrun her türlü zarar ve ziyânlar hakkında rüyeti muhasebe için, dayini muhtelit hâkem mahkemesine dâvet edebilmesi hakkı mahfuz kalmak kaydı sarili ihtirazisi tahtında - muteber tanınacaktır.

Mahkeme Tarafeyn arasındaki hesabı tasfiye etmek ve rehin veya teminat olarak verilen malın şerait fûruhtunu tetkik eylemek ve eğer dayin suiniyetle hareket etmiş veyahut rehni satmaktan içtinap için veya bu satışın fii hakiki ile vukuunu temin zmnında yedi iktidarında olan her vasıtaya müracaat etmemiş ise medyunun satış hâsebiyle uğradığı zararı tamir mecburiyetini dayine tahmil eylemek vazifesini haiz olacaktır.

Bu ahkâm ancak düşmanlar arasında kabili tatbik olacak ve balâda muharrer muamelâtın 1 mayıs 1923 tarihinden sonra iera edilmiş olanlarına teşmil edilmeyecektir.

Madde — 82.

Bu faslın mefadınca, bir mukavelenamenin Tarafeyni teşkil eden eşhas, aralarında ticaretin fiilen gayri mümkün olduğu veya mezkûr eşhasın birisinin tabi olduğu kavanin, evamir veya nizamât ile ticaret menedildiği veya gayrikanuni bir mahiyet iktisap ettiği tarihten itibaren düşman ad ve telâki olunacaklardır.

Akdi mukavele edenlerden birisi için düşman memleketi olduğu halde harp esnasında orada ikamet ederek şahis ve emvali hakkında serbestçe tasarrufatta bulunabilmiş olduğu Tarafeyni Aliyeyni Akideynden birinin arazisi dahilinde (Şirketler de dahil olmak üzere) düşman eşhas veya onların memurları arasında akd olunmuş mukavelenameler 73, 75, 79, 80 nei maddeler ahkâmından müstesna olarak ahkâmı umumiye tabi tutulacaktır.

Madde — 83.

İşbu faslın ahkâmı Japonya ile Türkiye arasında tatbik olunmayacak ve ahkâmı mezkûrede mevzu bahis olan mevât, salifûlbeyan iki memleketin her birinde kavanini mahalliyeye tevfikân hal ve fasledilecektir.

Lâhika

1. — Hayat sigortaları

§ 1.

Fıkrai salifeye göre mefsuh addedilmeyen bir şahıs arasında aktedilmiş olan hayat sigorta mukavelenameleri muhasamatın küşadı veya şahsı mezkûrun düşman olması dolayısıyla mefsuh addedilmiyecektir.

Kıkrail salifeye göre mefsuh addedilmeyen bir mukavelename ahkâmınca harp esnasında vacibüttediye olmuş olan her sigorta edilmiş meblâğ badeharp kabili tesviye olacaktır. İşbu meblâğa vacibüttediye olduğu zamandan tesviye edildiği tarihe kadar senevi yüzde beş faiz zammedilecektir.

Harp esnasında sigorta ücretinin ademi tediyesinden veyahut mukavelename ahkâmının ademi icerasından naşi şayet bir mukavelename hükümsüz veya tesirsiz kalmış ise sigorta olan şahıs veya vekilleri veyahut menlehülhukuku işbu muahedenamenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren on iki ay zarfında, her zaman poliğenin hükümsüz kaldığı veyahut mefsuh addedildiği günkü kıymeti iştiraiyesini sigortaıdan senevi yüzde beş zammı faizle talebedecektir.

Hayat sigorta mukavelenameleri 29 teşrinievvel 1914 tarihinden mukaddem imza edilip işbu mukavelenamelerin ahkâmına nazaran ücretinin ademi tediyesinden naşi işbu muahedenameden evvel fesih veya tenzil edilmiş olan Türk tebaası işbu muahedenamenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren üç ay zarfında ve şayet o esnada berhayat iseler, sigorta edilen sermayenin tamamı için poliğelerini yeniden tanzim etmeğe salâhiyettar olacaktır.

Bunun için kumpanya doktorunun yapacağı ve kumpanyanın matluba muvafık göreceği bir muayenei tıbbiyeden geçtikten sonra mütedahil ücreti yüzde beş faizi mürekkep zammıyla tediyeye mecbur olacaktır.

§ 2.

Elyevm bir müttefik Devlet tebaası olan şirketler ile Türkiye tebaası arasında 1914 senesi 29 teşrinievvelinden mukaddem aktedilmiş olup Türk altından gayri bir nakit ile tediyesi kabul ve ücreti 18 teşrinisani 1915 tarihinden evvel ve sonra veyahut yalnızca bu tarihten mukaddem tediyeye edilen hayat sigortası mukavelenameleri berveçhi âti tesviye edilecektir.

Evvelen — 18 teşrinisani 1915 tarihinden evvelki zamanlar için mukavelenamede zikredilen eins para ile ve bu eins nakdi ihraç eyleyen memleketin rayicine göre sigorta edilen şahsın hukuku poliğenin şeraiti ummiyesine tevfiikan tesbit edilecektir. [Meselâ frank, altın frank, yahut evrakı nakdiye frank olarak tasrih edilen her meblâğ Fransız frankıyla tesviye edilecektir];

Saniyen — 18 teşrinisani 1915 tarihinden sonraki müddet için - Türk lirasının kıymeti harpten evvelki kıymetine müsavi farzolunduğundan - Türk evrakı nakdiyesi ile tesviye edilecektir.

Şayet mukavelenameleri Türk parasından gayri bir nakit ile aktedilmiş olan Türkiye tebaası, 18 teşrinisani 1915 denberi ücretlerini mukavelenamelerde zikredilen nakit ile tediyeye ettiklerini isbat ederlerse mezkûr mukavelenameler, 18 teşrinisani 1915 den sonraki zamanlar için bile işbu nakdi ihraç etmiş olan memleketin rayicine göre tesviye edilecektir.

Mukavelenameleri elyevm müttefik bir Devletin tahtı tabiiyetinde bulunan şirketlerle 29 teşrinievvel 1914 tarihinden evvel Türk parasından gayri bir nakit ile aktedilmiş ve ücretinin tediyesi dolayısıyla elân mevkii meriyette kalmış olan Türkiye tebaası, işbu muahedenamenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren üç ay zarfında işbu mukavelenamelerde mezkûr para ile ve o nakdi ihraç eyleyen memleketin rayicine göre, sermayelerini itmam için poliğelerini yeniden

tanzim ve tesis etmek hakkına malik olacaklardır. Bunun için, 18 teğrinisani 1915 denberi vadeleri hitam bulmuş olan ücretatı mezkûr para ile tesviye edeceklerdir. Buna mukabil mumaileyhimin mezkûr tarihten itibaren Türk evrakı nakdiyesi ile tediye ettikleri ücretat kendilerine aynı cins nakit ile iade edilecektir.

§ 3.

Türk lirası olarak adtedilmiş olan sigorta mukavelenameleri bedelâtının tesviyesi Türk evrakı nakdiyesiyle vuku bulacaktır.

§ 4.

Sigorta şirketiyle bir mukavelei mahsusa ile poliğelerinin kıymetini ve ücretatın sureti tediyesini evvelce tanzim etmiş olan sigortalı şahıslarla işbu muahedenamenin mevkiî meriyete vazı tarihinde poliğeleri sureti katiyede tediye edilmiş olan şahıslara 2 ve 3 neü fıkraların ahkâmı tatbik edilmeyecektir.

§ 5.

Fıkaratı salifenin tatbikı zımında tarafeynin taahhüdâtı mütekaabilelerini hesap için hayatı beşerin ihtimalâtına faizin miktarını mezc ederek istinad eden sigorta mukavelenameleri hayat üzerine yapılmış sigorta mukavelenamesi hükmünde addolunacaktır.

2 — *Bahrî sigortalar*

§ 6.

Tarafeynin düşman olmalarından mukaddem muhatara başlamış olduğu takdirde ve sigortacının tabi olduğu Devlet veya işbu Devletin müttelikleri tarafından vuku bulan harekâtı harbiye neticesindeki hasaratı temin ve tazmine dair olmamak şartıyla deniz sigorta mukavelenameleri, muhtevi buldukları ahkâm cari bulunmak üzere, mefsuh addedilmeyeceklerdir.

3. — *Harik sigortaları ve diğer sigortalar*

§ 7.

Fıkrai salifede zikredilen kaydı ihtirazi tahtında harik veya diğer sigorta mukavelenameleri mefsuh addedilmeyeceklerdir.

Fasıl : 3.

Düyun

Madde — 84

Harpten evvel aktedilmiş mukavelenameler mucibince harpten evvel veya harp esnasında vacıbüttediye olmuş bulunan ve harp sebebiyle tesviyesiz kalmış düyunun, mukavelenamelerde münferic şerait dairesinde ve mukavele edilen para ile o paranın ihraç edildiği memlekette cari raiyeci üzerinden tesviye ve tediyesi lâzımgüleceğini tanımak hususunda Tarafeyni Âliyeyni Âki-deyn müttelikleridir.

İşbu kısmın ikinci faslı lâhikasının ahkâmına halel gelmemek şartıyla şu cihet mukarrerdir ki harpten evvelki bir mukavele mucibince icrası lâzımgelen tediyat, harp esnasında mezkûr mukavelede gösterilen paradan gayri bir para ile kısmen veya tamamen tahsil edilmiş bulunan meblağın mukabili olduğu takdirde, bu tediyat, hakikatın tabii' olunanmış olan meblağın, tahsilâtın vukubulduğu para ile eda etmek suretiyle icra olunabilecektir. Bu hüküm işbu Muahedenamenin mevkiî meriyete vazından evvel alâkadarlar arasında sureti muslihanede vâki olmuş olan ve tahhüdâtı muhalifeyi haleldar edemiyecektir.

Madde — 85.

Düyunu Umumiyei Osmaniye işbu fasıldan ve işbu kısmın (İktisadi ahkâm) diğer füsulünden ilittifak, hariç bırakılmıştır.

Fasıl : 4.

Mülkiyeti sımaiye, edebiye veya sanayii nefise mülkiyeti

Madde — 86.

İşbu Muahede ahkâmı mahfuz kalmak kaydıyle, mülkiyeti sımaiye, edebiye veya sanayii nefise mülkiyeti hukuku, Âkit Devletlerden her birinin kavaninine nazaran 1 ağustos 1914 de mevcut bulunmuş oldukları hal üzere, Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn arazisinde, işbu Muahedenin mevkiî meriyete vazından itibaren, bu hukuktan hali harbin başladığı anda müteneffi olan eşhasın veya menlehülhaklarının lehine tekrar tesis veya iadeolunacaktır. Kezalik eğer harp vukua gelmemiş olsa idi, bir mülkiyeti sımaiyenin veyahut edebiyata veya sanayii nefiseye müteallik bir eser neşrinin himayesi için kanun üairesinde vâki olan bir müracaat üzerine harbin devam ettiği müddet esnasında iktisap edilebilecek hukuk dahi işbu Muahedenamenin mevkiî meriyete vazı tarihinden itibaren işbu hukuka istihkakı bulunan eşhas lehine olarak tasdik ve tesis edilecektir.

Balâda münderiç ahkâm mucibince ipkaen tesis edilecek olan hukuka halel iras etmemek şartıyla, esnayı harpte Müttefik Devletlerden birinin teşrii, icrai veya idari bir makamı tarafından tthaz kılınmış olabilen tedabiri mahsusa ya iptnaen Osmanlı tebaasına müteallik mülkiyeti sımaiye, edebiye veya sanayii nefise mülkiyeti hususunda ifa edilen bilcümle muamelât (Ruhsat itası la dahil olmak üzere) mer'i kalacak ve hükümleri tamamiyle cari olmakta devam edecektir. Bu hüküm her hangi bir müttefik Devlet tebaasının hukuku hakkında Türkiye makamâtı tarafından tthaz edilmiş muamelâtı mumasile için dâim ayımlı veçhile caridir.

Madde — 87.

1 ağustos 1914 tarihinde zaten iktisap edilmiş olan veyahut eğer harp vâki olmamış bulunsaydı harpten evvel veya harbin devam ettiği müddet esnasında vukubulmuş bir talep ile o tarihtenberi ihrazı mümkün bulunan mülkiyeti sımaiye hukukunu istihsal veya muhafaza veya bu bapta tiraz dermeyan edebilmeleri için diğer her bir Âkit Devlet arazisinde Türk tebaasına ve Türkiye'de mezkûr Devletlerin tebaasına, resmi munzam ve hiç bir nevi ceza olmaksızın her müracaatı era her muameleyi ikmal her türlü rüsümü tesviye ve sureti umumiyede her Devlet kavanin ve nizamâtının istilzam ettiği kâffe muamelâtı ifa eylemek üzere, işbu Muahedenin mevkiî meriyete vazı tarihinden itibaren akallı bir sene mühlet verilmiştir.

Bazı merasim ve muamelâtın ifa ve itmam edilmemesinden veya bir resmin verilmemesinden dolayı sâkit addedilmiş olan mülkiyeti sımaiye hukuku - ihtira beratlarıyle resimlere ait hususatta bunları gayri mer'i addolunduğu zamanlarda işleten veya istimal eden eşhas salisenin hukukunu siyanet için her Devletin muktazayı nisfet addedeceği tedabiri ittihaz eyliyebileceği kaydı ihtiraziyle - tekrar iktisabı meriyet edecektir.

Bir ihtira beratının mevkii tatbika vazı veyahut fabrika alâmeti farıkasının veya bir ticaretin veya bir resmin istimali için verilen mehilde 1 ağustos 1914 ile işbu muahedenin mevkii meriyete vazı tarihi arasındaki müddet dahili hesap edilmeyecek ve bundan başka, 1 ağustos 1914 tarihinde hâlâ muteber bulunmuş olan hiç bir ihtira beratının ve fabrika veya ticaret alâmeti farıkasının veya resmin işbu Muahedenin mevkii icraya vazından itibaren iki sene müddet geçmedikçe, sırf mevkii tatbika ademi vazı veya ademiistimali cihetiyle, sukut veya feshe tâbi olmayacağı mukarrerdir.

Madde — 88.

Bir taraftan Türkiye tebaasıyla Türkiye’de mukim olan veya Türkiyede sanatlerini icra etmekte bulunan eşhas ve diğer taraftan Müttefik Devletlerin tebaası ile müttefiklerin arazisinde ikamet veya sanatlerini icra eden eşhas ve kezalik bu eşhasın harp esnasında bazı hukuk devretmiş olduğu eşhası salise taraflarından, hali harp tarihi ile işbu Muahedenamenin mevkii meriyete vazı tarihi arasında geçen müddet zarfında, diğer Tarafın arazisinde, hudusa gelmiş olup esnayı harpte herhangi bir zamanda mevcut bulunmuş olan veyahut 86 ncı maddeye istinaden yeniden tesisi icabeden mülkiyeti snaiye, edebiye veya sanayii nefise mülkiyeti hukukunu haleldar etmiş gibi addolunabilen efalden dolayı bir dâva ikame ve hiç bir talep dermeyan edilemeyecektir.

Balâda zikrolunan efal meyanında, Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn Hükümetleri veya onlar hesabına veya onların muvafakatiyetle diğer eşhas tarafından mülkiyeti snaiye, edebiye veya sanayii nefise mülkiyeti haklarının istimali ve kezalik bu hukukun tatbik olunabileceği mahsulât, alât ve edevat veya her türlü eşyanın fûruhtu, mevkii fûruhta vazı veya istimali fiilleri de dahildir.

Madde — 89.

Mülkiyeti snaiye hukukundan istifade, veyahut edebiyata veya sanayii nefiseye müteallik âsarı teksir hakkında, bir Taraftan Müttefik Devletler tebaaları veya bunların topraklarında sakin veya orada sanatlerini icra etmekte olan eşhas ile diğer Taraftan Osmanlı tebaası arasında hali harpten mukaddem akdedilmiş olan ruhsat mukavelenameleri Türkiye ile Müttefik Devlet arasında mütehaddis halı harp tarihinden itibaren mefsuh addedileceklerdir. Ancak her halde, bu nevi bir mukavelenameden iptidaen müstefit olan kimse işbu muahedenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren altı ay zarfında sahibi hukuktan yeni bir ruhsat talep etmek hakkını haiz olacak ve bunun şeraiti, Tarafeyn arasında bilülf kararlaştırılmazsa, işbu kısmın beşinci faslında münderiç Muhtelit hakem mahkemesi tarafından tâyin olunacaktır. O takdirde Mahkeme, icabederse, harp esnasında hukukunun istimalinden dolayı muhik göreceği lâzimüttesviye mebalîği tâyin edebilecektir.

Madde — 90.

İşbu Muahede mucibince Türkiyeden ayrılan arazi ahalişi, gerek bu infikâke ve gerek bunun neticesi olarak hâsıl olan tebeddül tabiiyete rağmen Osmanlı kavaninine göre bu tebeddül anında sahip oldukları mülkiyet snaiye, edebiye ve sanayii nefise mülkiyeti hukukundan Türkiye’de tam ve kâmil bir surette istifadelerini muhafaza edeceklerdir.

Bu Muahede ile Türkiye’den ayrılan arazi’de bu intikâk ânında mer’i veya 86 ncı maddede mucibince yeniden tesis veya ipka edilecek olan mülkiyeti snaiye, edebiye ve sanayii nefise mülkiyeti hukuku mezkûr arazinin intikal edeceği Devlet tarafından tanınacak, Osmanlı kavanini mucibince devamı kabûl edilen müddetçe bu arazi üzerinde mevkii meriyette kalacaktır.

Madde — 91.

Osmanlı İmparatorluğu Hükümetinin Derseedette veya mahali sairede 30 teşrinievvel 1918 ta-

şu ihtira beratları veya fabrika alâmatı farikası hakkında ifa etmiş kezalik işbu beratlarla alâmatı farikanın devir veya ferâğına müesil muameleleri alâkadarların işbu muahedenin mevkii meriyete da verecekleri istidaname üzerine Türkiye Hükûmetine arz ve İilan tescil edilecektir. İşbu tescilin hükmü tescili iptidai tarihinden

Fasıl : 5

Muhtelit hakem mahkemesi

Madde — 92.

Bir taraftan müttcfik Devletlerden her biri ve diğcr taraftan Türkiye arasında muahedei hazıanın mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren üç ay müddet zarfında birer muhtelit hakem mahemesi teşkil olunacaktır.

Bu mahkemelerden her biri, ikisi alâkadar Hükûmetlerin her biri tarafından tâyin olunmak zere, üç âzadan mürekkep olacaktır. Bu Hükûmetler müteaddit zatı tâyin etmek salâhietini haiz lacaklar ve mahkemede âza sıfatiyle bulunacak zatı icabı hale göre bunlar meyanından intihap deceklerdir. Reis alâkadar iki Hükûmet arasında biltilâf tâyin olunacaktır.

Muahedei hazıranın mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren iki ay müddet zarfında bu itilâf usul periz olmadığı takdirde Reisi numaiyleh, alâkadar Hükûmetlerden birisinin talebi üzerine, âhey beynelmülâ adalet mahkemei daimesi reisi tarafından harp esnasında bitaraf kalmış olan Devtler tebaasına mensup zevat meyanından tâyin edilecektir.

Eğer bu iki ay zarfında alâkadar hükûmetlerden birisi kendisini mahkemede temsil edecek zayı intihap etmiyecek olursa diğcr alâkadar hükûmetin talebi üzerine mezkûr âzanın emri tâvini emiveti akvam Meclisine ait olacaktır.

Mahkeme âzasından birisinin vefatı veya istifa sı takdirinde vevahut mahkeme âzasından biri vzaifini ifa etmesi herhangi bir sebepten dolayı vazai fi ifa edemiyecek bir halde bulunursa, ası için mukarrer usule tevfikân, yerine diğcrinin tâyinine tevessül edilecektir. Mezkûr iki ay üddet vefaân istifanın ve ifayı vazifede ademi imkânın usulü dairesinde sübut bulduğu gündcn ibar edilecektir.

Madde — 93.

Muhtelit hakem mahkemelerinin merkezi İstanbul'da olacaktır. Eğer mesalihin kemivet ve kevveti muhik gösterirse alâkadar Hükûmetler her mahkemede bir veya bir kaç şubei munzama ihdas mek salâhietini haiz olacaklardır. İşbu subelerden her birinin inikadı için lüzumuna göre r hangi bir mahal tâyin edilebilecektir. Bu şubelerin her biri bir reisi sani ile 92 nei maddenin ilâ 5 nei fıkralarında mezkûr olduğu vechile mansup iki âzadan mütesekkil olacaktır.

Her Hükûmet huzuru mahkemede kendisini temsil etmek için bir veya bir kaç memur (Ajan) yin edecektir.

Şayet muhtelit bir hakem mahkemesinin vevahut subelerinden birisinin tesekkülünden itibaren sene sonra işbu mahkeme veya şube mesaisini itmam etmemiş bulunursa ve mezkûr mahkeme ya subenin mahalli inikadının bulunduğu araziye sahip olan Devlet talep ederse salifüzzikir ham mahkemesi veya şubesi işbu arazi haricine naklolunacaktır.

Madde — 94.

92 ve 93 neü maddeler mucibince ihdas edilen muhtelit hakem mahkemeleri işbu muahede mucii-

bince kendi salâhiyetleri dahilinde bulunan ihtilâfat hakkında hüküm vereceklerdir.

Ekseriyeti âzanın verdiği karar mahkemenin kararı olacaktır.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn, muhtelit hakem mahkemelerinin mukarreratını katî addettikleri ve kendi tebaaları hakkında bunları mecburiyü'littiba kılacaklarını ve ilâmat kendilerine tebliğ edilmez hiç bir tenfiz kararı ittihazına hacet olmaksızın bütün arazileri dahilinde icrasını tem edeceklerini kabulde müttefiktirler.

Bundan başka, Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn bilhasa tebliğatın isaline ve delâilin cemline ahususatta kendi mahkeme ve memurlarının muhtelit hüküm mahkemelerine, yeddi iktidarlarında bulunacak olan her türlü muaveneti doğrudan doğruya ifa etmelerini taahhüt eylerler.

Madde — 95.

Muhtelit hakem mahkemelerinin rehberi adalet, hakkaniyet ve hüsnü niyet olacaktır.

Her mahkeme huzurunda istimal olunacak lisanı tâyin edecek ve mesaliha tamamıyla vuku temin için icabeden tereümeleri yaptırarak ve kendi huzurunda takip edilecek usulü muhakeme kaidini ve müddetlerini tanzim edilecektir. Bu kaidin tanziminde, esasatı âtiyeye riayet olacaktır:

1. Usulü muhakeme bir lâvîha ve müteakiben bir lâvîhai cevabiye ibrazını ihtiva edecek ve lâvîhai reddiye cevabiye ile ve müteakib bir lâvîhai reddiye cevabiye ita olunabilecektir. Sav Tarafeynden biri mülâhazatı sıfahiye dermeyan etmek veya ettirmek talebinde bulunursa, Tarafeyne de böyle bir halde avniye hareket etmek salâhiyeti verilme şartıyla, buna mezu olacaktır.

2. Mahkeme tehkikat icrasını, evrak ibrazını ehli hibreve müracaatı emretmek, mahallerin keşif ve muayene icra, her gûna malûmatı talep etmek, şahitleri istima etmek ve Tarafeynd vevabut mümessillerinden her türlü icabatı sıfahiye veya tabrihiyeyi talep etmek hususların kâffei salâhiyeti haiz olacaktır.

3. Muahedei huzurda hilâfına münderre ahkâm müstesna olmak üzere, mahkemenin teskil den itibaren altı ay müddetin hitamından sonra hiç bir talep ve iddia kabul olunmayacaktır. Ancak mahkemei mezkûrenin bir kararı ile ita edilmiş ve budur mesafe veya kuvvei müebire esbab mühteni olarak sureti istisnaide mühtik ovrulmuş bir müsaadei mahsusa mevcut olacaktır.

4. Bir sene zarfında, me'mun sekiz haftayı tecaviüz edilecek olan tatil devreleri müstesna olmak üzere her hafta mesalih'n süvati cereyanını temin etmek için muktazi miktarda celse akdilecek, mahkemenin cümlei vazifindedir.

5. Hükümler, isin mahkemece müzakereye konulduğunu ifade eden hitamı muhakemeden itibaren nihayet iki ay sonra her halde ısdar edilmiş olmalıdır.

6. İşin icabedeceği mürafaatı şifahiye ile her halde hükümlerin teflimi celsei alçniyede olacaktır.

7. Her muhtelit hakem mahkemesi, mesalihin hüsnü temşiyetine nafi addettiği takdirde, mahkemeyi haricinde bir veya bir kaç celse akdi salâhiyetini haiz olacaktır.

Madde — 96.

Alâkadar hükûmetler her bir mahkeme için bilittifak bir Kâtibi umumî tâyin edecekler ve biri ona bir veya bir kaç kâtip terfik edileceklerdir. Kâtibi umumî ile kâtipler, alâkadar hükûmlerin muvafakatıyla muavenetlerine lüzum görecekları eşhası hizmetine alabilecek olan mahkemenin tahtı emrinde bulunacaklardır.

Her mahkeme kaleminin daireleri İstanbul'da olacaktır. Diğer herhangi bir mahalde mühtaklem daireleri ihdas etmek alâkadar hükûmetlere ait olacaktır.

Her mahkeme kendisine tevdi edilecek olan mesaliha ait evrakı, muharrerat ve vesaiiki kaidinde muhafaza edecek ve vazifesinin hitamında bunları mahalli inikadının bulunmuş olduğu hükûmetin hazinesi evrakına tevdi edecektir. Bu evrak alâkadar hükûmetlere daima küşade bulunacaktır.

Madde — 97.

Her hülûmet, tâyin ettiği muhtelit hakem mahkemesi âzası ile tâyin edeceği memur (Ajan) veya kâtiplerin ucurat ve muhassasatını tediye cyleyecektir.

Reis ile kâtibi umuminin ucurat ve muhassasatı alâkadar hükûmetler tarafından müttefikan tâyin olunacak ve ucurat ve muhassasatı mezkûre ile mahkemenin masarifi müşterekesi her iki hükûmet tarafından münassafaten tediye edilecektir.

Madde — 98.

İşbu fasıl Japonya ile Türkiye beyninde tekevün edip Muahedei hazıra mucibince Muhtelit Hakem mahkemesinin dairei salâhiyetinde bulunması lâzımgelecek olan mesalih hakkında kabili tatbik olmalıyacaktır; mesalihi mezkûre iki Hükûmet arasında biltilâf hal ve faslolunacaktır.

Fasıl : 6.

Muahedenameler

Madde — 99.

İşbu Muahedenamenin mevkii meriyete vaz'ı akabinde ve diğer cihetten havi olduğu ahkâm haletdar olmaksızın zirde tadat olunan iktisadi veya fennî mahiyetteki zeviletraf muahedat, mukavelât ve itilâfat Türkiye ile diğer Düveli Âkideden bunlara taraf olanlar arasında yeniden mevkii meriyete gireceklerdir.

1. Tahtelbahir kabloların muhafazasına dair 14 mart 1884, 1 kânunuevvel 1886 ve 23 mart 1887 tarihli mukavelenamelerle 7 temmuz 1887 tarihli ihtitamî protokol;

2. Gümrük tarifelerinin neşrine ve gümrük tarifelerinin neşri için beynelmilel bir ittihat teşkiline dair 5 temmuz 1890 tarihli mukavelename;

3. Paris'te Beynelmîlel hıfzıssıhhaî umumiye dairesi teşkiline dair 9 kânunuevvel 1920 tarihli itilâfname;

4. Roma'da Beynelmîlel bir ziraat enstitüsü teşkiline dair 7 haziran 1905 tarihli mukavelename;

5. Esko nehri üzerinde mururiye rusumunun mubayaasına ait 16 temmuz 1863 tarihli mukavelename;

6. İşbu Muahedenamenin on dokuzuncu maddesindeki ahkâmı mahsusa kaydi ihtirazisi tahtında, Süveyş kanalının serbestii istimalini temin edecek bir usul tesisine ait 29 teşrinievel 1888 tarihli mukavelename;

7. 30 teşrinisani 1920 tarihinde Madrid'te imzalanan mukavelename ve itilâfnameler dahil olduğu halde posta ittihadı umumîsi hakkındaki mukavelename ve itilâfnameler;

8. 10 - 22 temmuz 1875 tarihinde Senpetresburg'ta imzalanan Beynelmîlel Telgraf Mukavelenameleri ve 11 haziran 1908 de Lizbon Beynelmîlel Telgraf Konferansında kararlaştırılan nizamnameler ve tarifeler.

Madde — 100.

Türkiye âtîde tadat olunan Mukavelename veya itilâfnamelere iltihak veya onları tasdik eylemeği taahhüt eyler:

1. Otomobillerin mileli muhtelif memalikinde seyrine müteallik 11 teşrinievel 1909 tarihli mukavelename;

2. Gümrüğe tâbi vagonların kursunlanmalarına dair 15 mayıs 1886 tarihli itilâfname ve 18 mayıs 1907 tarihli protokol;

3. Müsademe, muavenet ve umuru tahlisiyei bahriye hakkındaki bazı kavaidin tevhidine dair 23 eylül 1910 tarihli mukavelename;
  4. Hastane gemilerinin limanlarda rüsum ve tekâliften muafiyeti hakkında 21 kânunuevvel 1904 tarihli mukavelename;
  5. Kadınların yüzünden icrayi ticaretin men'i hakkında 18 mayıs 1904, 4 mayıs 1910 ve 30 eylül 1921 tarihli mukavelenameler;
  6. Fuşşiyata dair neşriyatın men'i için 4 mayıs 1910 tarihli mukavelename;
  7. 54, 88 ve 90 ncr maddeler hakkındaki kuyudu ihtiraziye mahfuz kalmak şartıyla, 17 kânunusani 1912 tarihli sıhhiye mukavelenamesi;
  8. Füloksaraya karşı ittihaz olunacak tedabire ait 3 teşrinievvvel 1881 ve 15 nisan 1889 tarihli mukavelenameler;
  9. Afyon hakkında 23 kânunusani 1912 tarihinde Lâhey'de imzalanan mukavelename ile 1914 tarihli munzam protokol;
  10. 5 temmuz 1912 tarihli Beynelmîlel Telsiz telgraf mukavelenamesi;
  11. Afrika'da mevadr kühuliyenin tabi olacağı usule dair Senjermen - Anley'de imzalanan 10 eylül 1919 tarihli mukavelename;
  12. 26 şubat 1885 tarihli Berlin senedi umumîsiyle, 2 temmuz 1890 tarihli Brüksel beyanname ve senedi umumîsinin yeniden tetkikini mutazammın olarak Senjermen - Anley'de imzalanan 10 eylül 1919 tarihli mukavelename;
  13. 1 mayıs 1920 tarihli protokol ahkâmı tatbikan vaziyeti coğrafîyesinin iktiza ettirdiği tadilâta, Türkiye nail olduğunu gördüğü takdirde seyahati havaîyenin tanzimine dair olan 13 teşrinievvvel 1919 tarihli mukavelename;
  14. kibrit imalinde beyaz fosfor istimalinin men'ine dair 26 eylül 1906 da Bren'de imzalanan mukavelename;
- Türkiye, bundan başka, telli ve telsiz telgraf hakkında beynelmîlel yeni mukavelenamelerin tanzimine iştirâk etmeği taahhüt eyler.

KISIM : 4.

Turuku münakale ve mesaili sıhhiye

Fasıl : 1.

• *Turuku münakale*

Madde — 101.

Türkiyenin transitinin serbestisi hakkında Barselon konferansı tarafından 14 nisan 1921 tarihinde kabul edilmiş olan mukavelename ve nizamname ile menafii beynelmîlel olan kabili seyrissefer turuku miyahiyeye tatbik olunacak usul hakkında mezkûr konferans tarafından 19 nisan 1921 tarihinde kabul edilmiş bulunan mukavelename ve nizamnameyi ve munzam protokolu kabul ettiğini beyan eder.

Binaenaleyh Türkiye işbu Muahedenin mevkii meriyete vazından itibaren bu mukavelename, nizamname ve protokollar ahkâmının mevkii tatbika vazını taahhüt eder.

Madde — 102.

Türkiye bahri sahilden mahrum devletlerin bahri bayrağa malikiyet haklarının tanınmasını mutazammın 20 nisan 1921 tarihli Barselon beyannamesini kabul ettiğini beyan eder.

Madde — 103.

Türkiye 20 nisan 1921 tarihli Barslon konferansının beynelmilel usule tabi limanlara ait olan vesayasını kabul ettiğini beyan eder.

Türkiye bu usul altına vazodilecek limanları bilâhara bildirecektir.

Madde — 104.

Türkiye 20 nisan 1921 tarihli Barslon konferansının beynelmilel demiryollarına müteallik vesayasını kabul ettiğini beyan eyler. Bu vesaya, işbu muahedenin mevki meriyete vazından itibaren Türk Hükümeti tarafından mütekabil olmak kaydıyle tatbik edilecektir.

Madde — 105.

Türkiye işbu muahedenin mevki meriyete vazını müteakıp 14 teşrinievvel 1890, 20 eylül 1893, 16 temmuz 1895, 16 haziran 1898 ve 19 eylül 1906 tarihlerinde Bern'de imza edilen demiryollar vasıtasıyla emtca nakli hakkındaki mukavelenmeleri ve suveri tesviyeyi kabul ve tasdik etmeği taahhüt eder.

Madde — 106.

Yeni hududların güzergâhı dolayısıyla, aynı memleketin iki kısmını yekdiğerine repteden bir hat diğeri memleketi katettiği veyahut bir memlekette başlayan bir şube hattı diğeri bir memlekette nihayet bulduğu takdirde iki memleket arasındaki münakalâta müteallik hususatta işletme şeraiti, mukarreratı mahsusa mahfuz olmak kaydıyle, alâkadâr şimendifer idareleri beyninde aktedilecek bir itilâfname tanzim olunacaktır. Bu idareler işbu itilâfname şeraitinde uyuşmağa muvaffak olamadıkları takdirde şeraiti mezkûre tahkim tarikiyle tâyin edilecektir.

Türkiye ile hemhudud Devletler beynindeki bilûmum yeni hudud istasyonlarının tesisi ve bu istasyonlar arasındaki hututun işletmesi aynı şerait dairesinde akdolunacak itilâfnamelerle tanzim edilecektir.

Madde — 107.

Mevrit veya mahreci Türkiye veya Yunanistan olup Yunan - Bulgar hududiyle Kuleli burgaz kurbündeki Yunan - Türkiye hududu arasında kâin şark şimendiferlerinin aksamı selâsesinden transit suretiyle müstefit olan yolcular ve emtial tüccariye, işbu transitten dolayı hiç bir resim veya harca ve ne de bir gûna pasaport veya gümrükmuayenesi muamelesine tabi olmayacaklardır.

İşbu maddenin icrayı ahkâmı cemiyeti akvam meclisi tarafından intihap edilecek olan bir komiser tarafından temin edilecektir.

Yunanistan ve Türkiye Hükümetleri bu komiser nezdine, salifüzzikir ahkâmın icrasına müteallik her meseleyi komiserin nazarı dikkatına vazetmekle mükellef ve vazifesinin ifası emrinde bilcümle teshilâtı lâzimeye mazhar olacak olan bir mümessil tayin etmek hakkını haiz olacaklardır. Bu mümessiller ihtiyaçları olacak madun heyet memurinin miktar ve evsafı hakkında komiserle itilâf edeceklerdir.

Ahkâmı mezkûrenin icrasına müteallik olup halline muvaffak olamadığı her meseleyi Cemiyeti akvam meclisinin kararına arz etmek mezkûr komiserin uhdesine terettüp edecektir. Yunanistan ve Türkiye Hükümetleri ekseriyeti âra ile ittihazı mukarrerat eyleyen mezkûr meclis tarafından sadır olan her karara riayet eylemeği taahhüt ederler.

Anifüzzikir komiserin maaşı ve ifa edeceği hizmete ait masarif Yunanistan ve Türkiye Hükümetleri tarafından münasifeten deruhde edilecektir.

Türkiye, bilâhara Edirne'yi Kuleli burgaz'la İstanbul arasındaki hatta rapteden bir şimendifer hattı inşa eylediği takdirde işbu maddenin, Kuleli burgaz ve Bosna köy kurbunda kâin Yunanistan - Türkiye hudud nokatı arasındaki transite müteallik ahkâmı müteakabilen hükümsüz kalacaktır.

Alâkadar Hükûmeteynden her biri muahedei hazıranın mevkiî meriyete vazından itibaren beş senelik bir müddet hitamında işbu maddenin ikinciden beşinciye kadar olan fıkralarında musarrah murakabeyi idame etmeğe mahal olup olmadığına dair bir karar verdirmek için Cemiyeti akvam meclisine müracaat etmek hakkını haiz olacaktır. Maahaza şurası mukarrerdir ki Yunan - Bulgar hududıyla Bosna köy beyninde kâin Şark şimendiferlerinin iki kısmı üzerindeki transite dair olan birinci fıkranın ahkâmı mer'î kalacaktır.

Madde — 108.

Gerek Osmanlı Hükûmetine ve gerek hususi şirketlere ait olup işbu muahede mucibince Osmanlı imparatorluğundan ayrılan arazide kâin limanlar ile demiryollarının devrine müteallik ahkâmı mahsus baki kalmak ve kezalik Düveli Akideyn arasında imtiyazat ashabına ve memurinin umuru tekaüdiyelerine müteallik olarak evvelden ittihaz olunmuş veya olunacak ahkâm mahfuz bulunmak üzere demiryolların devri berveçhiâti şerait dahilinde vuku bulacaktır:

1. Bilûmum demiryollarının imalât ve tesisatı tamamıyla ve mümkün olduğu kadar iyi bir halde terkedilecektir;

2. Kendisine mahsus edevatı müteharrikesi olan bir şebeke tamamıyla terkedilmiş olan arazi üzerinde bulunduğu takdirde mezkûr edevatı müteharrike 30 teşrinievvel 1918 tarihli son müfredat cetveli mucibince takımıyla terk olunacaktır.

3. İşbu muahede mucibince idaresi inkısama uğrayacak hututun edevatı müteharrikesinin taksimi müteaddit şubât kendilerine taviz olunan idareler arasında sulhan uyusmak suretiyle tesbit edilecektir. Bu uyuşma 30 teşrinievvel 1918 tarihli son müfredat defterine göre mezkûr hutut üzerinde kaydedilmiş olan edevatın, ehemmiyetini servis hatları da dahil olmak üzere hututun uzunluğunu, münakalâtın mahiyet ve ehemmiyetini nazarı itibara alacaktır. Ademi itilâf halinde ihtilâfat tahkim tarikiyle halledilecektir. Ledelicap yine her hakem kararı, her şubede bırakılması iktiza eden lokomotifler, yolcu ve eşya vagonlarını irae, bunların tesellümü şeraitini tayin ve mevcut atelyelere nakledilen malzemenin mahdut bir müddet zarfında hüsnü halde muhafazasını temin için lüzum görülecek suveri halliyeyi tanzim edecektir.

4. Malzeme, eşya ve alâtı edevat, edevatı müteharrikenin tabi olduğu aynı şerait tahtında terkedilecektir.

Madde — 109.

Hilâfına ahkâm mevcut olmadıkça, yeni bir hududun çizilmesi yüzünden bir Devletin usulü meyhârı (cetvel küşadı, feyezân, irva ve iska, tîbis yahut buna mümasil hususat) diğer bir Devletin arazisinde icra edilecek mesaiye merbut bulunduğu veyahut bir Devletin arazisi üzerinde, harpten mukaddemki taamülât mucibince diğer bir Devletin arazisinde mütevellit meyhâr veya kuvayi meyhârîye istimal edildiği takdirde, alâkadar Devletler arasında her birinin menafi ve hukuku müktesibelerini muhafaza edecek mahiyette bir itilâf tesis edilmek lâzımdır.

Ademi itilâf halinde mesele tahkim tarikiyle hallolunacaktır.

Madde — 110.

Romanya ve Türkiye Kóstence - İstanbul kaolosunun işletme şeraitini muhik bir surette tesbit için aralarında uyusacaklardır. İtilâf husul bulunmadığı takdirde mesele tahkim tarikiyle hallolunacaktır.

Madde — 111.

Türkiye bizzat kendi namına ve tebaası namına, artık kendi arazisinde kara ile ittisal peyda etmiyen kabloların cümlesi veya aksamı üzerindeki, herhangi bir mahiyette olursa olsun, bilcümle hukuk, müstenidat ve imtiyazatından sarfı nazar eder.

Eğer balâdaki fıkra mucibince devredilmiş olan kablolar veya kabloların bir kısmı emvali hususiye-den ise esbabının zarar ve ziyanlarının tazmini, mülkiyetin müntakil olduğu Hükûmata ait olacaktır. tazminatın miktarında ademi itilâf halinde bu miktar tahkim tarikiyle tâyin edilecektir.

Madde — 112.

Türkiye kendi arazisinde kara ile lâakal bir ittisal peyda eden kablolar üzerinde mukaddema haiz olduğu hukuku mülkiyeti muhafaza edecektir.

Marazzikir kablolardan Türk arazisinde kara ile ittisal etmeleri hukukunun istimali ve işletmelerinin seraiti alâkadar Devletler tarafından sureti muslihanede tanzim olunacaktır. Ademi itilâf halinde ihtilâf, tahkim tarikiyle halledilecektir

Madde 113.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn, her biri kendisine taallûku eihetinden Türkiye'de eenebi postanelerinin ileasını kabul ettiklerini beyan ederler.

Fasıl : 2.*Mesaili sıhhiye*

Madde — 114.

İstanbul Meclisi kebir umuru sıhhiyesi lâğvolunmuştur. Türkiye sevahıl ve hududunun teşkilâtı sıhhiyesiyle Türk idaresi vazifedardır.

Madde — 115.

Makadir ve şeraiti muhik olacak olan yegâne ve aynı tarifei sıhhiye Türk bayrağı ile eenebi bayraklarını tefrik etmeksizin, bütün gemilere ve Türkiye tebaasına tatbik edilen aynı şerait dairesinde, düveli eenebiye tebaasına tatbik olunacaktır.

Madde — 116.

Türkiye açıktaki kalmış olan memurini sıhhiyenin sabık İstanbul Meclisi kebir umuru sıhhiyesinin nükudundan bittefrık verilmek üzere tazminata istihkaklarına ve işbu meclisin memurini hazıra ve sabıkasının ve onların menlehlühaklarının diğer bilcümle hukuku müktesibelerine tamamen riayet etmeği taahhüt eyler. İşbu hukuka, sabık İstanbul Meclisi kebir umuru sıhhiyesinin ihtiyat akçesinin eiheti tahsisine, eski idarei sıhhiyenin tasfiyei katiyesine müteallik bilcümle mesail ile kezalik buna müşabah veya merbut olandığır her mesele, sureti hususiyede müteşekkil bir komisyon tarafından hal ve tesviye edilecek ve bu komisyon Almanya, Avusturya ve Macaristan müstesna olmak üzere İstanbul Meclisi kebir umuru sıhhiyesine iştirak etmiş olan Devletlerden her birinin bir mümessilinden müteşekkilolacaktır. Gerek yukarıda beyan olunan tasfiyeye ve gerek bu tasfiyeden sonra kalan nükudun eiheti tahsisine müteallik bir meseleden dolayı işbu komisyonun âzaları arasında ihtilâf zuhuru halinde mezkûr komisyonda temsil edilen Devlet-

lerden her biri, kararı ahiri ittihaz edecek olan Cemiyeti Akvam meclisine hakkı müracaata malik olacaktır.

Madde -- 117.

Türkiye ile Mekkei Mükerrerme hacema ve Kudus şerif ziyaretine ve Hicaz şimendiferine nezaret etmekle alâkadar Devletler, beynelmilel Mukavelâtı sıhhiye ahkâmı mucibince tedabiri mahsus ittihaz edeceklerdir. İcraatta bir vahdeti tamme temini zımında bu Devletlerle Türkiye hac ve ziyaret umuru sıhhisinin telif ve tanzimi için, bir komisyon teşkil edecekler vebu komisyonunda Türkiye devairi sıhhiyesiyle Mısır Bahriye ve Karantina sıhhiye meclisi temsil edilmiş olacaktır.

- Mezkûr komisyon, arazisinde ıçtima edeceği Devletin evvelce muvafakatini istihsal edecektir.

Madde — 118.

Hac ve ziyaret umuru sıhhiyesinin telif ve tanzimi komisyonunun mesaisi hakkında gerek Cemiyeti Akvam Hıfzıssıhha komitesine ve Beynelmielel umumî hıfzıssıhha idaresine ve gerek hac ve ziyaret ile alâkadar her memleketin talep edecek olan Hükûmetine raporlar verilecektir. Komisyon kendisine Cemiyeti Akvandan, Beynelmielel umumî hıfzıssıhha idaresinden veyahut alâkadar Hükûmetler tarafından vukubulan bütün suiller hakkında reyini beyan edecektir.

KISIM : 5.

Ahkâmı muktelife

1. — *Üserayi harp*

Madde — 119.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn, ellerinde kalmış olan harp esirleriyle sivil mevkıfları derha memleketlerine iadeyi taahhüt ederler.

Yunanistan ve Türkiye'nin mütekabilen ellerinde bulunan üserayi harp ve sivil mevkufeyni mübadeleleri işbu Hükûmetler arasında 30 kânunusani 1923 tarihinde Lozan'da imza edilmiş olan itilâfnameci mahsusun mevzuunu teşkil eder.

Madde — 120.

İnzıbata mugayir harekâttan dolayı cezaya müstahak veya mahkûm olan üserayi harp ve sivil mevkufeyn, cezalarının ikmaline veyahut haklarındaki takibatı kanuniyenin hitam bulmasını bakılmaksızın, iade edileceklerdir.

İnzıbata ait ceraimden maada efalden dolayicezaya müstahak veya mahkûm olmuş olanlar tahatı mevkufiyette idame edilebileceklerdir.

Madde — 121.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn gaiplerin taharrisi veya ademi iade arzusunu izhar etmiş olan üserayi harp ve sivil mevkufeynin tâyini hüviyetleri için mütekabilen kendi arazileri üzerinde her türlü teshilâtı irae etmeği taahhüt ederler.

Madde — 122.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn, işbu Muahedename mevkiî meriyete vazedir edilmez, üserayi harbe ve sivil mevkufine ait olduğu veya ait olmuş bulunduğu halde alıkonulmuş bulunan bîcümle eşya, akçe, esham ve tahvilât ve senedat ve evrak ve vesaik veya her nevi eşyayı zatiyenir adesini taahhüt ederler.

Madde — 123

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn, orduları tarafından esir edilmiş olan üserayi harbin idare ve iasesi için masruf mebalîğin mütekalilen tediyesinden sarfınazar eylediklerini beyan ederler.

2. — *Mezarlıklar*

Madde — 124.

Âtide gelecek 126 nci maddede mevcut ahkâmı mahsusaya hâlel gelmeksizin, Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn, içlerinden her birinin 29 teşrinievvel 1914 den beri meydanı harpte veyahut mecruhiyetle veya kaza ve hastalık neticesinde vefat etmiş berrî ve bahrî askerleriyle aynı tarihten beri esarete vefat etmiş olan üserayi harp ve sivil mevkufinin kendi hâkimiyetleri altında bulunan arazi üzerindeki mezarlıklarına, medfenlerine, ızam mahzenlerine ve tezkiri namları için tesis edilen âbidelerine hürmet ve onları husnû muhafaza ettireceklerdir.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn içlerinden her birinin marüzzikir mezarlıklarını, medfenlerini ve ızam mahzenlerini tâyin, kayıt ve idareye ve bunların buldukları mahallerde münasip âbideler ekzine her birinin memur edilebileceği komisyonlara kendi arazileri üzerinde vazifelerini ifa için ilcümle teshilâtı irae hususunda itilâf edeceklerdir. Bu komisyonlar hiç bir askerî mahiyeti haiz olmayacaklardır.

Âkideyni mezkûre berveği bâlâ zikrolan berrî ve bahrî askerlerinin bakayayı eesadının vaaanlarına iadesi hususundaki taleplerini kabul zımnında, kavanini milliyeleri ahkâmı ve sıhhati umumiye zaruretleri nazarı dikkate alınmak kaydı ile her türlü teshilâtı mütekalilen irae etmeğe muvafakat ederler.

Madde — 125.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn :

Evvelâ — Esarete vefat eden üserayi harbin ve sivil mevkufinin, tâyini hüviyetleri için faideli afsilâtın ilâvesile beraber, tamam bir cetvelini;

Saniyen — Hüviyetleri tâyin edilmeksizin defnedilen emvatın medfenlerinin adet ve mevkileri hakkında her türlü tarifâtı mütekalilen yekdiğe ine ite emegi taahhüt eylerler.

Madde — 126.

Romanya arazisinde 27 ağustos 1916 dan beri vefat eden Türk asakiri berriye ve bahriyesinin ve serayi harbının mefren, ve mezarlıklarının ve ızam mahzenlerinin ve tezkiri namları için dikilerin âbidelerin hüsnühalde muhafazası ile, sivil mevkufine dair 124 ve 125 nci maddelerden müteallit sair her türlü mecburiyetler için Romanya Hükûmeti ile Türkiye Hükûmeti arasında mahsus bir itilâfname akdedilecektir.

Madde — 127.

124 ve 125 nci maddelerin umumî mahiyette olan ahkâmını ikmal için bir taraftan Britanya

İmparatorluğu, Fransa ve İtalya Hükûmetleri diğer taraftan Türkiye ve Yunanistan Hükûmetleri 128 nci den 136 ncı ya kadar olan maddelerdeki ahkâmı mahsusayı kararlaştırmışlardır.

Madde — 128.

Türkiye Hükûmeti, Britanya İmparatorluğuna, Fransa ve İtalya Hükûmetlerine karşı, kendi arazisi üzerinde bunların meydanı harpte veya mecruhiyetle veya kaza veya hastalık neticesinde vefat etmiş olan berrî ve bahrî askerleri ile esarete vefat eden üserayi harplerine ve sivil mevkularına ait metfen ve mezarlıkları ve izam mahzenlerini ve tezkiri namları için dikilmiş âbideleri muhtevi arsalar kendilerine ayrı ayrı ve müebbeden tahsis etmeği taahhüt eder. Kezalik 130 ncu maddede mezkûr komisyonlar tarafından birleştirme mezarlıkları, izam mahzenleri veyahut âbideler tesisi için âtide lüzumu görülecek olan araziye de kendilerine tahsis edecektir.

Bundan maada işbu metfenlere; mezarlıklara, izam mahzenlerine ve âbidata serbestii duhule müsaade etmeği ve ledeliktiza lâzım olan cadde ve yolun inşasına ruhsat vermeği taahhüt eder.

Yunan Hükûmeti kendi arazisine müteallik olarak aynı hususata taahhüt eder.

Yukarıdaki ahkâm, tahsis olunan arazide Türkiye hâkimiyetine veyahut, hale göre, Yunan hâkimiyetine irası hâlel etmez.

Madde — 129.

Türkiye Hükûmeti tarafmdan tahsis edilecek arazi meyanında bilhassa Britanya İmparatorluğu için 3 numaralı haritada gösterilmiş olan Anzak denilen havali (Arıburnu) arazisi dahil olacaktır.

Britanya İmparatorluğunun bâlâda beyan olunan araziden istifadesi berveçhi âti şeraite tâb tutulacaktır.

1. Mezkûr arazi işbu Sulh Muahedenamesiyle tâyin olunan ciheti tahsisinden gayri bir suretli istimal edilemeyecek; binaenaleyh; hiç bir askerî veya ticarî maksatla veya anifülbeyan cihet tahsisi haricinde sair hiç bir maksatla kullanılmıyacaktır;

2. Türkiye Hükûmeti, mezarlıklarda dahil olduğu halde, mezkûr araziye teftiş ettirmek hakkını her zaman haiz bulunacaktır;

3. Mezarlıkların muhafazasına tahsis edilen sivil bekçilerin adedi her mezarlık için bir bekçiden fazla olmayacaktır. Mezarlıkların haricinde bulunan arazi için mahsus bekçiler olmayacaktır.

4. — Mezkûr arazide mezarlıkların gerek dahil ve gerek haricinde sırf muhafızlara lâzım olaca meskenlerden başka ebniye inşa edilmeyecektir;

5. Mezkûr arsanın sahili üzerinde eşhas ve emtia ihraç ve irkâbını teshile medar olabilecek hiç bir rıhtım, mendirek veya iskele inşa edilemeyecektir;

6. Bileümle muamelâtı lâzime yalnız Boğazların iç sahilinde icra edilebilecek ve araziye Adalardanizi sahilinden duhule ancak mezkûr muamelâtın icrasından sonra müsaade olunacaktır. Türk Hükûmeti mümkün olduğu kadar basit olması lâzım gelen işbu muamelâtın, bu maddeni diğer ahkâmına hâlel gelmemek şartıyla, Türkiye'ye giden diğer eenebiler hakkında mevzu muamelâtın ziyade zahmeti mucip olmamasını ve her nevi bifaide tehhüre mahal vermiyecek şerahtında ifa kılmasını kabul eder;

7. Araziye ziyaret etmek istiyen eşhas müsellâh olmayacaklar ve Türkiye Hükûmeti işbu men nuiyeti katiyenin tatbikına nezaret etmek hakkını haiz bulunacaktır;

8. 150 kişiden fazla olan her züvvar kafilesinin muvasalâtından lâakal bir hafta evvel Türkiye Hükûmetinin haberdar edilmesi muktazidir.

Madde — 130.

Medfenlere ve mezarlıklara ve izam mahzenlerine ve âbidata müteallik mesaili mahalline

halletmeğe memur olarak Britanya, Fransa ve İtalya Hükûmetlerinden her biri Türkiye ve Yunan Hükûmetlerinin de birer mümessil memur edecekleri birer komisyon tâyin edilecekler.

İşbu komisyonlar bilhassa:

1. Emvatın defnedildiği veya defnedilmiş olabileceği menatıkı keşif ve tâyin ve mevcut medfenler, mezarlıkları, izam mahzenlerini ve âbidatı tesbit etme;

2. Merkadlerin, eğer icabederse, bir araya yeniden cemedilmesine ne gibi şerait tahtında tevessül edileceğini tâyin etmek; Türk arazisinde Türk mümessiliyle ve Yunan arazisinde Yunan mümessiliyle, bilitilâf yeniden bir araya cemolunacak kabile mezarlıklarının ve tesis edilecek izam mahzenleriyle âbidatın mevkiilerini tâyin eylemek; ve işgal edilen sathi zaruri olan haddi asgariye tenzil suretiyle işbu mevakiin hududunu tahdit etmek;

3. Kendi tebaaları için tesis edilmiş veya edilecek medfenlerin, mezarlıkların, izam mahzenlerinin ve âbidatın katî pilânlarını mensup oldukları Hükûmetleri namına Türkiye ve Yunan Hükûmetlerine tebliğ etmek vazifeleriyle mükellef olacaklardır.

Madde — 131.

Kendilerine arazi tahsis olunan hükûmetler işbu araziye yukarıda zikrolunandan gayri surette istimal etmemeği ve istimale müsaade eylememeği taahhüt eylerler. mezkûr arazi deniz kenarında vâki ise sahili arazinin tahsis olunduğu hükûmet tarafından her hangi askerî bahrî veya ticarî hiç bir maksat için istimal edilemeyecektir. Üzerinde medfenler ve mezarlıklar teessüsünden vaz geçilecek ve âbide rekzi için istimal edilmeyecek olan arazi yine Türkiye veyahut hâle göre Yunan Hükûmetine kalacaktır.

Madde — 132.

128 ne den 130 neya kadar olan maddelerde zikrolunan arazinin Britanya, Fransa ve İtalya Hükûmetlerine müebbeden ve tamamen ve kâmilen müstefit olmaları için tahsis edilmelerine ait teşrii veya idarî tedabiri lâzime 130 neu maddenin 3 neu fıkrasında beyan edilen tebliği takip edecek olan altı ay zarfında, Türkiye Hükûmeti ve Yunan Hükûmeti tarafından ittihaz edilecektir. Eğer istimlakât lâzımgelirse işbu istimlakler Türkiye ve Yunan Hükûmetlerine ait arazi üzerinde müteakabilen mezkûr hükûmetler marifetiyle ve masarifi kendilerine ait olmak üzere icra edilecektir.

Madde — 133.

Britanya, Fransa ve İtalya Hükûmetleri tebaalarının medfen ve mezarlıklarının ve izam mahzenlerinin ve âbidelerinin tesis, tanzim ve idaresini münasib gördükleri herhangi vasıtai icraiyye tevdiye serbest olacaklardır. İşbu vosait mahiyeti askeriyeyi haiz olmayacaktır. Medfenlerin yeniden birleştirilmesini ve mezarlık ve izam mahzeni tesisini temin için lâzım addedilecek olan ihracı emvat ve nakli ecsat ile kendilerine arazi tahsis edilen hükûmetlerce vatanlarına iadesi icabedeceğine hükmolunacak emvatın ihraç ve ecsadın nakli keyfiyetlerine tevessül ettirmek hakkını yalnız bunlar haiz olacaklardır.

Madde — 134.

Britanya, Fransa ve İtalya hükûmetleri Türkiye'de kâin medfenlerinin, mezarlıklarının, izam mahzenlerinin ve âbidelerinin tebaaları meyanından tâyin edilmiş bekçiler tarafından muhafazasını temin ettirmek hakkını haiz olacaklardır. Bu bekçiler Türkiye memurini tarafından tanınacaklar ve medfenlerin mezarlıkların ve âbidatın muhafazasını temin için mezkûr memurların muavenetine mazhar olacaklardır, bu bekçiler hiç bir sıfatı askeriyeyi haiz olmayacaklar ve fakat şahıslarının müdafaası için bir röveller veyahut otomatik tabanca ile müsellâh olabileceklerdir.

Madde — 135.

128 neiden 131 nei maddeye kadar olan maddelerde zikrolunan arazi Türkiye ve Türkiye memurini veya hale göre Yunanistan ve Yunan memurini tarafından hiç bir nevi bedeli icara reme veya vergiye tabi tutulmayacaktır. Britanya, Fransa ve İtalya hükümetleri mümessilleriyle medfenleri, mezarlıkları, izam mahzenlerini ve âbidatı ziyaret arzusunda bulunan eşhas için oralara dühul her zaman serbest olacaktır. Türkiye Hükümeti, Yunan Hükümeti mezkûr araziye muvassıl olan yolların idare ve muhafazasını müebbeden deruhde edeceklerdir.

Türkiye Hükümeti ve Yunan Hükümeti marizzikir medfenlerin, mezarlıkların izam mahzenlerinin ve âbidatın idare veya muhafazasına memur eşhasın ihtiyacı ve arazinin ıskası için lâzım olan miktarda suyu tedarik edebilmeleri zmnında Britanya, Fransa ve İtalya Hükümetlerine her türlü teshilâtı bahşetmeği taahhüt ederler.

Madde — 136.

Britanya, Fransa ve İtalya hükümetleri, Türkiye'den ayrılan arazide bulunanlar dahi dahil olmak üzere, kendi hükümlerine tabi arazide mecfun bulunan Türk berriye ve bahriyesi için medfenler, mezarlıklar, izam mahzenleri ve tezkiri namlarına mahsus âbidat tesisi zmnında 128 nei ve 130 neudan 135 neiyeye kadar olan maddeler ahkâmından istifade eylemek hakkını Türkiye Hükümetine bahşetmeği taahhüt ederler.

3 — Ahkâmı umumiye

Madde — 137.

Tarafeyni Âliyenî Âkideyn arasında hilâfına takarrür eden ahkâm müstesna olmak üzere, 30 teşrinievvel 1918 tarihinden itibaren işbu muahedenin mevkiî meriyete vazına kadar İstanbul'u işgal eden devletler tebaalarının, cenebilerin veya Türk tebaasının hukuk, emval ve menafiine ve bunlardan her birinin Türkiye memurini ile olan münasebetlerine dair mezkûr devletlerin memurları tarafından veya onlarla bilittifak ittihaz olunan kararlar veya ita edilen evamir muteber adolunacak ve bunlardan dolayı mezkûr devletler veya memurları aleyhine hiç bir talep dermeyan edilemeyecektir.

Balâda mezkûr mukarrerat veya evamirden dolayı düçar olan bir zarardan münbais diğer kâffeî metalip muhtelit hakem mahkemesine tevdi olunacaktır.

Madde — 138.

Affı umumiye dair bugünkü tarihli beyannamenin dördüncü ve altıncı bendleri ahkâmına hâlel gelmemek şartıyla, mevaddı adliyede 30 teşrinievvel 1918 tarihinden itibaren işbu muahedenin mevkiî meriyete vazına kadar, Türkiye'de, İstanbul'u işgal eden devletlerin hâkimleri, mahkemeleri veya memurini tarafından ve kezalik 8 kânunuevvel 1921 tarihinde teşkil olunan muhtelit encümeni adli canibinden Türkiye'de sâdır olan mukarrerat ve evamir, tedabiri icraiye dahil olmak üzere muteber olacaktır.

Şu kadarki bir askerî mahkeme veya bir polis mahkemesi tarafından mevadî nukukiyeye dair sâdır olan bir kararı adliden dolayı efraddan biri lehine düçar olduğu bir zararın tamiri zmnında diğer bir fert canibinden bir talep dermeyan olunduğu takdirde işbu talep muhtelit hâkem mahkemesinin tetkikine arz olunacak ve o da icabederse bir bedeli tazmin tediyesine hüküm ve hattâ bir iade muamelesini emredebilecektir.

Madde — 139.

Mülki, adli veya malî idarelere ve idarei evkafa müteallik olup Osmanlı imparatorluğundan ayrılan bir toprağın hükûmetini münhasıran alâkadar eden ve Türkiye'de bulunan evrak, defatir, plânlar, senedat ve diğer her nevi vesaik ve bilmukabelebunlardan osmanlı imparatorluğundan ayrılan araziye bulunup Türkiye Hükûmetini münhasıran alâkadar edenler her iki taraftan mütekabilen iade olunacaklardır.

Balâda beyan olunan evrak, defatir, planlar, senedat ve diğer vesaike vazıülyed olan Hükûmet, kendisini dahi bunlarla alâkadar addediyorsa, anları kendisi muhafaza edebilecek, ve ancak alâkadar hükûmete, talep üzerine bunların fotoğraflarını veya musaddak suretlerini ita ile mükellef olacaktır.

Gerek Türkiye'den ve gerek arazii münfekkeden götürülmüş olan evrakın, defatirin, plânların, senedatın ve diğer vesaikın asılları münhasıran alındıkları araziye müteallik buldukları takdirde mütekabilen iade olunacaktır.

İşbu muamelâtın mütevellit masarifi talip olunan hükûmete ait olacaktır.

Ahkâmı ânife, eski Osmanlı imparatorluğuna ait olup 1912 senesinden sonra Yunanistane intikal eden kazalarda kâin emlak ve araziye veya evkafa müteallik defatir dahi aynı şerait tahtında mabihüt tatbiktir.

Madde — 140

Türkiye ile diğer Düveli Âkide arasında esnayı harpte ve 30 teşrinievvel 1918 tarihinden mukaddem mütekabilen icra olunan itinamâtı bahriye yekdiğerlerine karşı hiç bir talep ve iddaye mahal verilmeyecektir. İstanbul'u işgal eden Devletler tarafından tarihi mezkûrdan sonra mütarekenin ihlali sebebiyle zâbitlar hakkında dahi aynı hüküm câridir.

Şurası mukarrerdir ki, İstanbul'u işgal eden devletlerin hükûmetleri ya Türkiye Hükûmeti tarafından 29 teşrinievvel 1914 tarihinden 1 kânunusani 1923 tarihine kadar kendi limanlarında veya işgal ettikleri limanlarda kullanılmış olan her nevi merakibi bahriye, haemi istiabisi az sefain, yatlar ve mavunalar hakkında gerek mezkûr devletlerin hükûmetleri ve tebaaları canibinden ve gerek Türkiye Hükûmeti ve tebaası tarafından hiç bir talep dermeyan olunmayacaktır. Maahaza işbu hüküm, affı umumiye dair bugünkü tarihli beyannamenin altıncı bendi ahkâmını ihlâl etmediği gibi 29 teşrinievvel 1914 tarihinden mukaddemki hukuka müstenit olarak efrat tarafından efradı saire aleyhine vâkı olabilecek metalip ve müddeiyata dahalel getirmeyecektir.

Kuvayi Yunaniye tarafından 30 teşrinievvel 1918 tarihinden sonra zaptolunan Türk Bayrağını hâmil sefain Türkiye'ye iade olunacaktır.

Madde — 141.

İşbu muahedenin yirmi beşinci maddesinin ve 28 haziran 1919 tarihli Versay sulh muahedesinin 155 nci ve 250 nci ve 440 nci maddelerinin ve kezalik sekizinci kısmının (Tamirat) üçüncü lâhikasının cümlei tatbikatından olmak üzere elhaletihazihi vazıyülyed bulunan müttelik Hükûmetlerin rızası lâhik olmaksızın, esnayı harpte Alman hükûmeti veya tebaası tarafından Osmanlı Hükûmetine veya tebaasına devir ve ferağ edilmiş olan Alman sefaininin kâffesine müteallik olarak Alman Hükûmetine veya tebaasına karşı terettüp edebilmiş olan her güne taahhütten Türkiye Hükûmetinin ve tebaasının ibra edilmiş oldukları beyan olunur.

Türkiye ile kendi yanında harbetmiş olan diğer devletlerin münasebatında dahi, icabederse aynı hüküm cari olacaktır.

Madde — 142.

Yunanistan ile Türkiye beyninde Rum ve Türk ahalinin mübadelesine dair 30 kânunusani 1923

tarihinde akdolunan Hususi Mukavelename, mezkûr iki Taraf Alii Akit arasında, işbu Muahedename muharrer olduğu takdirde haiz olacağı kuvvet ve kıymetinin aynını haiz olacaktır.

Madde — 143.

İşbu Muahedename mümkün olduğu kadar kısa bir müddet zarfında tasdik edilecektir.

Tasdiknameler Paris'te mevdu ve mahfuz olacaktır.

Japon hükûmeti tasdikın icra edilmiş olduğunu Paris'teki mümessili siyasi vasıtasıyla Fransa hükûmeti cumhuriyesine bildirmekle iktifa edebilecek ve bu takdirde Muahedenameyi mümkün olduğu kadar süratle tevdi edecektir.

Düveli mümziyeden her biri işbu Muahedeyi, kendi tarafından imza edilmiş ve Lozan konferansının senedi nihaisinde zikir ve tasrih olunmuş olan senedatı saire ile birlikte - Eğer bunlar bir tasdikı istilzam edyorsa - tek ve aynı vesika ile tasdik edecektir

Bir taraftan Türkiye, diğer taraftan Britanya imparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya veyahut aralarından üçü tasdiknamelerini tevdi eder etmez ilk tevdi zabıtnamesi tanzim edilecektir.

Bu ilk zabıtnamenin tarihinden itibaren Muahedename bu suretle onu tasdik eden Tarafeyni Aliyeyni Akideyn arasında mevki meriyete girecektir. Diğer Devletler için, tasdiknamelerinin tevdi tarihinde müteakiben mevki meriyete girecektir.

Şu kadar ki, Yunanistan'a ve Türkiye'ye müteallik olmak üzere, birinci maddenin ve ikinci maddenin 2 numaralı fıkrası ile beşinciden on birinci dahil olmak üzere işbu maddeye kadar olan maddeler ahkâmı, Yunan ve Türkiye Hükûmetleri kendi tasdiknamelerini tevdi etmeleri akabinde işbu tarihte balâda beyan olunan zabıtname henüz tanzim edilmemiş olsa bile, mevki meriyete girecektir.

Fransa hükûmeti tasdiknamelerin tevdi zabıtnamelerinin musaddak birer suretini bileümle düveli mümziyeye verecektir.

Tasdikanlımekal maruzzikir Murahhaslar işbu Muahedenameyi imza etmişlerdir.

24 temmuz bin dokuz yüz yirmi üç tarihinde Lozanda yalnız bir nüsha olarak tanzim edilmiş olup bu nüsha Fransa hükûmeti cumhuriyesi mahzeni evrakına vazedilecek ve Hükûmeti mezkûre Düveli Akideden herbirine musaddak birer nüshasını tevdi edecektir.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

E. K. Venizelos

D. Caclamanos

Costantin Diamandy

Costantin Contzesco

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

2. — BOĞAZLARIN TABİ OLACAĞI USULE DAİR MUKAVELENAME

24 Temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Britanya imparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Rusya, Sırp - Hırvat - Sloven Devleti,

Ve Türkiye,

Bugünkü tarihli muahedei sulhiyenin 33 ncü maddesiyle müeyyit esasa tevfikân bogazlarda bütün milletlere Bahri sefit ile Karadeniz arasında serbestii mürur ve seyri sefaini temin etmek emniyesiyle,

Ve bu serbestinin idamesi sulhu umumî ve ticareti alem için lâzım olduğunu nazarı dikkate aldıklarından,

Bu hususta bir mukavelename akdine karar vermişler ve her biri kendi murahhasları olmak üzere:

Haşmetli Büyük Britanya ve İrlânda Kırâliyeti müttehidesi, Maverayı ebhar Britanya arazisi Kırâlı ve Hindistan İmparatoru Hazretleri:

İstanbul'da fevkalâde komiser Esaletlu Sir Horace George Montagu Rumbold, Baronet, G. C. M. G.;

Fransa Cümhuriyeti Reisi:

Fransa sefiri kebiri, Cumhuriyetin Şarkta fevkalâde komiseri, Lejyon Donör nişanı millisinin Grandofisiye rütbesini haiz Ferik General Müsyü Maurice Pellé;

Haşmetli İtalya Kırâlı Hazretleri:

Ayandan, İtalya sefiri kebiri İstanbul'da fevkalâde komiser, Senmoris ve Lâzar ve Kuron Ditali nişanlarının Grankrova rütbesini haiz Esaletlû Marki Gamille Garroni; Atina fevkalâde murahhas ve orta elçisi, Senmoris ve Lâzar nişanlarının Komandör ve Kuron Ditali nişanının Grandofisiye rütbesini haiz Müsyü Jules César Montagna;

Haşmetli Japonya İmparatoru Hazretleri:

Soley Lövan nişanının birinci rütbesini haiz, Roma fevkalâde sefiri kebir ve murahhası Müsyü Kentaro Otchiai Jusammi;

Haşmetli Bulgar Kırâlı Hazretleri:

Şimendifer, Posta ve telgraf nazırı sabıkı Müsyü Bogdan Morhoff; Londra fevkalâde murahhas ve orta elçisi, hukuk doktoru Senaleksandır nişanının Grankrova rütbesini haiz Müsyü Dimitri Stancioff;

Haşmetli Yunan'lılar Kırâlı Hazretleri:

Esbak Heyeti nuzzar Reisi, Sovör nişanının Grankrova rütbesini haiz Müsyü Eleftherios K. Venisélos; Londra orta elçisi Sovör nişanının Komandör rütbesini haiz Müsyü Démetré Caclamanos,

Haşmetli Romanya Kırâlı Hazretleri:

Orta elçi Müsyü Constantin I. Diamandy; Orta elçi Müsyü Constantin Contzeseo;

Rusya:

Müsyü Nicolas İvanovitch İordanski;

Haşmetli Sırp'lar - Hırvat'lar - Sloven'ler Kırâlı Hazretleri:

Bern,de Fevkalâde murahhas ve orta elçi doktor Müsyü Miloutine Yuvanovitch;

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti:

Umuru hariciye vekili, Edirne mebusu İsmet Paşa, Umuru Sıhhiye ve muaveneti içtimaiye vekili, Sinop mebusu doktor Rıza Nur Bey;

Sabrık vekil Trabzon mebusu Hasan Bey;

Hazaratını tâyin etmişlerdir. Müşarileyhim usulüne muvafık ve muteber görülen salâhiyetnamelerini ibrazdan sonra ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır:

Madde — 1.

Tarafeyni Aliyeyni Akideyn aşağıda «Bugazlar» tabiri umumisiyle beyan edilen Çanakkale bugazı ve Marmara denizi ve Karadeniz bugazında denizde ve havada serbestii mürur ve serbestii seyrüsefer esasını tasdik ve ilân etmek hususunda müttehüdülfkârdır.

Madde — 2.

Bogazlardan harp ve sulh zamanlarında sefaini ticariyei bahriye ve havaiyenin ve sefaini harbiyei bahriye ve havaiyenin müruru seyrüseferi badezin merbut lâhika ahkâmına tevfikân tanzim edilecektir.

Lâhika

Sefaini ticariyei bahriye ve havaiye ve sefaini harbiyei bahriye ve havaiyenin bogazlardan müruru hakkında kavait:

§ 1.

Hastane gemileri, yatlar, balıkçı sefineleri ve gayri askerî tayyareler dahil olduğu halde, ticaret sefaini.

A) Sulh zamanlarında:

Sancak ve hamule ne olursa olsun, beynelmilel ahkâmı sıhhiyenin meriyeti bakı olmak ve kılavuzluk, fener, romörkür resimleri veyahut aynı mahiyetteki diğer rüsum gibi doğrudan doğruya ifa edilen hidemata mukabil ve rüsum şamil olmamak ve Türkiye Hükûmeti tarafından elhaletü hazihi imtiyazı verilmiş idare ve müesseseler tarafından bu hususta istimal olunan hukuka hâlel gelmemek şartıyla hiç bir muamele, rüsum veya tekalif olmaksızın gündüz ve gece mürur ve seyrüseferin serbestii tammı,

Bu rüsumun cibayetini teshil için bogazlardan geçen ticaret sefineleri Türkiye Hükûmeti tarafından tâyin edilecek mevakia isimlerini, tabiiyetlerini, tonilâtolarının miktarını ve semti maksutlarını bildireceklerdir.

Kılavuz ahzı ihtiyari kalmaktadır.

B) Harp zamanında Türkiye bitaraf kaldığı takdirde:

Balâde muharrer aynı şerait dahilinde, gündüz ve gece mürur ve seyrüseferin serbestii tammı, bitaraf bir Devlet sıfatıyla Türkiye'nin hukuk ve vazai, harp esnasında Türkiye bitaraf bulunduğu takdirde suları ve havası sulh zamanında olduğu gibi tamamen serbest kalması lâzımgelen bogazlarda seyrüseferin tasip edebilecek mahiyette hiç bir tetbir ittihaz etmesine salâhiyet vermiyecektir.

Kılavuz ahzı ihtiyari kalmaktadır.

C) Harp zamanında Türkiye muharip olduğu takdirde:

Bitaraf sefineler ve bitaraf gayri askerî sefaini havaiye için işbu sefaini bahriye ve havaiye düşmana bilhassa kaçak eşya, düşman kıtaatı veya tebaası taşımak suretiyle düşmana yardım etmedikleri takdirde, seyrisefain serbestisi, Türkiyenin bu sefaini bahriye ve havaiyeyi teftiş hakkı bulunacak ve bunun için mezkûr sefaini havaiye Türkiye tarafından bu hususta tâyin ve ihzar olunacak manatıkta karaya veya denize inmeğe mecbur olacaklardır. Düşman sefinelerine hukuku düvelin kabul ettiği tedabiri tatbik etmek hususunda Türkiye'nin haiz olduğu hukuka hâlel gelmemiştir.

Türkiye düşman sefinelerinin boğazlardan istifadelerini men için lâzım addedeceği tedabiri ittihaz salâhiyeti tammesine maliktir. Maamafih bu tedabir bitaraf sefainin serbestii mürurunu mendedecek mahiyette olmayacaktır ve bu maksatla Türkiye sefaini mezkûreye lâzımgelen talimatı veya kılavuzları vermeği taahhüt eyler.

§ 2.

Muavin sefineler, asker nakliye sefineleri, tayyare taşıyan sefineler ve askerî sefaini havaiye dahil olduğu halde sefaini harbiye.

A) Sulh zamanında:

Sancak ne olursa olsun, hiç bir muamele, resim veya mükellefiyet olmaksızın, kuvvetlerin mecmuuna müteallik âtideki kuyudu ihtiraziye tahtında, gündüz ve gece mürur serbestii tammı.

Bir Devletin Bahri siyaha müteveccihen boğazlardan imrar edebileceği âzami kuvvet Karadeniz'e sahildevletlere mensup ve mürur esnasında Bahri siyah'ta mevcut en kuvvetli donanmanın âzami kuvvetini tecavüz etmeyecektir. Mamafih Devletler Bahri siyah'a her zamanda ve her halde, beheri on bin tonilâtı geçmiyen üç sefineyi tecavüz etmeyecek bir kuvvei bahriye göndermek hakkını muhafaza ederler.

Boğazlardan geçecek sefainin miktarı hususunda Türkiye'ye hiç bir mesuliyet terettüp etmeyecektir.

İşbu kaideye muraate imkân bahşolmak için, onuncu maddede muharrer Boğazlar komisyonu Bahri siyah'a sahildevletlerin her birinden her sene kânunusaninin ve temmuzun birinci günleri Bahri siyah'ta malik buldukları zırhlıların, muharebe krovazörlerinin, tayyare taşıyan sefinelerin, krovazörlerin, torpido muhriplerinin, tahtelbahirlerin veyahut sair her şekil (tip) sefain ile deniz sefaini havaiyesinin miktarını sefaini müsellâhayı, mevcudu tenzil edilen veya ihtiyatta veya tâmirde veyahut hali tadilde bulunan sefainden tefrik etmek suretiyle talep edecektir.

Bunun üzerine Boğazlar komisyonu; alâkadâr Devletleri Karadeniz'deki en kuvvetli donanmanın ihtiva ettiği zırhlıların muharebe krovazörlerinin, tayyare taşıyan sefinelerin, krovazörlerin, orpido muhriplerinin, tahtelbahirlerin, süfünü havaiyesinin ve icabı halinde sair şekildeki sefainin miktarından haberdar edecektir. Bundan başka mezkûr kuvvete mensup bir sefinenin Bahri siyah'a duhulünden veya oradan hurucundan mütevellit her gûna tahavvülât derhal alâkadâr Devletlerin ıtılama isal edilecektir.

Boğazlardan Karadeniz'e müteveccihen geçirilecek bir kuvvei bahriyenin hesabında yalnız müsellâh sefinelerin adedi ve şekli (tipi) nazarı itibara alınacaktır.

B) Harp zamanında Türkiye bitaraf olduğu takdirde:

Sancak ne olursa olsun hiç bir muameleye, rüsuma veya hiç bir gûna mükellefiyete tabi olmaksızın, ikinci bendin (A) işaretli fıkrasında mezkûr tahdidatın aynı tahdidat dairesinde gündüz ve gece mürur serbestii tammı.

Mamafih bu tahdidat muharip Devletlere bunların Karadeniz'deki muhariplik hukukuna irası hâlel edecek surette tatbik edilmiyecektir.

Türkiye bitaraf bulunduğu cihetle zamanı sulhte olduğu gibi zamanı harpte dahi suları ve hava-

sı tamamen serbest kalması lâzımgelen boğazlarda Türkiye'nin bitaraf bir Devlet sıfatıyla hukuk ve vezaiî seyrisefaini tasip edecek bir mahiyet'e hiç bir tedbir ittihaz etmesine salâhiyet verneyecektir.

Muharıplerin harp sefinelerine vev askerî süfünü havaiyelerine boğazlarda bir gûna zapt ve müsadereye tevessül etmek, hakkı muayene icra eylemek veya diğer herhangi bir hareketi hasmane yapmak memnu olacaktır.

Harp sefineleri tamirat yapmak ve erzak almak hususlarında bahri bitarafağa dair 1907 tarihli 13 ncü Lâhi mukavelenamesi ahkâmına tabi olacaklardır.

Süfünü havaiyenin bitarafılığı hakkındaki kavaidi tâyin edecek beynelmilel bir mukavelename akdolunucıya kadar askerî sefaini havaiye boğazlarda 1907 tarihli 13 ncü Lâhi mukavelenamesinin harp sefinelerine bahşettiği muameleye mümasil bir muameleden müstefit olacaklardır.

C) Harp zamanında Türkiye muharip olduğu takdirde:

Bitaraf harp sefineleri için hiç bir muameleye, resme veya hiç bir gûna mükellefiyete tabi olmaksızın ve fakat ikinci bendin (A) işaretli fıkrasında zikredilen tahdidatın aynı tahdidata tabi olarak mürur serbestii tammi.

Düşman sefaini bahriye ve havaiyesinin boğazlardan istifadesine mani olmak üzere Türkiye tarafından ittihaz edilecek tedabir, bitaraf sefaini bahriye ve havaiyenin serbestii müruruna mani olacak mahiyeti haiz bulunmayacaktır ve bu maksatla Türkiye mezkûr sefaini bahriye ve havaiyeye lâzımgelen talimatı veya kılavuzları vermeği taahhüt eyler.

Bitaraf askerî süfünü havaiye boğazlardan, tehlike ve muhatara kendilerine ait olmak suretiyle geçebilecek ve mahiyetleri anlaşılacak üzere teftiş hakkına tabi bulunacaklardır. Bunun için süfünü havaiye Türkiye tarafından bu hususta tâyin ve ihzar olunacak menatıkta kara veya denize inmeğe mecbur olacaklardır.

§ 3.

A) Türkiye ile hali sulhta bulunan Devletlerin tahtelbahirleri boğazlardan ancak suyun yüzünde geçeceklerdir.

B) Gerek Bahri sefit'ten gerek Bahri siyah'tan gelen bir kuvvei bahriyeyi ecnebiyenin kumandanı tahtı kumandasında bulunup boğazlara girmesi lâzımgelen sefinelerin miktarını ve isimlerini tevakkufa mecbur olmaksızın Çanakkale'nin veya Karadeniz boğazının methalinde bir işaret istasyonuna tebliğ edecektir.

Türkiye bu işaret istasyonlarını bildirecektir Boğazlara dühul keyfiyeti teahhüre uğratılmamak lâzım geldiğinden tebliği mezkûr vuku buluncıya kadar ecnebi harp sefinelerinin boğazlardan serbestii mürurları baki kalacaktır.

C) Askerî ve gayri askerî süfünü havaiye için işbu kavait ile tâyin edilen şerait dairesinde boğazların üzerinden tayerana müsaade olunması:

Evvelâ — Boğazların dar kısımlarının her bir tarafının fevkinde beşer kilometrelik bir arazi şeridi üzerinden uçmak serbestisini;

Saniyen — Tevvakkufu ârizi (pan) halinde Türkiyenin sahilinde karaya veya kara sularında denize inmek salâhiyetini istilzam eder.

§ 4.

Harp sefinelerinin müddeti mürurlarının tahdidı :

Boğazlardan transit halinde geçen harp sefineleri hasarat veya ârizai bahriye ahvali müstesna olmak şartıyla ve emniyeti sefer icabettirdiği takdirde esnayı leyilde demirleme müddeti de dahil olmak üzere hiç bir halde mürurları için elzem olan zamandan fazla bir müddet Boğazlarda tevakuf edemeyeceklerdir.

Boğazların ve Karadenizin limanlarında tevakkuf

A) İşbu lâhikanın birinci ve ikinci ve üçüncü bentleri, gemilerin harp gemilerinin, süfünü havaiyenin Boğazlardan ve Boğazların fevkinden müruruna tatbik olunur ve Türk limanlarını ve Tayyare menzillerini aynı zamanda ziyaret edebilecek bir Devletin harp sefineleri askerî süfünü havaiyelerinin miktarı ve kezalik bunların müddeti ikametleri hakkında Türkiye'nin lüzum göreceği nizamnameleri vazetmek hakkına halel iras etmez.

B) Karadenize sahildar Devletler kendi limanlar ve tayyare menzilleri için aynı hukuka malik olacaklardır.

C) Elyevm Tuna Avrupa komisyonunda temsil edilen Devletlerin işbu neşrin mansaplarında ve Kalas'a kadar istasyonlar olmak üzere bulundurdıkları hafif sefain ikinci bendde zikrolunan sefaine inzıman edecek ve icabı halinde diğer sefain ile tebdil edilebilecektir.

Muhafazai sıhhiyeye mütedair ahkâmı mahsusâ

Derunlarında veba, kolera veya tifos vukuatı zuhur eden veya yedi gündenberi zuhur etmiş olan sefaini harbiye ve keza bulaşık bir limanı beş kere yirmi dört saatten daha az bir zamandanberi terketmiş bulunan sefain Boğazları karantine tahtında geçmeğe ve Boğazların bulaştırılmasına hiç bir mahal bırakmamak için muktazi tedabiri vakiyeyi sefine vesaitiyle ittihaz etmeye mecbur olacaklardır.

Derunlarında bir tabip bulunan ve Boğazlardan bilâ tevakkuf ve eşya çıkarmaksızın doğrudan doğruya geçen sefaini ticariye dahi aynı hükme tabi olacaktır.

Tabibi bulunmayan sefaini ticariye Boğazlarda tevakkuf etmeyecek olsalar bile oraya dühulden evvel kavaidi sıhhiyei beynelmilele riayet mecburiyetindedirler.

Boğazlar limanlarından birine uğrıyacak olan sefaini harbiye ile sefaini ticariye bu limanda, orada tatbiki lâzımgelen kavaidi sıhhiyei beynel milele tabi tutulacaklardır.

Madde — 3.

Boğazlarda müruru ve seyriseferi her türlü mevaniden âzade bulundurmak için 4 neüden 9 neuya kadar olan maddelerde münderiç bulunan tedabir, Boğazların sularma ve sahillerine ve kezalik oralarda kâin veya oralara karip olan adalara da tattbik olunacaktır.

Madde — 4.

Âtide tâyin edilen mntakalar ve adalar gayri askerî hale ifrağ edileceklerdir :

1) Çanakkale ve Karadeniz boğazlarının berveçhi âti tahdit edilmiş mntakalar ittisaınca iki sahilleri (Merbut haritaya müracaat) :

Çanakkale boğazı : Şimali garbide, Gelibolu şibi ceziresi ve Saros körfezinin Baklaburnu şimali şarkisinin dört kilometre budunda kâin bir noktadan bet ile Marmara denizi üzerinde Kumbağrı'da nihayet bulan ve Kavak'ın (Bu mevki hariçtir) cenubunda ngeçen bir rhattın cenubu şarkisindeki saha ;

Cenubu şarkide, sahil ile Bozcaada karşısında Eski İstanbul burnundan bed ile Marmara denizi üzerinde sabilin hemen Karabiga şimalinde kâin bir noktasında nihayet bulmak üzere sahiller yirmi kilometre buutte çizilmiş olan hat arasındaki saha :

Karadeniz boğazı (İstanbul hakkındaki usulü mahsusaya halel gelmemek şartıyla, madde : 8) :

şarkta, Karadeniz boğazının şark sahilinden on beş kilometre mesafede çizilmiş bir hatta kadar imtidat eden mıntaka;

Garpte, Karadeniz boğazının garp sahilinden on beş kilometre mesafede çizilmiş bir hatta kadar imtidat eden mıntaka;

2) Emirali adası müstesna olmak üzere bütün Marmara denizi adaları;

3) Adalardenizinde Semadir'in Limni; İmroz, Bozcaada ve Tavşan adaları.

Madde — 5.

Fransa, İngiltere, İtalya ve Türkiye Hükûmetleri tarafından birer kişi olarak mansup dört âzadan müteşekkil bir komisyon 4 ncü madednin 1 işaretli fıkrasında muharrer mıntakaların hududunu mahallinde tesbit etmek üzere işbu mukavelenin tarihi meriyetinden on beş gün sonra içtima edecektir.

İşbu komisyonda temsil edilen Hükûmetlerden her biri kendi mümessillerinin istihkakı olan tahsisatı verecektir.

Komisyonun ifayi vazife etmesinden münbais masarifi umumiye temsil edilen Devletler tarafından, hisası mütesaviye veçhile; deruhde edilecektir.

Madde — 6.

İstanbul'a dair olan sekizinci madde ahkâmı mahfuz kalmak şartıyla, gayri askerî hale ifrağ edilmiş mıntakalarda ve adalarda hiç bir istihkâm, daimî topçu tesisatı, tahtalbahir işleyen âletler (Tahtalbahir sefain müstesna) ve askerî süfeni havaiye tesisatı ve hiç bir üssü harbî bulunmayacaktır.

Buralarda inzibatın muhafazası için elzem bulunan ve silâhları, top müstesna olmak üzere, tüfek,; revolver, kılınç ve beher yüz nefer için dört hafif makineli tüfek (Füzil mitralyöz) den ibaret bulunacak olan polis ve jandarma kuvvetinden başka hiç bir kuvvei müselleha bulunmayacaktır.

Gayri askerî hale ifrağ edilmiş mıntakaların ve adaların kara sularında tahtalbahir sefinelerden başka hiç bir gûna tahtalbahir işleyen alet bulunmayacaktır.

Balâda mezkûr fıkralara rağmen Türkiye, Türk topraklarının gayri askerî hale ifrağ edilmiş mıntakalarından ve adalarından ve Türk donanmasının demir atmak hakkına malik bulunduğu keza gayri askerî hale ifrağ edilmiş kara sularından kuvvayi müsellehasını transit suretiyle geçirmek hakkını muhafaza edecektir.

Bundan başka Türkiye Hükûmeti Boğazlarda, tayyareler veya balonlar vasıtasıyla denizin sathını ve ka'rnını tarassüt ettirmek salâhiyetini haiz olacaktır. Türkiye süfünü havaiye Boğaz suları ve Türk arazisinin gayri askerî hale ifrağ edilmiş mıntakaları üzerinde uçabilecekler ve oralar dahilinde her tarafta kemali serbesti ile karaya veya denize inebileceklerdir.

Kezalik Türkiye ile Yunanistan gayri askerî hale ifrağ edilmiş mıntakalar ve adalarda ve bunların karasularında, tahtı silâha alınacak efradın, mezkûr mıntakalar ve Adalar haricinde; talim ve terbiyeleri için icabeden eşhas harekâtını icra etmek salâhiyetine maliktirler.

Türkiye ile Yunanistan kendi arazilerinin mezkûr mıntaka ve adalarında her türlü tarassut ve telgraf ve telefon ve vesaiti ziyaiye muhaberatı sistemini tesis hususunda haizi serbesti olacaklardır. Yunanistan gayri askerî hale ifrağ edilmiş Yunan adalarının kara sularından donanmasını geçirebilecek ve fakat bu suları Türkiye'ye karşı üssülharekât olarak veyahut bu maksatla bahri veya askerî tahşidat için kullanamayacaktır.

Madde — 7.

Tahtalbahir sefinelerden başka tahtalbahir işleyen hiç bir alet Marmara denizi sularına vaz edilemeyecektir.

Türkiye Hükûmeti Marmara denizinin ne Avrupa sahai sahiliyesinde ve ne de Karadeniz bogazi mintakâi gayri askeriyesinin şarkında kâin Anadolu sahai sahiliyesi kısmında, Darıca'ya kadar, boğazlardan müruru tasip edebilecek hiç bir daimî top bataryası veyahut torpil endaht mevkilleri tesis etmiyecektir.

Madde — 8.

Payıtahtın ihtiyacı için, İstanbul, Beyoğlu, Galata, Üsküdar ile Adalar (Prens adaları) dahil olduğu halde İstanbul'da ve mezkûr şehrin civar karibinde azamî on iki bin kişilik bir kuvvei askeriye bulunabilecektir.

İstanbul'da bir tersane ve bir üssü bahri muhafaza edilebilecektir.

Madde — 9.

Eğer harp halinde Türkiye yahut Yunanistan muharip Devlet haklarını istimal ederek balâda muayyen gayri askerilik haline tadilat icra edecek olurlarsa sulh teessüs eder etmez işbu mukavele ile muayyen usulü iadeye mecbur olacaklardır.

Madde — 10.

İstanbul'da 12 nei maddede beyan edildiği surette müteşekkil bir beynelmilel komisyon tesis edilecek ve işbu komisyon «Boğazlar komisyonu» unvanını alacaktır.

Madde — 11.

Komisyon vazائفini boğazların suları hakkında ifa edecektir.

Madde — 12.

Komisyon bir Türk mümessilinin tahtı riyasetinde işbu mukavelenameye vaziülimza Devletler olmak haysiyetiyle ve mukavelenamei mezkûrun işbu Devletler tarafından tasdikı vâki oldukça, Fransa, Büyük Beritanya, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Rusya ve Sırp - Hırvat - İsloven Devleti mümessillerinden mürekkep olacaktır.

Amerika Düveli müttehidesi Hükûmeti için işbu mukaveleye iltihak keyfiyeti, komisyonda kezaalik bir mümessil bulundurmamak hakkını istilzam edecektir.

Aynı hak işbu maddenin birinci fıkrasında isimleri zikredilmeyen Bahrisiyah'a sahildar diğer müstakil Devletler için aynı şerait dairesinde mahfuz olacaktır.

Madde — 13.

Komisyonda mümessil bulunduran Hükûmetler kendi mümessillerinin müstahak olabilecekleri tahsisatı kendileri tesviye edeceklerdir. Komisyonun sair masarifi munzammesi Cemiyeti akvam'ın masarifini taksim için tesbit edilmiş olan nisbet dairesinde mezkûr Hükûmetler tarafından deruhde olunacaktır.

Madde — 14.

Komisyon ikinci maddeye merbut lâhikanın ikinci, üçüncü ve dördüncü bentlerinin mevzuunu teşkil eden harp gemilerinin ve askerî süfünü havaiyenin müruruna müteallik ahkâma lâyikiyle muraat olup olunmadığına bakmakla mükellef olacaktır.

Madde — 15.

Boğazlar komisyonu vazifesini Cemiyeti akvam'ın himayesi tahtında icra edecek ve her sene cemiyeti mezkûreye vazifesinin sureti ifasından bahis bir rapor gönderecek ve bundan başka ticaret ve seyrisufer noktai nazarından faydalı her türlü malûmatı ita edecektir. Bu maksatla komisyon boğazlardaki seyrisufer meselesiyle iştigal eden Türkiye Hükûmeti devairi ile münasebette bulunacaktır.

Madde — 16.

Vazifesinin ifası için lâzım olan nizamnameleri yapmak komisyona ait olacaktır.

Madde — 17.

İşbu mukavelename ahkâmı Türkiye'nin Türk sularında donanmasını serbestçe cevelân ettirmek hakkına irası halel etmiyecektir.

Madde — 18.

Boğazların ve civar mıntakaların gayri askerî hale ifrağının Türkiye için askerî noktai nazardan bigayri hakkın bir tehlike teşkil etmemesini ve efali harbiyenin boğazların serbestisini veya gayri askerî hale ifrağ edilmiş olan menatıkın emniyet ve inzibatını tehlikeye ilka eylememesini arzu eden Tarafeyni Aliyeyni Akideyn, ahkâmı atıyeyi kabul ederler:

Eğer serbestii mürura müteallik ahkâma ika edilen bir tecavüz, nagihanı bir taarruz, yahut herhangi bir fiil harp veya tehdidi harp, boğazlarda seyrisuferin serbestisini veya gayri askerî mıntakaların emniyetini tehlikeye koyacak olursa Tarafeyni Aliyeyni Akideyn ve her halde Fransa, Büyük Britanya, İtalya, ve Japonya bu hususta Cemiyeti akvam meclisinin karar vereceği bütün vesaitle onları müstereken men edeceklerdir.

Yukarıki fıkrada muharrer harekete sebep olan efal nihayet bulur bulmaz boğazlar nizamı işbu mukavele ahkâmı ile muayyen olduğu veçhile yeniden tamamiyle tatbik olunacaktır.

Boğazların gayri askerî hale ifrağına ve serbestisine taallük eden ahkâmın bir cüzü mütemmini teşkil eden işbu hüküm, Tarafeyni Aliyeyni Akideynin Cemiyeti akvam ahitnamesi mucibince haiz olabilecekleri hukuk ve vazife halel iras etmez.

Madde — 19.

Tarafeyni Aliyeyni Akideyn, gayri mümzi Devletleri işbu mukavelenameye iltihaka sevk için bütün gayretlerini sarfedeceklerdir.

İşbu iltihak diplomasi tarikiyle Fransa Cümhuriyeti Hükûmetine ve Hükûmeti mezkûre tarafından da mümzi veya mültahik olan Devletlerin kâffesine tebliğ olunacaktır. İltihak, Fransa Hükûmetine yapılacak tebliğ gününden itibaren muteber olacaktır.

Madde — 20.

İşbu mukavelename tasdik edilecektir.

Tasdiknameler sürati mümkün ile Paris'te tevdi olunacaktır.

İşbu mukavelename bugünkü tarihli muahedei sulhiye ile aynı şerait dahilinde meriyete girecektir. Muahedei mezkûreye vazülimza olmayıp bu esnada işbu mukavelenameyi henüz tasdik etmemiş olacak olan Devletler hakkında bu Mukavelename, düveli mezkûre, diğer Düveli Akideye Fransa Hükûmeti Cumhuriyesi tarafından ıhbar edilecek olan tasdiknamelerini tevdi ettikçe meriyete girecektir.

Tasdikanlilmekal, balâda mezkûr Murahhaslar işbu Mukavelenameyi imza etmişlerdir.

24 temmuz 1923 tarihinde Lozan'da yalnız bir nüsha olarak tanzim edilmiş olup işbu nüsha Fransa Hükûmeti Hazinei evrakına vazedilecek ve Hükûmeti mezkûre Akit Devletlerden her birine anın birer musaddak nüshasını verecektir.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

B. Morphoff

Stancioff

E. K. Véniselos

D. Caclamanos

Constantin Diamandy

Constantin Contzesco

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

3. — TRAKYA HUDUDUNA DAİR MUKAVELENAME

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir.

Beritanya imparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Sırp - Hırvat - Sloven Devleti ve Türkiye, Trakya hudutları üzerinde sulhun idamesi emniyesiyle,

Ve bugün imza edilen Sulh Muahedenamesinin 24 ncü maddesinde beyan edildiği üzere işbu hududun her iki tarafında bazı tedabiri mahsusai mütekabilenin ittihazi lüzumunu bu maksatla takdir ederek,

Bu bapta bir Mukavelename akdine karar vermişler ve murahhasları olmak üzere :

Haşmetlû Büyük Britanya ve İrlanda Kırâliyeti müttehidesi ve Maverayı ebhar Britanya arazisi Kırâlı ve Hindistan İmparatoru Hazretleri :

İstanbul'da Fevkalâde Komiser Asaletlû Sir Horace Gorge Montagu Rumbold Baronet Ç. C. M. G.,

Fransa Cumhuriyeti Reisi :

Fransa Sefiri kebiri, Cumhuriyetin Şarkta Fevkalâde Komiseri, Lejyon donör nişanı millisinin Grandofisiye rütbesini haiz Ferik General Müsyü Mourice Pellé;

Haşmetlû İtalya Kırâlı Hazretleri :

Ayandan, İtalya Sefiri kebiri, İstanbul'da Fevkalâde komiser ve Sen Moris ve Lazar ve Kuron Ditali nişanlarının Grankrova rütbesini haiz Asaletlû Marki Gamille Garroni;

Atina Fevkalâde murahhas ve Orta elçisi, Sen Moris ve Lâzar nişanının komandör ve Kuron Ditali nişanının Gradofisiye rütbesini haiz Müsyü Jules César Montagna;

Haşmetlû Japonya imparatoru Hazretleri :

Soley lövan nişanının birinci rütbesini haiz, Roma Fevkalâde Sefiî kebir ve Murahhas Müsyü Kentaro Otchiai Jusammi;

Haşmetlû Bulgarlar Kırallı Hazretleri :

Şimendifer, Posta ve telgraf Nazırı sabık Müsyü Boğdan Morphoff;
Londra Fevkalâde Murahhas ve Orta elçisi, Hukuk doktoru ve Senaleksandr nişanının Grankruva rütbesini haiz Müsyü Dimitri Stançioff;

Haşmetlû Yunanlılar Kırallı Hazretleri :

Esbak Heyeti Nuzzar Reisi Sovör nişanının Grankruva rütbesini haiz Müsyü Eleftherios K. Veniselos;
Londra orta elçisi, Sovör nişanının komandör rütbesini haiz Müsyü Démètr Caclamanus;

Haşmetlû Romanya Kırallı Hazretleri :

Orta elçi Müsyü Constantin I. Diamandiy,
Orta elçi Müsyü Konstantin Contzesco,

Haşmetlû Sırpalar - Hırvatlar - Slovenler Kırallı Hazretleri :

Beru'de, Fevkalâde Murahhas ve Orta elçi Dr. Müsyü Miloutine Yuvanovitch;

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti :

Umuru Hariciye Vekili, Edirne Mebusu İsmetPaşa;
Umuru Sıhhiye ve muaveneti içtimaiye Vekili Sinop Mebusu, Dr. Rıza Nur Bey;
Sabık Vekil, Trabzon Mebusu, Hasan Bey;

Hazratını tâyin etmişlerdir. Müşarünileyhim usulüne muvafık ve muteber görülen salâhiyetnamelerini ibrazdan sonra ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır :

Madde — 1.

Adalar denizinden Karadenize kadar, Türkiye'yi Bulgaristan'dan ve Yunanistan'dan tefrik eden hududun tarafeynindeki arazi âtideki hudut dahilinde ve takriben otuz kilo metre vüsatinde olarak gayri askerî hale ifrağ edilecektir. (Merbut haritaya müracaat).

1. Türkiye arazisinde, Adalar denizinden Karadenize kadar :

Bugünkü tarihle imza edilen Sulh Muahedenamesinin ikinci maddesinin 1 ve 2 numaralı kısımlarında tâyin edilen Türkiye'nin Yunanistan ve Bulgaristanla hududuna oldukça müvazi bir hat bu hat Kırkkilisa havalisinde Kırkkilisa kasabası ile nefsi kasabanın merkezinden itibaren asgari beş kilometrelik bir daireyi gayri askerî hale ifrağ edilen mıntakadan hariç bırakmak şartıyla ve mez kûr huduttan asgari otuz kilometre mesafede çizilecektir. Ve Adalar denizinde İbrice (İbridje burnu) burnundan bed ederek Karadenizde serbes (Serbes burnu) burnunda nihayet bulacaktır.

2. Yunanistan arazisinde, Adalar denizinden Yunan - Bulgar hududuna kadar :

Mekri burnunun ucundan (Mekri kasabası hariç olmak üzere) başlayarak ve Şimale doğru Tah taliya kadar Meriç nehrine oldukça müvazi bir istikamet takibederek ve badehu Meherkoz (Meherkoz, in şarkından Küçük derbendin takriben on beş kilometre garbinde Yunan - Bulgar hududu üzerinde tayin edilecek bir noktaya vasıl olan bir hat;

3. — Bulgar arazisinde, Yunan - Bulgar hududundan Karadeniz'e kadar :

Berveçhibalâ tâyin edilen noktadan bed edip Papas köyün beş kilometre garbinde Edirne yolunu Koşıkavak [Kossukavak] de katederek badehu Yunan - Bulgar ve Türk - Bulgar hududun

dan asgarî otuz kilometre bir mesafeden geçerek ve yalnız Harmanlı mıntakasında Harmanlı kasabasıyla kasabanın merkezinden itibaren asgarî beş kilometrelik bir daireyi gayri askerî hale ifrağ edilmiş mıntaka haricinde bırakarak Karadeniz'de Anberler [Anberler] in şimali garbisinde kâin körfezin en içerek noktasında hitam bulacak bir hat;

Madde — 2.

İşbu mukavelenamenin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren on beş gün zarfında teşkil edilecek bir tahdit komisyonu, birinci maddede izah edilen hududu arazi üzerinde tâyin edip çizecektir. İşbu komisyon Fransa, Büyük Britanya, İtalya, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye tarafından - her Devlet için bir mümessil bulunmak şartıyla - tayin edilecek mümessillerden müteşkil olacaktır. Bulgar, Yunan ve Türkiye mümessillerinden her biri ancak Bulgar, Yunan ve Türkiye arazisine ait ameliyata iştirak edebilecektir; mamafih bu ameliyattan hasıl olacak mesainin heyeti meamuası komisyonun celsei umumiyesince tâyin ve kaydedilecektir.

Madde — 3.

Birinci maddede muharrer mıntakaların gayri askerî hale ifrağı atideki şeraite göre icra ve idame edilecektir:

1— Elyevm mevcut bulunan bilûmum daimî veya sahra istihkâmâtı, arazisinde buldukları Devlet tarafından silâhtan tecrit ve hedmedilecektir. Bu kabilden hiç bir yeni istihkâm inşa edilmiyecek ve hiç bir silâh veya levazımı harbiye deposu ve taarruzi veya tedafüi olsun, askerî, bahrî veya havai sair hiç bir tesisat vücuda getirilmiyecektir.

2. — Jandarma, polis kuvveti, gümrük memurları, hudut muhafızları gibi asayiş dahiliyi temine ve hudutları tarassuda muktazi anasırı mahsusadan maada hiç bir kuvvei müselleha, ne durabilecek, ne de harekâta bulunabilecektir. Hiç bir tayyare veya sair merakibi havaiyeyi ihtiva etmiyecek olan işbu anasırı mahsusanın mevcudu atiyüzzikir miktarı tecavüz etmiyecektir:

A) Gayri askerî hale ifrağ edilen Türkiye arazisinde ceman (5,000) kişi;

B) Gayri askerî hale ifrağ edilen Yunan arazisinde ceman (2,500) kişi;

C) Gayri askerî hale ifrağ edilen Bulgar arazisinde ceman (2,500) kişi.

Bunların teçhizatı her güne top hariç olmak şartıyla ancak rövolver, kılıç ve tüfek ve beher (100) neref başına (4) makineli tüfekten ibaret olacaktır.

Bu ahkâm 27 teşrinisani 1919 tarihli Nöyi Muahedesi mucibince Bulgaristan'a terettüp eden neceburiyetleri ihlâl etmiyecektir.

3. — Askerlikten tecrit edilen menatik üzerinde herhangi bayrağı hamil askerî veya bahri ayyare tayaranı memnudur.

Madde — 4.

İşbu mukavelenamede arazileri mevzuubahs olan hem hudut devletlerden birisinin ahkâmı saifeye riayet hususunda dermeyan edeceği bir talebi olduğu takdirde mezkûr Devlet işbu talebi kemiyeti Akvam meclisine tevdi edecektir.

Madde — 5.

İşbu mukavelename tasdik edilecektir.

Tasdiknameler sürati mümkinine ile Paris'te tevdi edilecektir.

İşbu Mukavelename Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye taraflarından tasdik edildiğinden iti-

baren mer'i olacaktır. Bir zabıtnamei mahsus bu tasdikleri kayıt ve tesbit edecektir. O zamanda bunu henüz tasdik etmemiş olan diğer Devletler hakkında bu Mukavelename, düveli mezkûre diğer düveli Âkideye Fransa Hükûmeti Cumhuriyesi tarafından ihbar edilecek olan, tasdiknamelerini tevdi ettikçe meriyete girecektir.

Japon Hükûmeti tasdikın icra edilmiş olduğunu Paris'teki mümessili siyasisi vasıtasıyla Fransa Hükûmeti Cumhuriyesine bildirmekle iktifa salâhiyetini haiz olacak ve bu takdirde tasdiknamesini sürati mümkününe ile tevdi edecektir.

Tasdikanlımekal marüzzikir murahhaslar işbu Mukavelenameyi imza etmişlerdir.

İşbu Mukavelename Lozan'da 24 Temmuz 1923 tarihinde yalnız bir nüsha olarak tanzim edilmiş olup mezkûr nüsha Fransa Hükûmeti Hazinei evrakına tevdi edilecek ve Hükûmeti mezkûre birer nüshai musaddakasını düveli mümziyeden her birine tevdi edecektir.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

B. Morphoff

Stancioff

E. K. Veniselos

D. Caclamano

Constantin Diamandy

Constantin Contzesco

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

4. — İKAMET VE SALÂHİYETİ ADLİYE HAKKINDA MUKAVELENAME

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir.

Bir taraftan,

Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp - Hırvat - Sloven Devleti,

Diğer taraftan,

Türkiye,

Türkiye'de diğer düveli Âkide tebaasının ve işbu Devletler arazisinde Türkiye tebaasının şeraiti ikametlerini ve salâhiyeti adliyeye ait bazı mesaili asri hukuku düvele tevfiikan tanzim eylemek arzusunda bulduklarından,

Bu hususta bir mukavele aktine karar vermişler ve murahhasları olmak üzere :

Haşmetlû Büyük Britanya ve İrlanda Kıralityeti Müttehidesi ve Maverayi ebhar Britanya arazisi Kırالی ve Hindistan İmparatoru Hazretleri:

İstanbul'da fevkalâde komiser asaletllû Sir Horace Gorge Montagu Rumbold Baronet,
G. C. M. G.;

Fransa Cumhuriyeti Reisi:

Fransa Sefiri kebiri, Cumhuriyetin Şarkta fevkalâde komiseri, Lejyon Donör nişanı millisinin Gradofisiye rütbesini haiz Ferik general Müsyü Maurice Pellé:

Haşmetlû İtalya Kırالی Hazretleri:

Åyandan, İtalya Sefiri kebiri, İstanbul'da fevkalâde komiser, Sen moris ve Lâzar ve Kuron Ditali nişanlarının Grankruva rütbesini haiz asaletlû Marki Gamille Garroni;

Atina fevkalâde murahhas ve Orta Elçisi, Sen Moris ve Lâzar nişanının komandör ve kuron Ditali nişanının Grandofisiye rütbesini haiz Müsyü Jules César Montagna;

Haşmetlû Japonya İmparatoru Hazretleri:

Soley Lövan nişanının birinci rütbesini haiz Roma fevkalâde Sefiri kebir ve murahhas Müsyü Kentaro Otchjai Jusammi;

Haşmetlû Yunanlılar Kırالی Hazretleri:

Esbak Heyeti nüzzar reisi, Sovör nişanının gran kurovasını haiz Müsyü Elefetherios K. Vé-nisélos;

Londra Orta Elçisi, Sovör nişanının komandör rütbesini haiz Müsyü Démètre Caclamanos;

Haşmetlû Romanya Kırالی Hazretleri:

Orta Elçi Müsyü Constantin İ. Diamandy;

Orta Elçi Müsyü Constantin Contzeseo;

Haşmetlû Sırplar - Harvatlar - Slovenler Kırالی Hazretleri:

Bernde fevkalâde murahhas ve Orta Elçi Dr. Müsyü Miloutine Yuvanovitch;

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti:

Umuru Hariciye vekili, Edirne mebusu İsmet Paşa,

Umuru Sıhhiye ve muaveneti iğtimaiye vekili, Sinop mebusu Dr Rıza Nur Bey;

Sabık vekil, Trabzon mebusu Hasan Bey,

Hazaratını tâyin etmişlerdir. Müşarünileyhim usulüne muvafık ve muteber görülen salâhiyetnamelerini ibrazdan sonra ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır:

Fasıl : 1.

Şeraiti ikamet

Madde — 1.

İşbu fasılda münderiç ahkâmdan her birinin Türkiye'de Diğer Düveli Âkit tebaa ve şirketlerine tatbiki, Düveli mezkûre arazisinde türk tebaa ve şirketleri hakkında tam bir muamelei mütekabile tatbiki şartı sarihine muallâktır.

Düveli mezkûreden biri gerek kanunları iktizasınca ve gerek diğer bir suretle mebusu anah ahkâmdan herhangi birisi için muamelei mütekabile ifasımdan imtina edecek olursa anın tebaa ve şirketleri, Türkiye'de zikrolunan aynı hükümden istifade edemeyecektir.

İşbu maddenin tatbikında, Düveli Âkidenin dominyonları, müstemlekâtı ile himaye veya hü kümleri altındaki memleketlerden ayrı ayrı memaliki Âkide ad ve itibar edilecektir.

KISIM : 1.

Dühul ve ikamet

Madde — 2.

Türkiye toprağında, Diğer Düveli Âkide tebaası şahısları ve malları itibariyle umumî hukuku beyneddüvele tevfikân mazharı kabul olacak ve haklarında o suretle muamele edilecektir. Tebaai mezkûre Türkiye'de şahısları, malları hukuk ve menfaatları hususunda kavanin ve memurini mahalliyenin himayei tamme ve müstemirresine nail olacaklardır. Hariçten muhacerete müteallik ahkâma hâlel gelmemek üzere ve tebaai mezkûre, memlekette meri kavanin ve nizamata tevfikî hareket şartıyla, Türkiye'ye dühul ve orada ikamet hususunda serbestii tamme malik olacaklar ve binaenaleyh Türkiye'ye gidip gelebilecek ve orada meks eyleyebileceklerdir.

Madde — 3.

Türkiye'de, Diğer Düveli Âkide tebaasının kavanin ve nizamata mahalliyeve tevfikân her türlü emvalimenkule ve gayrimenkuleyi ihraza, tasarrufa ve devre ve ferağa hakları olacaktır, tebaai mezkûre bilhassa beş ve mübadele ve hibe, vasiyet ile veyahut diğer her suretle emvali mebhuseyi tasarruf edebilecekleri gibi bermuecibi kanun veraset tarikiyle veya hibe veyahut vasiyet suretiyle emvali mezkûreye malik olabileceklerdir.

Madde — 4.

Türkiye'de Diğer Düveli Âkide tebaasının ve bilmukabele Düveli mezkûre arazisinde Türk tebaasının ticaret, meslek veya sanatın envarı muhtelifesine kabulleri için işbu mukavelenamemin tarihi meriyetinden itibaren on iki ay zarfında Türkiye ile Düveli mezkûre arasında mukavelâtı hususiye akteedilecektir.

Şurası mukarrerdir ki mebusuanh mukavelenamelerin akdine kadar 1 kânunusani 1923 tarihindeki istatiko muhafaza edilecek ve zikrolunan on iki ay müddetin inkizasına kadar mukavele-name akdolunamadığı takdirde, efradın 1 kânunusani 1923 tarihindeki hukuku müktebesine riayet kaydiyle Düveli Âkideden her biri betekrar serbestii hareketini iktisap eyleyecektir.

Madde — 5.

Diğer Düveli Âkideden herhangi birinin memalikinde usulüne tevfikân teşekkül etmiş olan ticarî, sınaî veya malî şirketler - nakliye ve sigorta şirketleri dahil olduğu halde - Türkiye'de tanınacaktır.

Şirekâtı mezkûre teşekküllerine, ehliyetlerine ve dâva ikamesi ve defi hakkına müteallik bilcümle hususatta kanunu millilerine tevfikân muamele görecektir.

Mezkûr şirketler, Türkiye memalikinde teessüs edebilecekler ve teşekkül eylemiş oldukları memleket tebaası tarafından icra edilebilen ve mezkûr memalikte millî şirketlere memnu olmıyan her türlü ticaret ve sanatları icra eyleyebileceklerdir. mebusuanh şirketler intizamı ammeye müteallik ahkâma riayet kaydiyle, zikrolunan memalikte serbestçe muamelelerini ifa edebilecekler ve bu hususta her mümasil millî şirketin hukukundan aynen istifade eyleyeceklerdir.

Şirekâtı mezkûre, kavanin ve nizamata memlekete tevfikî hareket eyleyerek, her türlü emvali menkuleyi ihraza, tasarruf ve devr ve fûruht hakkına malik olacaklardır. Şirketin ifayi muamele

edebilmesi için lâzım olan emvali gayrimenkule hakkında dahi aynı hüküm cari olacak isede, bu ahvalde, emvali gayrimenkule ihrazı keyfiyeti şirketin hedefi mahsus teşekkülü olmamak mu-karrerdir.

Madde — 6.

Türkiye’de, diğer Düveli Akide tebaası hizmeti askeriye müteallik kavanine tabi olmayacaklardır. Bunlar hizmeti askeriye yerine kaim olan her nevi hizmet ve mecburiyet veya tekliften muaf olacaklardır.

Menfaati ammeye müstenit olduğu kanunen mütehakkak bir sebep bulunmadıkça ve kendilerine evvelce muhik tazminat verilmedikçe tebaai mezkûrenin emvali istimlâk olunamayacak veya, velev muvakkaten olsun, bunlar mallarındaki hakkı intifalarından mahrum edilemeyecektir. Evvelce ilân edilmedikçe hiç bir istimlâk muamelesi icra olunamayacaktır.

Madde — 7.

Türkiye, Gerek bir hükmü kanuni üzerine, gerek zabıtaı ahlâkiye ve sıhhiye veya teseül hakkındaki kavanin veya nizamata imtisalen ve gerek Devletin emniyeti dahiliye veya hariciyesine müteallil esbaptan dolayı, diğer Akit Devletler tebaası, ferden tatbik olunacak tedabir suretinde tart ve tebit hakkını muhafaza eder. Düveli Akidei mezkûre gerek bunları, gerek ailelerini her vakit kabul etmeği taahhüt eylerler.

Tart ve tebit muamelesi hıfzıssıhha ve insaniyete muvafık şerait tahtında icra olunacaktır.

KISIM : 2.

Tekâlife ait ahkâm

Madde — 8.

Türkiye arazisi üzerinde meksetmek ve yerleşmek ve kezalık Türkiye’de diğer Düveli Akide tebaasına 4 neü maddede beyan edilen şerfaiite tevfikan müsaade edilen her nevi ticaret, meslek, sanat ve istismarat icra eylemek veya her ne suretle olursa olsun faaliyette bulunmak için, Düveli Akidei mezkûre tebaası her ne mahiyette ve her ne nam ile olursa olsun Türkiye tebaasının tabi olduğu vergi, rüsum veya tekâliften başka veya daha ağır bir gûna vergi, rüsum veya tekâlife tabi tutulmayacaklardır.

Hariçte yerleşmiş olup Türkiye arazisinden mürruları esnasında her hangi suretle faaliyette bulunacak Düveli mezkûre tebaası aynı ehemmiyet ve mahiyette faaliyette bulunan Türk tebaasıyla Türkiye’de yerleşmiş sair cenebilerin memlekette vergiler hakkında cari ahkâm mucibince tabi oldukları vergi, resim ve mükellefiyetten her ne mahiyette ve her ne nam ile olursa olsun, başka veya daha ağır bir gûna vergi, resim veya tekâlife tabi tutulmayacaklardır.

Salıfûlbeyan Devletler tebaasının Türkiye arazisindeki emval, hukuk ve menafii gerek ihraz, tasarruf ve intifa ve gerek ferağ, intikal veya tevarüs hususlarında Türk Tebaasının emval, hukuk ve menafiiine bu hususlarda tahmil olunan bileümle mükellefiyatlardan ve bilvasıta veya bilâvasıta resim veya vergiden başka veya daha ağır mükellefiyet, resim veya vergiye tabi tutulmayacaktır.

Madde — 9.

Nakliyat veya sigorta şirketleri de dahil olmak üzere, diğer Düveli Akideden birinin kavanini mu-

cibince teşekkül etmiş olup işbu mukavenamenin beşinci maddesi ahkâma tevfiikan Türkiy'de teessüs veya orada icrayı muamele eden ticari, sınaî veya malî şirketler, Türkiye kavanini mucibince teşekkül etmiş aynı mahiyeti haiz şirketlerin tabi tutulmadıkları hiç bir vergiye, resme veya harca her ne mahiyette ve her ne nam ile olursa olsun tabi tutulmıyacaklardır.

Aynı ahkâm mezkûr memleketlerin firma veya şirketlerinin işbu mukavenamenin beşinci maddesi ahkâmına tevfiikan Türkiye'de müesses bulunan veya orada icrayı faaliyet eden filyal, şube, acenta veya sair mümessilliklerine dahi tatbik olunacaktır. Şurası mukarrerdir ki işbu firma veya şirketlerin müdüriyeti Türkiye haricinde bulunduğu takdirde zikrolunan filyal, şube, acenta ve mümessillikleri ancak Türkiye'de hakikaten mevzu sermayeleri üzerinden, veyahut vergiye tabi olacak sermaye tahkik edilemediği takdirde, mezkûr sermayeyi tâyine medar olabilecek hakiki temettü ve iratları üzerinden vergi veya sair tekâlîfe tabi olabileceklerdir.

Madde — 10.

Eğer Türkiye Hükûmeti her ne nam veya mahiyette olursa olsun vergi muafiyetleri ihdas edecek olursa işbu muafiyetler Türkiye tebaasına ve Türkiye kavanini mucibince müteşekkil şirketlere olduğu gibi Türkiye'de müesses Düveli Akide tebaa ve şirketlerine de bahşolunacaktır.

İşbu hüküm Devlete vücuda getirilen müessesata veya bir hizmeti umumiyeye imtiyazını haiz olanlara bahşedilen vergi muafiyetlerinden istifadeyi talep için mabihülühticağ olamaz.

Madde — 11.

Sekizinci maddeden onuncu maddeye kadar mevzubahs olan hususatın kâffesinde Türkiyede diğer Düveli Akide tebaasına vilâyatca veya mahal'i idarelerce tarholunabilecek tekâlîf, rüsüm ve harçlar Türkiye tebaasının tabi tutulacağından başka veya daha ağır olmayacaktır.

Madde — 12.

Türkiyede teessüs eyleyen veya icrayı faaliyet eden diğer Düveli Akide tebaasına veya bunların Türkiye toprakları üzerindeki emval, hukuk ve menafiine ve Düveli mezkûreden birinin kanuni mucibince teşekkül etmiş olup Türkiye'de teessüs veya icrayı faaliyet eden şirketler, filyalere ve şubelere veya acentalara, hattâ hali harpte bile, bir gûna istikraz mecburi tahmil olunmıyacak ve servetlerinden ifrazen sair mehuzatı istisnaiyede bulunulmıyacaktır.

Madde — 13.

Kapitolâsyonların lâğvine binaen Türkiye, Düveli eenebiye tebaasına, kendi tebaasına bahşettiği muameleden daha müsaadekâr bir muamele bahşetmiyecek ve işbu fasılda tasrih olunan mevât hakkında kendi tebaasına ve diğer Düveli Akide tebaasına müsavi muamele esasını tatbik edecektir.

Fasıl : 2.

Salâhiyeti adliye

Madde — 14.

Türkiye'de diğer Düveli Akide tebaası ve bilmukabele Düveli mezkûre arazisinde Türk tebaası 18 nci madde ahkâmı mahfuz kalmak şartıyla, her hususta tebaai mahilliyenin tabi oldukları aynı şerait dairesinde muhakime serbestçe müracaatla dâva ikame ve def edebileceklerdir.

Madde — 15.

16 ncı madde hükmü mahfuz kalmak şartıyla, Türkiye ve diğer düveli Âkide arasındaki münasebatta, salâhiyetli adliye mesaili hukuku beyneldüvel esasına tevfikân hallolunacaktır.

Madde — 16.

Türkiye ile diğer düveli Âkide arasında mukarrerdir ki ahkâmı şahsiye mevaddında yani nikâh, iştiraki emvali zevceyn, talâk, tefriki ebdan, cihâzı übüvvüt, bünüvvet, tebenni, ehliyeti şahsiye, rüş, vesayet, kayımlık, hacir mesailinde ve emvali menkuleye dair mevadda vasiyet veya tevarüs veyahut taksim ve tasfiyei tereke mesailinde ve alelîtlak hukuku aile mesailinde düveli mezkûrenin Türkiye'de mütemekkin olan veya orada bulunan tebaasına karşı ancak ahkâmı şahsiyesi mevzu bahis olan tarafın tabi olduğu memlekette münakit mehakimi milliye veya diğer makamâtı milliye haizi salâhiyet olacaktır.

İşbu hüküm, hukuku beyneldüvele veya aktolunabilecek mukavelâtı hususiyeye nazaran konsoloslara nüfus vukuatına müteallik mevadda haiz oldukları vezâifi mahsusayı haleldar etmediği gibi tarafeynin mehakimi milliye veya diğer makamâtı milliyelerinin dâirei salâhiyetlerine dahil olduğu berveğhibalâ tasdik kılınan mesele ait delâil ve beyinatı Türkiye mehakiminin talep ve kabul hususındaki haklarına da hâlel vermez.

Birinci fıkra hükmünden müstesna olarak, şayet dâvada alâkadâr olanların kâffesi Türkiye mehakiminin kazasına tahriren razı olurlarsa, mehakimi mezkûre, tarafeynin kanununu millisi muhibince karar vermek üzere, birinci fıkrada münderiç mesail hakkında dahi haizi salâhiyet olabileceklerdir.

Madde — 17.

Türkiye'deki ecebilerin şahısları ve malları için hakkında Türkiye mehakimi nezdinde hukuku düvele ve diğer memleketlerde sureti umumiyede tatbik edilen esas ve usullere muvafık bir himaye altına alınacakları hususunda müemmen bulundurulacağını Türkiye Hükûmeti beyan eyler.

Madde — 18.

Türkiye ile diğer düveli Âkide beynindeki münasebatta, masarifi muhakemeyi müemmen kefalet akçasına, ilâmatın icrasına evrakı adliye ve gayri adliyenin tebliğine, istinabeye, masarifi muhakemeye ait mahkûmiyetlere, meccani müzaheretü adliyyeye ve deyin için hapse müteallik bilcümle mesail, alâkadâr devletler arasında akdolunacak mukavelâtı mahsusa ile hallolunacaktır.

Fasıl : 3.*Ahkâmı nihâiye*

Madde — 19.

Düveli Âkide, kendi hâkimiyet ve idarelerine tabi olan bir Hükûmeti muhtareye malik dominonlarının, müstemlekelerinin memaliki mahmiyelerinin veya Maverayı Ebhardaki memleket ve arazilerinin kâffesinde veya bazılarında işbu Mukavelenamenin ahkâmının tatbik olunmıyacağını, Mukavelenamei mezkûrun mevkii meriyete duhulü anında, beyan etmek hakkını muhafaza eder; bu takdirde Türkiye zikrolunan dominyonlara müstemlekâta, memaliki mahmiyyeye, memleketlere ve araziye karşı işbu Mukaveleden münbais taahhüdattan berî olacaktır

Şu kadar ki düveli mezkûre işbu mukavele muhibince yapacakları beyanat ile mukaveleden ihraç

edebilecekleri Hükûmeti muhtareden müstefit dominyon, müstemleke, memleketi mahmiye, memleket veya araziden herhangi biri namına mukaveleye muahharan iştirak edebileceklerdir.

Madde — 20.

İşbu mukavelename tarihi meriyetinden itibaren yedi sene müddet için aktedilmiştir.

Mukavelenamenin müddeti mezkûre inkızasından lâakal bir sene mukaddem Tarafeyni Âliyeyni Âkideynden herhangi biri tarafından feshi beyan edilmediği takdirde ahkâmı feshi tebliğ edilinceye kadar mer'î kalacak ve fesih, ancak tebliğinden itibaren bir sene müddetin inkızasından sonra haizi tesir olabilecektir. Mukavelenamenin feshi Türkiye'den gayri Âkit Devletlerden herhangi biri tarafından beyan olunursa, işbu fesih, ancak mezkûr Devletle Türkiye arasında haizi tesir olacaktır.

Türkiye, Mukavelenameyi gerek diğer bilcümle Devletlere karşı ve gerek bu Devletlerden yalnız birine karşı fesih salâhiyetini haiz olacak ve şıkkı ahirde Mukavelename, diğer Devletlere karşı mevkiî meriyette kalacaktır.

Madde — 21.

İşbu Mukavelename tasdik edilecektir.

Tasdiknameler sureti mümkününe ile Paris'te tevdi olunacaktır

İşbu Mukavelename bugünkü tarihli Sulh Muahdesi ile aynı şerait tahtında mevkiî meriyete girecektir.

Tasdikanlilmekal, halâda zikrolunan murahhaslar işbu Mukavelenameyi imzalamışlardır.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde yalnız bir nüsha olarak tanzim edilmiş olup bu nüsha Fransa Hükûmeti Cumhuriyesi Hazinei evrakına tevdi olunacak ve Hükûmeti mezkûre vaziülümza Devletlerin her birine annın birer musaddak nüshasını ita eyliyecektir.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

E. K. Veniselos

D. Caclamano

Constantin Diamandy

Constantin Contzesco

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

5. — TİCARET MUKAVELENAMESİ

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir.

Bir taraftan,

Britanya imparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya, Sırbistan, Hırvat - Sloven Devleti,

Ve diğer taraftan,

Türkiye,

Münasebatı iktisadiyelerini hukuku düvel esa sı üzerine ve ticareti teşvik ve mübadelâtı tes-hil edecek en münasip şekillerde tesis arzusuyla mütehassis olarak,

Bu maksatla bir Mukavelename akdine karar vermişler ve murahhasları olmak üzere :

Haşmetlû Büyük Britanya ve İrlanda Kıralliyeti Müttehidesi ve Maverayı ebhar Britanya ara-zisi Kırallı ve Hindistan İmparatoru Hazretleri :

İstanbul'da Fevkalâde Komiser Asaletlû Sir Horace Gorge Montagu Rumbold, Baronet, G. C. M. G. ;

Fransa Cumhuriyeti Reisi :

Fransa Sefiri Kebiri, Cumhuriyetin Şark'ta Fevalâde Komiseri, lejyon donör nişanı milli-sinin Grandofisiye rütbesini haiz Ferik General Müsyü Maurice Pellé ;

Haşmetlû İtalya Kırallı Hazretleri :

Âyandan, İtalya Sefiri Kebiri, İstanbul'da Fevkalâde Komiser, Sen Moris ve Lazar ve Ku-run Ditali nişanının Grankruva rütbesini haiz Asaletlû Marki Gamille Garroni :

Atina Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçisi, Sen moris ve Lâzar nişanının Komandör ve Kuron Ditali nişanının Gradofisiye rütbesini haiz Müsyü Jules César Montagna ;

Haşmetlû Japonya İmparatoru Hazretleri :

Soley Luvan nişanının birinci rütbesini haiz, Roma Fevkalâde Sefiri Kebir ve Murahhası Müsyü Kentar Otchiai Jusammi ;

Haşmetlû Yunanlılar Kırallı Hazretleri :

Esbak Heyeti Nuzzar Reisi, Sovör nişanının Grankurova rütbesini haiz Müsyü Eleftherios K. Véniselos ;

- Londra Orta Elçisi, Sovör nişanının Komandör rütbesini haiz Müsyü Démètre Caclamanos :

Haşmetlû Romanya Kırallı Hazretleri :

Orta Elçi Müsyü Konstantin I. Diyamany ;

Orta Elçi Müsyü Konstantin Contyeco ;

Haşmetlû Sırplar - Hırvatlar - Slovenler Kırallı Hazretleri :

Bren'de Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçi Dr. Müsyü Miloutine Yovanovitch

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti :

Umuru Hariciye Vekili Edirne Mebusu İsmet Paşa ;

Umuru Sıhhiye ve Muaveneti İctimaiye Vekili, Sinop mebusu Dr. Rıza Nur Bey ;

Sabık Vekil, Trabzon mebusu Hasan Bey ;

Hazaratını tâyin etmişlerdir. Müşarünileyhim usûluna muvafık ve muteber görülen salâhiyet-namelerini ibrazdan sonra ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır :

Fasıl : 1.

Madde — 1.

İşbu Mukavelenamenin mevkii meriyete vazını müteakip diğer Düveli Âkide arazisinden neşet ve vürut eden mahsulâtı tabiiyeye veya mamuleye, Türkiye'ye hini ithallerinde, tatbik olunacak ta-rifeler 1 eylül 1916 tarihinde mevkii meriyete konulan Osmanlı siklet eşya tarifeleri olacaktır.

Madde — 2.

1 eylül 1916 tarihli Osmanlı tarifesinde muharrer ve Türk evrakı nakdiyesi ile istifa kılınan rüsum, berveği âti tâyin edilen şerait dairesinde kambiyo fiyatına göre zaman zaman tadil ve tashih olunacak olan emsali tezyide tâbi tutulacaktır.

İşbu emsal 1 mart 1923 tarihinde mevkii meriyette bulunan emsal olacaktır. Ancak merbut (1) numaralı cetvelde tadat edilen mevat (9) misle tâbi olacaktır.

Berveği bâlâ zikredilen emsalkambiyo fiyatına göre âtideki kavaide tevfikân tanzim ve telif olacaktır :

Bu emsal İngiliz lirası 745 kuruş kâğıt para kıymetinde olduğu bir zamanda tesbit edilmiş olduğundan eğer işbu mukavelenamenin mevkii meriyete vazına tekaddüm eden ay zarfında Türk lirasında fii mezkûre nisbetle % 30 dan fazla vasatî bir tezayüdü kıymet husule gelirse 12 ve 9 misilleri aynı ayın fii vasatîsi ile mütenasiben tenzil edilmek lâzımgelcek bu suretle tadil ve tashih edden misil; mütaakıp üç ay zarfında mabehüttatbik olarak devam edecektir; bu misil üç ay hitamında, icabederse, son ayın vasatî kambiyo fiyatına göre yeniden tadil olunacaktır. Aynı veçhile eğer işbu mukavelenamenin mevkii meriyete vazına tekaddüm eden ay zarfında Türk lirası bir İngiliz lirası için 745 kuruştan ibaret fii- iptidaiye nisbetle % 30 dan fazla vasatî bir tenezzülü kıymet gösterirse 12 ve 9 misilleri aynı ayın vasatî fiyatına göre tezyit olunabileceklerdir. bu suretle tadil ve tashih edilen misil, mütaakıp üç ay zarfında mabehüttatbik olarak devam edecektir; bu misil, üç ayın hitamında, icabederse, son ayın vasatî kambiyo fiyatına göre yeniden tadil olunacaktır.

Türk lirasının tenezzül kıymeti halinde « 5 » misli 12 ve 9 misillerinin tabi oldukları şerait dahilinde tezyit olunabilecek ve fakat Türk lirasının tezayüt kıymeti halinde misli mezkûr ancak İngiliz lirası evrakı nakdiye olarak beş Türk lirasından dun bir kıymette bulunduğu zamandan itibaren tenzil olunmak icabedecektir.

Meskûkâtın ıslahı halinde, berveği bâlâ tesbit olunan muhtelif misiller gümrük rüsumunun miktarına hâlel getirmeyecek surette yeni ve eski sikke arasındaki farka göre tadil olunacaktır.

Madde — 3.

Türkiye, âtideki hususat için lüzum görülebilecek olanlardan maada bileümle ithalât veya ihraçat memnuiyetlerini işbu mukavelenamenin mevkii meriyete vazını mütaakıp refetmeği ve işbu mukavelenamenin devamı müddetinece tekrar tesis eylememeği taahhüt eder :

1. Hayatı gidaiyeye elzem olan menabii muhafaza ve milletin faaliyeti iktisadiyesini vikay etmek;
2. Selâmeti Devleti temin eylemek;
3. Eşhas ve hayvanat ve nebatatı emrazı sariye, ve hayvaniye ve nebatiyeden vikaye etmek;
4. Afyon ve sair semmiyatın istimaline mâni olmak;
5. Türkiyede istimali memnu bulunan mevadî küuliyenin ithalini meneylemek;
6. Altın sikkenin veya altın madenin ihracını menetmek;
7. Devlet inhisarları tesis ve idame eylemek.

Diğer Düveli Âkideden her biri tarafından, kendisine mezkûr Devletin ahkâmı kavanini mücibince, muhik bir muamelei müteakabile ifası şartıyla, Türkiye, memnuatı hiç bir nevi far gözetmeksizin tatbik etmeği ve eşyayı memnua için istisnalar veya ruhsatlar bahşeylediği hald hiç bir Akit Devlet ticaretinin zararına olarak diğer bir Devleti Akide veya her hangi bir Devlet ticaretini asla mazharı müsade etmemeği taahhüt eyler.

Madde — 4.

Muamelei mütekabile şartıyla Türkiye'de aksız veya istihlâk resmi, diğer Düveli Akide memalikin den neşet ve vurud eden emteaya, aneak Türkiye'de istihsal edilen aynı veya mümasili eşya üzerinden istifa olunduğu miktarda olmak üzere tatbik edilecektir.

Bundan maada Türkiye merbut 2 numaralı cetvelde muharrer mevaddan mezkûr cetvelde gösterilen istihlâk rüsümünü kendi tebaasıyla diğer Düveli Akide tebaası arasında aynı şartı müsavat dairesinde olmak üzere tahsilde devam edebilecektir.

Muamelei mütekabile şartıyla oktrova rüsümü veya memurini mahaliyece istifa kılman diğer her resim, eğer Türkiye'de istihsal edilen mevat üzerine mevzu ise, Türk mahsulâtiyle diğer Düveli Akide memalikinden neşet ve vurud eden mahsulât arasında bir fark gözetilmeksizin tatbik olunacak ve eğer Türkiye'de istihsal edilmeyen mevat üzerine mevzu ise, menşe ve mevideleri neresi olursa olsun aynı veya mümasili bileümle ecnebi mahsulâtına hiç bir nevi fark gözetilmeksizin aynı suretle tatbik edilecektir.

Madde — 5.

Diğer Düveli Akideden her biri tarafından kendi kavaninine tevfiikan Türkiye'ye muhik bir muamelei mütekabile yapılmak şartıyla, Türkiye'nin, mahsulâtı tabiiye veya mamulâttan her hangi bir madde üzerine vazetmiş olacağı veya edebileceği her ihracat resmi, hiç bir vasıta ile diğer Düveli Akideden her hangi birisinin ticareti zararına bir fark ihdas edilemiyerek, bileümle mürselünileyh memalik için müsavı surette tatbik edilecektir.

Madde — 6.

Türkiyenin, târife hususunda veya alefümüm diğer her güna ticari hususatta, bugünkü arihli Muahedename mucibince Türkiye'den ayrılan araz'den herhangi birisine veyahut, hudud ticareti için, hemhudut bir Devlete tatbik edebileceği fevaidi mahsusa müstesna olmak üzere, Türkiye birinci-den beşineye kadar olan maddelerde mevzuubahis hususatta diğer herhangi bir memlekete tatbik edeceği daha müsait her muameleden diğer Tarafeyni Akideyi istifade ettirecektir.

Madde — 7.

Türkiye ve diğer Düveli Akide, ithal edilen eşyanın menşei olan memleketi irae etmek üzere işbu eşyanın mezkûr memleket istihsalât ve imalâtı milliyesinden olduğunu veyahut mezkûr memlekette uğradığı tahavvülât dolayısıyla o surette telakki edilmek lâzımgeldiğini müsbet resmî bir şahadetname ibrazını ithalâtta bulunan eşhastan mütekabilen talep edebileceklerdir.

İşbu fasla merbut 3 numaralı nümuneye tevfiikan tertip olunacak menşe şahadetnameleri, gerek ticaret veya ziraat nazareti, gerek mürsilin mensup olduğu ticaret odası gerekse mürselünileyh memleketin kabul edeceği diğer her teşkilât veya heyet tarafından ita edilecektir. Mezkûr şahadetnameler mürselünileyh memleketin bir mümessili siyasi veya şebenderisi tarafından tasdik olunacaktır.

Posta paketleri, mürselünileyh memleket bunların bir mahiyeti ticariyeyi haiz irsalattan olmadığını anladığı takdirde menşe şahadetnamesinden varestede tutulacaklardır.

Madde — 8.

Maahaza işbu fasıl ahkâmından istifade keyfiyeti, diğer her hangi bir ecnebi memlekete bahsettiği muamele kadar müsait bir muameleyi, Mukavelenamenin bütün müddeti devamınca, Türkiyeye temin etmiyecek olan Düveli Akideden hiç biri tarafından talep edilemeyecektir.

Merbut - 1.*9 misle tâbi mevadın listesi*

Tarife numarası	
65	Patates.
69	Portakal.
121	Şekerli müstahzarat.
130	Maden suları.
178	Parlak deriler.
180	Domuz derileri.
185-187-188	Ayak kapları.
192	Eldivenler.
200-201	İşlenmiş veya işlenmemiş kürkler.
217-218	Mobilye.
273-274-275	El işlemleri (Birüderi), dantelalar ve pamuk şeritler.
302	Kaba ipek kırpmtısı.
305	Kare ilah.
306	İpek tül ilah.
308	İpekli mensucat.
311-312	İpek tuhafiyeler (Çamaşırılar).
314	İpekli kumaş ve elbise harçları (Pas manteri)
324	Yün kuşak ve şallar.
339	Elbise.
348	Yazlık, kışlık şemsiyeler, ilah.

Merbut - 2.*İstihlâk rûsumu*

Çay	40 kuruş kilosu
Kahve	20 » »
Petrol	6 » »
Piringç	10 » »
Margarin ve uleü margarin } ve diğer şuhumu hayvaniye }	80 » »

Starin mumları	30 »	kilosu
Adi sabun	5 »	»
Yeni ve müstamel torba ve çuval	5 »	»
baharat	30 »	»
Çibrit	1 ¹ / ₂ »	60 kibritlik her kutusu
İum kibrit	1 »	» » » » »
İğara kâğıdı	1 »	50 yaprağı
Şakmak	25 »	tanesi
Şeker	15 kuruş	kiosu
Şüşküvi	}	Muhtevi oldukları yüzde miktarındaki şekere nazaran bir istihlâk resmine tâbidirler.
Şokolata		
Şüt hulâsası		
Şekerleme ve şılakoz		
Şeşrubatı gayri küuliye, gazoz, limonata		
Diğer bütün şekerli müstahzarat		
Şömbeki	40 kuruş	kilosu

Merbut - 3.

Menşe şahadetnamesi nümunesi

. . . . . de mukim

[1] { Müstahsil veya fabrikatör }
 { . . . . . }
 { de mukim . . . efendinin ve- }
 { kili tüccardan }

Kendi mesuliyeti altında olarak âtide muharrer emtaanın mürsil tarafından bize ibraz edilen vesaiki muteberiye istinaden [2] (Türk yahut . . . .) menşe veya mamulâtından olduğunu huzurunuzda beyan eylediğini tasdik eyleriz.

(Şahadetnameyi ita eden daire) [3]

Bu emtia . . . . . ya ait olarak . . . . . de tâcir
 eya fabrikatör . . . . . efendi namma
 . . . . . vapoçu veya kara tarıkı) ile gönderilmiştir

[1] *Lüzumsuz meşruhat tayedilecektir.*

[2] *Şahadetname müstahsil veya fabrikatör veyahut vekili tarafından alındığı zaman Mürsil tarafından bize ibraz edilen vesaiki muteberiye istinaden» kelimeleri hasfedilecektir.*

[3] *Şahadetnameler gerek ticaret veya ziraat nazaretleri, gerek mürsilin mensup olduğu ticaret dası ve gerek mürselünüyleh memleketin muvafık göreceği diğer her nevi teşkilât veya cemiyet tarafından ita edilecektir.*

Veznisafi ve gayrisafi
(Kilogram hesabıyla)

Denklerin adedi ve nev'i   Markalar No.   yahut hacmi istiâp ve kıymet   Cinsi emtia

Mesuliyetim tahtında olarak bu suretle tarafımdan teyit kılındı

tarih: sene
(Beyannameyi verenin imzası)

Keyfiyet tarafımızdan (Şahadetnameyi ita eden daire) bittasdik bâlâda muharrer emtianın muamelei beyiyesinin filhakika bu memlekette ifa edildiğini de ayrıca teyit eyleriz.

(Tarih ve şahadetnameyi ita eden dairenin imzası)

. . . . . Şehbenderhanesince görülerek işbu imza tasdik olunmuştur.

(Tarih, imza ve şehbenderhane mührü)

Fasıl : 2.

Madde — 9.

Türkiye, aynı hususta kendisine muamelei mutekabilede bulunulmak şartıyla, millî sefaine tatbik etmekte olduğu muameleye müsavi bir muameleyi veya diğer herhangi bir Devlete tatbik etmekte olduğu veya edebileceği daha müsait bir muameleyi diğer Düveli Âkide sefainine tatbik etmeği taahhüt eyler.

Türkiye, diğer Düveli Âkideden her birisine karşı ve Düveli mezkûreden her biri Türkiye'ye karşı saydimahiye, bahrî kabotajı yani ülkesinin bir limanından alınan emtia ve yolcuların aynı ülkenin diğer bir limanına bahren naklini ve limanlar hidematını yani cer ve kılavuzluk ve her hangi mahiyette olursa olsun bilcümle hidematı dahiliyeyi kendi sancağına hasretmek hakkını muhafaza eder.

Madde — 10.

Saydimahi, bahrî kabotaj ve liman hidematı hakkında maddei ânifede zikrolunan istisnaat mahfuz kalmak şartıyla, memlekete vürut edecek veya memleketten çıkacak her nevi emtianın ithal veya ihracı veya yolcuların nakli hukukuna ve sefainin liman, dok, rıhtım ve mersalarda tevakuf, tahmil ve tahliyelerine müteallik bilcümle teshilâttan istifadelerine ait hususatta bir tartan Türkiye ve diğer taraftan Düveli Âkidei sairenin her biri, millî sefaine tatbik ettikleri muameleye müsavi bir muameleyi müteakabilen yekdiğerine tatbik edeceklerdir.

Kezalik, aynı muamelei müteakabile şartıyla, Hükümet, memurin, eşhası hususiye, cemiyat veya her nevi müessesat nam veya menfaatine olarak tahsil olunan rüsumu sıhhiye, liman, rıhtım, demirleme, kılavuzluk, karantine, fener rüsumu ve rüsumu mümasilei saire gibi, sefainin mükellef olduğu her nevi rüsum, tekâlif ve tediyat hususunda da müsavatı mutlaka cari olacaktır.

İthal veya ihraç edilen emtia üzerine mevzu rüsum ve tekâlif, ancak emtiaî mezkûrenin menşee ve mevrit veya mahreçlerine göre tâyin edildiği ve birinci faslın ahkâmına tevfikân diğer bilcümle düveli Âkideye sureti mütesaviyede mabihüttatbik bulunduğu cihetle Türkiye, muamelei müteakabileye mazhar olmak şartıyla, ithal veya ihraç edilen emtiayı, ithalât veya ihracata tavassut eden sefinenin sancağı, muvasalat veya azimet limanları, geminin seyrüseferi ve iskelelerde tevakkufu üzerine müesses hiç bir resmi mütefavit, resmi munzam veya herhangi mahiyette veya ne nam altında olursa olsun bir gûna tezyidi rüsuna tabi tutmamağı kezalik taahhüt eyler.

Madde — 11.

Sefine ve gemilere ve bunların hamulelerine ve yolcularına müteallık olup harpten evvel Türkiye tarafından muteber tanınmış veyahut başlıca düveli bahriye tarafından âtiyen muteber tanılabilcek olan her nevi vesaik veya şahadetnameler Türkiye tarafından diğer düveli Âkide tabiiyetinde bulunan sefaîn hakkında muteber ve Türkiye sefine ve gemilerine ita edilen müteakabil şahadetnamelere muadil addedilecektir.

Bu ahkâm, Türkiye tarafından Türk sefine ve gemilerine, başlıca bahri Devletler tarafından tatbik edilen usule muadil şerait dairesinde olmak üzere, ita edilen vesaik ve şahadetnameler ancak düveli Âkidece bizzat kendileri tarafından verilen vesaik ve şahadetnameye muadil addedildiği takdirde muteber olacaktır.

Fasıl : 3.

Madde — 12.

Türkiye, muamelei müteakabile şartıyla, diğer düveli Âkideden herhangi birisinin memleketinden neşet eden mahsulâtı tabiiye veya mamûleyı muamelâtı ticariyede her türlü gayri kanunî rekabete karşı temin etmek üzere bilcümle tedabiri teşriiye veya idariyeyi ittihaz ve ikamei dâvaya müsaade etmeğı taahhüt eyler.

Türkiye, kezalik muamelei müteakabile şartıyla, üzerlerinde veya asıl ilk zarflarında yahut hariçî zarflarında menşee, cins, mahiyet veya evsafı mahsusaları hakkında doğrudan doğruya veya bilvasıta sahte tarifâtı havi marka, isim, işaret veya her türlü alâmatı taşıyan bilcümle mahsulât veya emtianın ithal veya ihracı ile dahilde imalini, tedavülünü, bey'ini ve meydanı fûruhte vazını, mücazâtı mahsusa ile men ve terhip etmeğı taahhüt eyler.

Madde — 13.

Türkiye, aynı hususta kendisine muamelei müteakabilede bulunulmak şartıyla, evsafı mahsusalarını toprak veya iklimden alan mahsulâtın bir unvanı mahallî taşınması hakkını veya unvanı mahallî istimalinin caiz olabileceğı şeraitini tâyin veya tanzim edip diğer Âkit bir memlekette mevkii meriyette bulunan ve salâhiyettar memurini tarafından Türkiye'ye sureti muntazamada tebliğ olunan kavanine ve kavanini mezkûre mucibince müttehaz idarî veya adli mükarrerata tevfikî hareket etmeğı taahhüt eyler; kavanin veya mukarreratı mezkûre hilâfına olarak unvanı mahallî taşıyan mahsulât veya emtianın ithal ve ihracile imal, tedavül, beyi ve mevkii fûruhte vazı Türkiye tarafından menedilecek ve 12 nci maddede zikrolunan tedabir ile cezalandırılacaktır.

Madde — 14.

Türkiye işbu mukavefenin mevkii meriyete vazından itibaren on iki ay müddetin inkızasından evvel :

1. Mülkiyeti smaiyenin himayesine dair olup 2 haziran 1911 tarihinde Vaşington'da tadil

edilen 20 mart 1883 tarihli beynelmilel Paris mukavelenamesine, muamelât ve usulü mahsusasına tevfikân, iştirak etmeği;

2. Kezalik edebiyata ve sanayii nefiseye ait âsârın himayesine müteallik olarak 13 teğrimisani 1908 tarihinde Berlin'de tekrar tadil edilen 9 eylül 1886 tarihli beynelmilel Bern Mukavelenamesi ile edebiyata ve sanayii nefiseye ait âsârın himayesine dair 20 mart 1914 tarihli Bern munzam protokoluna iştirak eylemeği taahhüt eder.

Balâda mezkûr Mukavelenamelerle protokolun Türkçe lisanına tercüme hakkına dair ahkâmına müteallik olarak Türkiye tarafından dermeyan edilen kaydi ihtiraziye bu Mukavelenamenin mevkii meriyete vazını takip eden sene zarfında mezkûr Mukavelenamelerle protokolu müstereken imza etmiş bulunan diğer Devletler tarafından hiç itiraz vuku bulmadığı takdirde işbu Mukavelenameye vaziülümza bulunan düveli sairede salifüzzikir kaydi ihtiraziye işbu Mukavelenamenin müddeti devamınca itiraz eylemiyeceklerdir.

İşbu Mukavelenameye vaziülümza bulunan Devletler Türkiyenin hakkı tercüme müteallik kaydi ihtirazisine iştirakte devam edemedikleri takdirde Türkiye ânifüzzikir Mukavelenamelerle protokola iştirakte devama mecbur tutulmıyacaktır.

3. Türkiye, aynı müddetin inkızasından evvel, mezkûr Mukavelenameler esasatına tevfikân, düveli sairei Âkide tebaasının sanaate, âsârı edebiyeye ve sanayii nefiseye ait mülkiyetini kavaini müessire ile tasdik ve himaye etmeği taahhüt eyler.

Madde — 15.

Mülkiyeti smaiye, edebiyeye veya sanayii nefise mülkiyeti umuruna müteallik evrak, defatir ve plânlara ve bunların Türkiye devairinden, lehlerine Türkiye'den arazi tefrik olunan Devletler devairine, muhtemel olan devir veya tebliğine dair bileümle mesail alâkadar memleketler arasında mahsus mukavelenameler ile tanzim edilecektir.

Ahkâmı umumiye

Madde — 16.

Düveli Âkide, işbu mukavelenamenin mevkii meriyete vazı anında, kendi hâkimiyet veya idarelerine tabi bulunan bir hükümeti muhtareye malik dominyonların, müstemlekelerinin, memaliki muhmiyelerinin veya Maverayı ebhar'da kâin memalik veya arazilerinin kâffesinde veya bazılarında Mukavelenamei mezkûr ahkâmının tatbik edilmeyeceğini beyan etmek hakkını muhafaza etmekte olup bu takdirde Türkiye, mezkûr dominyonlar, müstemlekeler, memaliki muhamiye, memalik veya araziye karşı işbu Mukavelenameden mütevellit taahhüdatından âzade kalacaktır.

Şu kadar ki düveli mezkûre, işbu Mukavelename mucibince yapacakları beyanat ile mukaveleneden ihraç edebilecekleri Hükümeti muhtareye malik ve her dominyon, müstemleke, memleketi muhmiye, memleket veya arazi namına işbu Mukavelename ahkâmına muahharen iştirak edebileceklerdir.

Madde — 17.

Trablusgarp'ten neşet eden veya oraya giden emtia ve mahsulât Türkiye'de İtalyan emtia ve mahsulâtının tabi olduğu usulün aynına tabi tutulacaktır.

Türkiye'den neşet eden veya Türkiye'ye giden emtia ve mahsulât Trablusgarp'te diğer her ecnebi memlekete yapılan en müsait muameleden müstefit olacaktır.

Madde — 18.

İşbu mukavelename beş sene müddet için akd olunmuştur.

Birinci fasıla müteallik olarak bir Taraftan Türkiye diğer Taraftan Yunanistan, Romanya, Sırp - Hırvat - İsvolen Devleti daha kısa bir müddet zarfında mübadelâtı tüccariyeleri için yeni bir nizam tesisine tevessül lüzumunu gördüklerinden, işbu mukavelenameyi, otuz aydan ibaret olan ilk bir devrenin inkizasından sonra, her zaman feshetmek hakkını, fesihden altı ay sonra salıfüzükir mukavelenamenin tesiri nihayet bulmak üzere, yekdiğerine karşı tanımakta mutabık kalmışlardır

Bir Taraftan Türkiye ve diğer Taraftan Düveli Âkidei saireden her biri, mukavelenamenin tatbiki hakkında berveçhi bâlâ tesbit edilen müddetler zarfında her zaman ve kendilerinden bu hususta talep vâkı olur olmaz yeni ticaret muahedeleri akdi zmnında mezkûr müddetlerin inkizasından evvel ikmalini temin için kemali faaliyetle takip edecekleri müzakerata girişmeği taahhüt ederler

Eğer mebusuanah müzakerat salıfûlbeyan müddetlerin inkizasından evvel netice pezir olmamış hizlunursa Tarafeyni Âliyeyni Âkideynden her biri serbestii hareketini tekrar iktisap edebilecektir.

Madde — 19

İşbu mukavelename tasdik edilecektir

Tasdiknameler sürati mümkününe ile Paris'te tevdi olunacaktır.

İşbu mukavelename bu günkü tarihli sulh muahedenamesi ile aynı şerait dahilinde mevkii meriyete girecektir.

Tasdikanlılmakal, balâda zikrolunan murahhaslar işbu mukavelenamevi imza etmişlerdir.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde yalnız bir nüsha olarak tanzim edilmiş olup bu nüsha Fransa Hükûmeti Cumhuriyesi Hazinei evrakına tevdi olunacak ve Hükûmeti mezkûre vaziülümza devletlerin her birine birer musaddak nüshasını ita edecektir.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

E. K. Veniselos

D. Caclamano

Constantin Diamandy

Constantin Contzesco

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

6. TÜRK VE RUM AHALİNİN MÜBADELESİNE DAİR MUKAVELENEME VE PROTOKOL

30 kânunusani 1923 tarihinde imza edilmiştir

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetiyle Yunan Hükûmeti, âtideki mevadı kararlaştırmışlardır:

Madde — 1.

1 mayıs 1923 tarihinden itibaren Türkiye arazisinde mütemekkin Rum ortodoks dininde bulu-

nan Türkiye tebaası ile Yunan arazisinde mütemekkin müslüman dininde bulunan Yunan tebaasının mecburi mübadelesine iptidar edilecektir.

Eşhası mezkûre Türkiye ve Yunan Hükûmetlerinin kendi memleketleri hakkında müsaadesi olmadıkça ne Türkiye’de, ne de Yunanistan’da gelip tekrar yerleşmeyeceklerdir.

Madde — 2.

Birinci maddede musarrah olan mübadele âtideki ahaliye şâmil değildir:

- A) Dersaadet rum ahalişi;
- B) Garbi Trakya’nın müslüman ahalişi.

Dersaadet’in rum ahalişi addedilecekler 1912 kanunu mucibince tahdit edilmiş bulunan Dersaadet şehremaneti havzasında 30 teşrinievvel 1918 tarihinden mukaddem sakin bulunmuş olan bileümle rumlardır. Garbi Trakya’nın müslüman ahalişi addedilecekler, Bükreş muahedenamesiyle 1913 te tâyin edilen hatı hududun şarkındaki havalide mütemekkin bileümle müslümanlardır.

Madde — 3.

Rum ve Türk ahalişi müteakabilen mübadeleye tabi bulunan araziye 18 teşrinievvel 1912 tarihinden itibaren terketmiş olan rum ve müslümanlar birinci maddede musarrah olan mübadeleye dahil addolunacaklardır.

İşbu mukavelenamede zikri geçen «muhacir» tâbiri muhaceret edecek veya 18 teşrinievvel 1912 tarihindenberi muhaceret etmiş bulunan bileümle eşhası maddiye ve mâneviyeyi kasteder.

Madde — 4.

Aileleri Türkiye arazisini terketmiş olup ta kendileri elyevm Türkiye’de alkonulmuş bulunan rum ahalişine mensub bileümle gayri mâlûl eşhas işbu muahedename ahkâmı mucibince Yunanistan’a sevkedilecek ilk rum kafilisini teşkil edeceklerdir

Madde — 5.

İşbu mukavelename mucibince icra edilecek mübadele dolayısıyla, işbu mukavelenamenin dokuzuncu ve onuncu maddeleri ahkâmı mer’i olmak üzere, ne Türkiye’deki rumların ve ne de Yunanistandaki Türklerin hukuku tasarrufiyesine ve matlubatına hiç bir hâlel iras edilmeyecektir.

Madde — 6.

Mübadeleye tabi ahaliden bir sahsın her ne sebebe mebni olursa olsun azimetine bir gûna hâil vazedilemeyecektir Bir muhacir aleyhine bir cezayı terhibi ile mahkûmiyeti katiye lâhik olduğu veya henüz katiyet kesbetmemiş mahkûmiyet veya takibatı cezaiye bulunduğu takdirde o muhacir, aleyhinde takibat iera eden memleket memurini tarafından cezasını çekmek veyahut muhakeme edilmek üzere azimet edeceği memleket memurinine teslim edilecektir.

Madde — 7.

Muhacirler terkettikleri memleketin tabiiyetini kaybedecekler ve azimet ettikleri memleketin arazisine vüsulleri ânında o memleketin tabiiyetini iktisap eyliyeceklerdir İki memlekettten bir veya diğerini akdemce terketmiş ve henüz yeni tabiiyetlerini iktisap etmemiş olan muhacirler işbu mukavelenamenin imzası tarihinde işbu tabiiyeti cedideyi iktisap eyliyeceklerdir.

Madde — 8.

Muhacirler her cinsten menkul mallarını beraberlerinde götürmek veya naklettirmekte serbest olurlar ve bu yüzden ne ihraç, ne ithal resmine, ne de başka hiç bir resim vermeğe tabi tutılmıyacaklardır.

Kezalik işbu itilâfname ahkâmı mucibince Hükûmeteyni Âkideynden birinin arazisini terkedecek olan cemaat âzası (Cevami, tekkeler, medreseler, kiliseler, manastırlar, mektepler, hastaneler, şirketler, cemiyetler ve eşhası maneviye ve her hangi mahiyette olursa olsun diğer tesisat memurini e mensubini dahil olduğu halde) kendi cemaatlerine ait emvali menkuleyi serbestçe beraberlerinde götürmek veya naklettirmek hakkına maliktirler.

Her iki memleket memurini 11 nci maddede muharrer muhtelit komisyonu tavsiyesi üzerine onların nakli hususunda azami teshilat ibraz edeceklerdir.

Emvali menkulelerinin tamamını veya bir kısmını beraberlerinde götürmeyecek olan muhacirin bunları mahallerinde bırakabileceklerdir. Bu takdirde memurini mahalliye bırakılan emvali menkulenin müfredat defterini ve kıymetini muhaceret eden şahsın muvacehesinde tesbit edeceklerdir. Muhacir tarafından bırakılan emvali menkulenin müfredat ve kıymetini mübeyyin olan zabıt vakıfları dört nüsha üzerine tanzim edilecek ve bunlardan biri memurini mahalliye nezdinde kalacak, ikincisi dokuzuncu maddede muharrer tasfiye muamelesine esas teşkil etmek üzere 11 nci maddede zikredilen muhtelit komisyona, üçüncüsü muhacirin hicret ettiği memleketin Hükûmetine tevdi edilecek, dördüncüsü de muhacire ita olunacaktır.

Madde — 9.

Muhacirine ve sekizinci maddede musarrah cemata ait şehir dahilinde veya kuradaki emvali gaymenkule ve mezkûr muhacirin veya cemaat tarafından bırakılmış olan emvali menkule 11 nci maddede musarrah muhtelit komisyonlar tarafından âtideki ahkâma tevfikân tasfiye edecektir.

Mecburi mübadeleye tabi havalide bulunup mübadeleye gayri tabi havalide mütemekkin cemaatın müessesatı diniyye veya hayriyesine ait olan emval dahi kezalik aynı şerait dahilinde tasfiye edilecektir.

Madde — 10.

Tarafeyni Aliyeyni Âkideynin arazisini akdemce terketmiş olan ve işbu mukavelenamenin üçüncü maddesi ahkâmı mucibince mübadele ahalide dahil addedilen eşhasa ait emvali menkule ve gayrimenkulenin tasfiyesi 9 ncu maddede tevfikân ve 18 teşrinievvel 1922 tarihindenberi Türkiye'de Yunistan'da musadere veya mecburi bey vesaire gibi işbu emval üzerindeki hakkı mülkiyete her hangi bir tahdit ve kayıt iras edici bir surette tesis edilmiş bileümle kavanin ve nizamattan münbais, her hangi mahiyette olursa olsun bileümle tedabire tabi tutulmaksızın icra edilecektir. İşbu maddede ve 9 ncu maddede muharrer emval bu cinsten bir tedbire maruz kalmış oldukları takdirde kıymetleri birinci maddede musarrah komisyon tarafından işbu tedabir tatbik edilmemiş gibi tâyin ve tesbit olunur.

İstimlâk edilmiş olan emvale gelince muhtelit komisyon her iki memlekette mübadeleye tabi hasa ait ve mübadeleye tabi arazide kâin olup 18 teşrinievvel 1912 den beri istimlâk edilmiş olan emvale yeniden kıymet takdir edecektir. Komisyon, tebyin edeceği zararları mal sahipleri lehine tamir edilecek bir taviz tâyin edecektir. Bu tavizin miktarı mezkûr mal sahiplerinin matlûna ve istimlâk edilmiş olan emvali gayrimenkulenin bulunduğu arazideki Hükûmetin zimmetine girilecektir.

Sekizinci ve dokuzuncu maddelerde mezkûr eşhas intifaktan şu veya bu suretle mahrum edilmiş oldukları mallarının varidatını ahz etmemiş oldukları takdirde işbu varidat kıymetinin kendi-

lerine iadesi harpten evvelki iradı vasatı esası üzerine ve muhtelit komisyon tarafından tesbit edilecek eşkâlâ tevfikân temin olunacaktır.

11 nei maddede zikrolunan muhtelit komisyon Yunanistan'daki evkafa ait emvalin ve bundan mütevellit hukuk ve menafiin ve Türkiye'de Rumlara ait mümasili tesisatın tasfiyesine başlarken mütekaddem muahedenamelere işbu tesisatın ve bunlarla alâkadar eşhasın hukuk ve menafiini tamamiyle ihkak etmek maksadıyla tesbit edilmiş bulunan esasattan mülhem olacaktır.

11 nei maddede zikrolunan muhtelit komisyon işbu ahkâmı tatbika memur olacaktır.

Madde — 11.

İşbu mukavelenamenin mevki meriyete vazından itibaren bir aylık bir mühlet zarfında Tarafeyni Aliyeyni Âkideynden her biri için dört ve 1914 - 1918 harbine iştirak etmemiş olan Hükûmat tebaası arasından Cemiyeti akvam meclisince intihap edilmiş üç âzadan mürekkep ve Türkiye'de veya Yunanistan'da Münakit olacak muhtelit bir komisyon teşkil olunacaktır. Komisyonun riyaseti işbu üç bitaraf âzanın her biri tarafından münavebeten deruhde edilecektir.

Muhtelit komisyon kendisine lâzım görünecek mahallerde herbiri bir Türk, bir Yunanlı âza ile kendi tarafından tâyin edilecek bitaraf bir reisten mürekkep ve kendi emri altında çalışacak tali komisyonlar teşkil etmek hakkına malik olacaktır. Muhtelit komisyon, tali komisyonlara verilecek salâhiyetleri tâyin edecektir.

Madde — 12.

Muhtelit komisyon işbu mukavelede mezkûr muhacerete nezaret ve anı teshil etmek ve dokuzuncu ve onuncu maddelerde mezkûr emvali menkule ve gayrimenkulenin tasfiyesine tevessül eylemek vazifesiyle mükellef olacaktır.

Mezkûr komisyon muhaceretin ve marüzzikir tasfiyenin suver ve eşkâlini tesbit edecektir.

Umumî bir surette muhtelit komisyon işbu mukavelenamenin icrasının istilzam edeceği tedabiri ittihaz etmek ve işbu mukavelenamenin mahal verebileceği bileümle mesailde karar vermek hususlarında bütün salâhiyetleri haiz olacaktır.

Muhtelit komisyonun mukarreratı ekseriyeti âra ile ittihaz olunacaktır.

Tasfiye edilecek emval, hukuk ve menafia müteallik bileümle itirazat komisyon tarafından sureti katiyede halledilecektir.

Madde — 13.

Muhtelit komisyon, alâkadaran dinlendikten veyahut berayi istima usulüne tevfikân davet edildikten sonra işbu mukavelenameye tevfikân tasfiye edilecek olan emvali menkule ve gayrimenkulenin takdiri kıymetine başlattırılmak için bütün salâhiyetleri haiz olacaktır.

Tasfiye edilecek emvalin takdiri kıymetine işbu emvalin altın kıymeti esas olacaktır.

Madde — 14.

Komisyon alâkadar mal sahibine elinden alınan ve kâin olduğu arazi Hükûmetin emrine kalacak olan emvalden dolayı kendisine borçlu kalman meblâğı mübeyyin bir beyanname tevdi edecektir.

İşbu beyannamelerdeki esas üzerine zimmet olacak mebalîğ tasfiyenin vukubulacağı memleket Hükûmetinin muhacirin mensup olduğu Hükûmete karşı bir borcunu teşkil edecektir. Bu muhaci esas itibariyle hieret ettiği memlekette alacağı olan mebalîğ mukabil terk ettiği emvale kıyme vev mahiyetçe müsavi emval alacaktır. Her altı ayda bir Hükûmetler tarafından ber

veçhibalâ zikrolunan beyannameler esası üzerine müteakabilen vacibütediye mebalîğın bir hesabı tanzim edilecektir.

Tasfiyei nihaiyede eğer düyunu müteakabile arasında muadelet mevcut ise buna müteallik hesabat yekdiğerine mahsup edilerek kapatılacaktır. Eğer işbu mahsup muamelesinden sonra Hükümetlerden biri diğerine karşı borçlu kalırsa işbu borç bakiyesi berveçhi peşin tediye edilecektir. Eğer borçlu Hükümet bu tediye için mühlet talep ederse, meblağı medyunubih âzami üç taksiti senevi ile tediye edilmek şartıyla, komisyon bu mühleti bahşedebilecek ve işbu mühlet esnasında tediye edilecek faizi tâyin edecektir.

Eğer tediye edilecek meblâğ oldukça mühim olur ve daha uzun mühletleri istilzam ederse medyun Hükümet borçlu olduğu miktarm yüzde yirmisine kadar muhtelit komisyonea tâyin edilecek bir meblâğı peşin olarak tediye edecek ve bakisi için muhtelit komisyon tarafından tâyin edilecek miktar faizli ve âzami yirmi senelik bir mühlette kabili itfa istikraz tahvilâtı ihraç edecektir. Medyun Hükümet bu istikrazın tesviyesine karşılık olarak komisyon tarafından kabul edilmiş rehinler tahsis edecektir. Bu rehinler Yunanistan'da Beynelmîlel komisyon ve İstanbul'da Düyunu umumiye meclisi tarafından idare ve varidatı kabzedilecektir. Bu rehinler için ademi itilâf halinde bunları tâyin etmek Cemiyeti Akvam meclisine ait olacaktır.

Madde — 15.

Muhacereti teshil maksadiyle alâkadar Devletler tarafından muhtelit komisyona mezkûr komisyonea tâyin edilen serait dahilinde avans olarak mebalîğ tahsis edilecektir.

Madde — 16.

Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri işbu mukavelename mucibince arazilerini terk mecburiyetinde bulunan eşhasa ve muhacirinin azimet edecekleri memleketlere nakilleri zmnında sevk edilecekleri limanlara yapılacak tebliğata müteallik bileümle mesailde on birinci maddede mezkûr muhtelit komisyonla itilâf edeceklerdir.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn mübadele edilecek ahaliye azimetleri için tâyin edilen tarihten evvel memleketlerini veya mallarını terk ettirmek için ne doğrudan doğruya ve nede dolayısıyla hiç bir tazyik icra edilmeyeceğini müteakabilen taahhüt ederler. Kezalik memleketi terk eden veya terk edecek olan muhacirini hiç bir vergi veya fevkalâde resme tabi tutmayacaklarını dahi taahhüt ederler. İkinci madde mucibince mübadeleden istisna edilen menatık sekenesinin, menatık mezkûrede kalmak veya tekrar oraya dühul etmek haklarına Türkiye ve Yunanistan'da hürriyetlerinden ve hakkı tasarruflarından serbestçe istifade etmelerine hiç bir mâni ika edilmeyecektir. Bu hüküm mübadeleden istisna edilmiş menatık mezkûr sekenesine ait emvalin serbestii ferağını ve işbu sekene meyanında Türkiye'yi ve Yunanistan'ı terk etmek arzusunda bulunanların ihtiyarla azimetini men için bir sebep olarak ileri sürülmeyecektir.

Madde — 17.

Muhtelit komisyonun ve uzuvlarının idarelerine ve ifayi vazifelerine muktazi masarif komisyon tarafından tâyin edilecek nisbetlerde alâkadar Hükümetler tarafından deruhte olunacaktır.

Madde — 18.

Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn kavanini mevzualarında işbu mukavelenamenin icrasını temin için lâzım olacak tadilâtı müteakabilen icra eylemeği taahhüt ederler.

Madde — 19.

İşbu mukavelename Tarafeyni Âliyeyni Âkideyn nazarında Türkiye ile akdolunacak Sulh Muahedenesinde münderiç imiş gibi aynı hüküm ve kuvveti haiz olacaktır. Mezkûr Muahedena menin iki taraf âlii müteakit tarafından tasdikını mütaakırp derhal mer'i olacaktır.

Tasdikenlilmekal, salâhiyetnamelerinin, usule muvafık ve muteber olduğu görülen, vâzini imza murahaslar, işbu mukavelenameyi imza etmişlerdir.

Lozan'da 30 kânunusani 1923 de üç nüsha üzerine tanzim edilmiş olup biri Yunanistan Hükûmetine ve biri Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetine ita edilecek ve üçüncüsü, Türkiye ile münakit Sulh Muahedenesine vâzı imza eden düveli saireye birer musaddak sureti verilmel üzere, Fransa Hükûmeti Hazinei evrakına tevdi kılınacaktır.

D. Caclamanos
E. K. Veniselos

M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan

PROTOKOL

Usulen haizi salâhiyet olan zirde vaziini imza Türkiye murahasları, Türkiye Hükûmetinin Rum ve Türk ahalinin mübadelesine dair Yunanistan'la akdolunan bugünkü tarihli Mukavelenamenin mevkii meriyete girmesini beklemeksizin ve işbu Mukavelenamenin birinci maddesi ahkâmını gözetmeksizin, Sulh Muahedenesi imza olunur olunmaz mezkûr Mukavelenamenin dördüncü maddesinde mevzuubahis olan gayri mâlûl eşhası tahliye ve bunların azimetlerini temin edeceğin beyan ederler.

30 kânunu sani 1923 tarihinde Lozan'da üç nüsha olarak tanzim olunmuştur.

M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan

**7. — SİVİL MEVKUFİNİN İADESİYLE HARP ESİRLERİNİN MÜBADELESİNE DAİR
TÜRK - YUNAN İTİLÂFNAMESİ**

30 kânunusani 1923 tarihinde imza edilmiştir.

Zirde vaziülimza Türk ve Yunan murahasları, usul ve nizamına muvafık buldukları salâhiyet nameler iktizasma tevfiikan hareketle, elyevm Türkiye'de ve Yunanistan'da alrkonulan sivil mevkufinin müteakabilen iadesini ve üserayi harbin mübadelesini temin için ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır.

Fasıl : 1.*Sivil mevkufin***Madde — 1.**

Elhaletihazihi Yunanistan'da alıkonulan sivil Türk üserası ve rehineleri Yunanistan Hükûmeti marifetiyle memleketlerine iade olunacaklardır. Hükûmeti mezkûre esas itibariyle Anadolu sekenesinden olan eşhası İzmir'e ve Trakya ahalisinden olan kesarı da İstanbul'a naklettirecektir.

Yunanistan'da mevkufinin vapura irkâbı esnasında tebyin edilecek olan iade keyfiyeti esas itibariyle işbu itilâfname imzalandıktan yedi gün sonra başlayacak ve berveçhiati hitam bulacaktır:

a) Yunan Hükûmeti tarafından ihzar ve ita olunan listelerde isimleri mezkûr eşhas için iki haftayı tecavüz etmiyecek bir müddette,

b) Türkiye Hükûmeti tarafından ihzar ve ita olunan listelerde görülen ve taharrisi icabedea eşhas için en kısa bir müddet zarfında.

Madde — 2.

Türkler tarafından tevkif edilen sivil Yunan üserası ile rehineleri birinci maddenin (a) fıkrasında işaret olunan sivil Türk rehinelерinin iadesi akabinde iade olunabilmek ve taharrisi icabedenlerin iadesi mümkün olduğu kadar kısa bir müddet zarfında icra edilebilmek üzere Türk Hükûmeti marifetiyle İzmir'de veyahut İstanbul'da cem edileceklerdir.

Madde — 3.

Türkiye ve Yunan Hükûmetleri tarafından tevdi olunan iade listeleri bilâhara itmam ve ikmal olunacaklardır.

Fasıl : 2.*Üserayı harp***Madde — 4.**

Birinci maddenin (a) fıkrasında gösterilen sivil Türk rehinelерini Yunan Hükûmetinin Türkiye Hükûmetine iade edeceği tarihten mümkün mertebe az bir zaman sonra ve bu tarihten itibaren on beş günü tecavüz etmiyecek bir müddet zarfında Yunan Hükûmeti, elinde bulunan üserayı harbin mecmuunu bir defada Türkiye'ye iade ve İzmir'e nakledecektir.

Badehu Türkiye zâbite mukabil zâbit ve nefere mukabil nefer olmak üzere Yunanistan'a müsavi miktarda Yunan harp esirlerini iade edecektir. Bu harp esirleri Türk üserayı harbiyesini getiren Yunan sefinelerinin avdet seyahatlarında mezkûr vapurlarla memleketlerine iade olunabilmek üzere Türk Hükûmeti tarafından zemanı lâzımında münasip mahallerde cemettirileceklerdir.

Yunan harp esirlerinin mütebakisi sulh muahednamesinin imzalanmasını müteakip ve imza tarihinden sonra üç hafta zarfında Türkiye marifetiyle iade olunacaktır.

Madde — 5.

Türk ve Yunan Hükûmetleri teskini ezhan meksadiyle ellerinde bulunan bilcümle harp esirleriyle sivil mevkufine, gerek hukuku umumiyeye ait cinayet veya cünhalardan ve gerek inzibata mugavir hatıattan dolayı cezaya mahkûm veya ceza tertibi için takibata maruz bulunmuş olsunlar, affı umu-

miden istifadeyi teşmil hususuna farar vermişlerdir. Her iki Hükûmet cezalarının veyahut aleyhlerine başlamış olan takibatın ikınasını nazarı itibara almaksızın işbu kesanı bilâtefrik iade hususunda mütehattirler.

Fasıl : 3.

İcra Komisyonu

Madde — 6.

1914 - 1918 harbine iştirak etmeyen Devletlere tabi Salibiahmer cemiyetlerinin üç mümessili ile Türk ve Yunan Hükûmetlerinin birer mümessilinden müteşekkil beynelmilel bir komisyon, Anıfülbeyan birinci ve ikinci fasıllarda zikrolunan şerait dahilinde, rehinelere sivil üseranın iadesine ve üserayı harbin mübadelesine müteallik muamelâtı idare ile mükellef olacaktır. İşbu komisyon mezkûr muamelâtın tarz ve suretini tesbit ve icrasına nezaret eyleyecek ve bilhassa:

a) İrkâp noktalarında memleketlerine iade olunacak rehinelere esirleri Türkiye ve Yunan memurlarından almak ve mezkûr rehine ve esirlerin hüviyet ve adedini tahkik eylemek ve ihraç noktalarında Türkiye ve Yunan memurlarına teslim etmek;

b) İrkâp limanlarından itibaren iade olunacak Türk ve Yunan rehine ve harp esirlerinin naklini Türkiye ve Yunan Hükûmetleriyle müştereken tanzim eylemek. Yunan Hükûmeti bunun için lüzumu olan vesaiti nakliyei bahriyeyi ita edecektir;

c) Her iki Hükûmetten biri tarafından talep olunan ve teslim edilmemiş bulunan harp esirleriyle sivil rehinelere mukadderatını tâyin için lâzım gelen bileümle tahkikat ve taharriryatın icrasına Türkiye ve Yunan Hükûmetlerinin ve memurlarının iştirak ve muavenetiyle mübaşeret eylemek; hususlarıyla mükellef olacaktır.

Alâkadar Hükûmetler bu hususta komisyona bütün muzaheretlerini ibraz ve bileümle teshilâtı ita etmeği taahhüt eyleyler.

Madde — 7.

Komisyonun idarelerine ve ifayi vazifelerine muktazi masarif mütesaviyen Türkiye ve Yunan Hükûmetlerine ait olacaktır.

İşbu itilâfname derhal mevkiî meriyete konacaktır.

Lozan'da 30 kânunusani 1923 tarihinde üç nüsha olarak tanzim edilmiştir.

E. K. Veniselos

D. Caclamanoş

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

8. — AFFI UMUMİYE MÜTEALLİK BEYANNAME VE PROTOKOL

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Bugünkü tarihli muahedei sulhiyeye vazı imza eden Devletler şark'ta sulhu ihlâl etmiş olan vekayinin mensi kalması arzusuyla dahi mütehassis olduklarından:

Salâhiyetnameleri mucibince hareket eden zirde vazîni imza hususatrî âtiyeyi beyanda müttefik-tirler:

1

Türkiye'de ikamet eden veya ikamet etmiş olan hiç bir kimse ve mütekabilen Yunanistan'da ikamet eden veya etmiş olan hiç bir kimse 1 ağustos 1914 ve 20 teşrinisani 1922 tarihleri beyninde askerî veya siyasî tarzı hareketinden veyahut bu güngü tarihli Sulh Muahedenamesine vazî imza eden bir ecebî Devlete veya tebaasına her hangi bir muavenette bulunmasından dolayı hiç bir vesile ile Türkiye'de ve mütekabilen Yunanistan'da izaç veya tâzip edilemeyecektir.

2

Kezalik mezkûr Sulh Muahedenamesi mucibince Türkiye'den ayrılmış olan arazi ahalsinden hiç biri gerek 1 ağustos 1914 tarihinden 20 teşrinisani 1922 tarihine kadar güzaran olan müddet zarfında Türkiye'ye müsait veya muhalif, siyasî veya askerî hal ve hareketinden ve gerek mezkûr Muahedename mucibince tâbiyyetinin sureti tâyininden dolayı izaç ve ya tâzip edilmiyecektir.

3

Zikrolunan müddet zarfında mütehaddis vekayii siyasiyeye bedihi bir surette mürtabit olarak yine aynı müddet esnasında irtikâp edilmiş olan bileümle einayet ve cünhalar hakkında Türkiye ve Yunan Hükümetleri tarafından mütekabilen tam ve mutlak bir affı umumî ilân edilecektir.

4

Türkiye tebaasından ve mütekabilen bugünkü tarihli Sulh Muahedenamesine vazîmza eden diğ er Devletler tebaasından olup 20 teşrinisani 1922 tarihinden mukaddem, mezkûr Sulh muahedenamesi neticesinde Türk kalacak olan arazide mahiyeti siyasiye veya askeriyeyi haiz esbaptan dolayı, Düveli mezkûre memurini veya mütekabilen Türkiye memurini tarafından derdest, takip veya mahkûm edilmiş olanlar affi umumiden müstefit olacaklar ve mevkuf iseler tebaalarından buldukları Devletlerin memurini yedine teslimedileceklerdir. İşgal ordularına mensup bir fert hakkında mevte veya ağır bir cerihayı intaç etmiş olan bir fiile mütecasir olanlar müstesna olmak üzere, işbu hüküm, velev tarihi mezkûrden mukaddem irtikâp edilmiş olan hukuku umumiyyeye ait bir cürümden dolayı olsun veya failleri Türkiye haricine sevkedilmiş bulunsunlar bâlâda beyan edilen arazinin bir kısmını işgal etmiş olan Devletlerin memurini tarafından derdest, takip veya mahkûm edilmiş olan Türk tebaası hakkında dahi mabihüttatbik olacaktır.

5

Bu bapta ita olunmuş hükümlerin kâffesi iptal edilecek ve derdest bulunan bileümle takibat tevkif olunacaktır.

6

Bütün Devletlerin perverde eyledikleri müsalemeli umumiyenin temini arzusuna iştirak eden Türkiye Hükümeti, harp dolayısıyla dağılmış aileleri tekrar cemetmek ve meşru menlehülhukukun emvallerini yedi tasarruflarına iade etmek maksadiyle müttefiklerin ziri himayelerinde ve 20 teşrinievvel 1918 tarihiyle 20 teşrinisani 1922 tarihi arasında icra olunan muamelâta itiraz etmemek niyetinde bulunduğunu beyan eder.

Maahaza bu niyet, alâkadaranın müracaatları halinde marûlzikir muamelâtın yeniden tetkiki imkânını selbetmez. Eşhasa ve emvale ait müddeiyat Hilâliahmerin bir murahhası ile Salibiahmerin bir murahhasından mürekkep bir komisyon marifetiyle tetkik olunacaktır. İhtilâf zuhurunda işbu murahhaslar bir hakemialelhakem intihap edeceklerdir; şayet bu intihapta itilâf edemezlerse hakemi alelhakem Cemiyeti Akvam Meclisi tarafından tâyin olunacaktır.

7

Sivil mevkufinin iadesi ve üserayi harbin mübadelesi hakkında Yunanistan Hükûmeti ile Türkiye Hükûmeti beyninde 30 kânunusani 1923 tarihinde münakit İtilâfnamenin 5 nci maddesinin mevzuunu teşkil eden tedabiri teskiniyenin nefini tasdik eden Britanya, Fransa ve İtalya Hükûmetleri, Türkiye Hükûmeti tarafından muamelei müteakabile şartıyla 20 teşrimisani 1922 tarihinden sonra hukuku umumiyyeye müteallik cinayet ve cünhalar irtikâp etmiş olanlar müstesna olmak üzere elyevm mevkuf olarak kendi nezdlerinde bulunabilen Türk üserayi harbi ve sivil mevkufini lehinde aynı ahkâmı kabule müheyya olduklarını beyan ederler.

24 temmuz 1923 tarihinde Lozan'da tanzim olunmuştur.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

E. K. Veniselos

D. Caclamano

Constantin Diyamandy

Constantin Contzesco

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

PROTOKOL

Şurası mukarrerdir ki, affi umumiye ait beyannamenin birinci fıkrası mer'î olmakla beraber, Türkiye Hükûmeti fıkraî mezkûrede istihdaf edilmiş olan kısım eşhasa dahil bulunan yüz elli kişinin Türkiyeye dühul ve orada ikametini menetmek hakkını muhafaza eyler. Binaenalâzalik Türkiye Hükûmeti mevzuubahis olan eşhastan elyevm kendi arazisinde bulunanları oradan ihraç ve memaliki ecnebiyedekilerin avdetlerini menedebilecektir. İşbu eşhasın esamisi, bu günkü tarihli Sulh Muahedenamesinin mevkii meriyete hini vazında, affi umumî beyannamesinin kendisine ait cihetçe intacı zmnında, Hükûmeti mezkûre tarafından neşredilecek olan affi umumî beyannamesine raptedilecektir. Bundan maada şurası da mukarrerdir ki, Türkiye Hükûmeti, bu husustaki arzusunu izhar eylediği veçhile, eşhası mezkûrenin Türkiye dahilinde bulunan emlâklerinin ve diğer emvallerinin tasfiyesine iptidar eylemelerine karar verdiği takdirde, işbu tasfiyeyi kendi hüsnü rızalarıyla icra etmek üzere bunlara salifüzzikir beyanname tarihinden itibaren dokuz aylık

bir mühlet bırakılacak ve bu mühletin inkizasından sonra tasfiye muamelesi Türkiye Hükûmeti tarafından yapıldığı takdirde hasılâtı bitemamiha eşhası mezkûrenin yedlerine teslim olunacaktır.

Kezalik şurası da mukarrerdir ki, affi umumiye müteallik beyannamenin birinci bendinde munderic hiç bir kayıt Yunan Hükûmetinin Yunanistanla Türkiye arasındaki muhasamat esnasında vezaifi askeriyelerince kusur teşkil eden esbaptan dolayı kendi ordusuna mensup bulunan veya mensub olmuş olan gayri müslim tebaasını takip etmek hakkını ihlâl etmeyecektir.

24 temmuz 1923 tarihinde Lozan'da tanzim edilmiştir.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

E. K. Veniselos

D. Caclamano

Constantin Diyamandy

Constantin Contzesco

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

9. — YUNANİSTAN'DA BULUNAN EMLÂKİ İSLÂMİYEEYE MÜTEALLİK BEYANNAME

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Haiz oldukları salâhiyetnameler mucibince hareket eden zirde vâziini imza, mübadelei ahali hakkında 30 kânunusani 1923 tarihinde Lozan'da imza olunan mukavelename ahkâmîyle istihdaf edilmiş olan ve 18 teşrinievvel 1912 tarihinden mukaddem, Girit adası da dahil olduğu halde, Yunanistan'ı terketmiş veyahut minelkadim Yunanistan haricinde mukim bulunmuş olan eşhası müslimenin hukuku mülkiyetlerine hiç bir halel iras edilmiyeceğini, Yunan Hükûmeti namına beyan ederler. Eşhası mezkûre emlaklerine serbestçe tasarruf etmek ve bunlardan serbestçe istifade eylemek hakkını muhafaza edeceklerdir.

Mezkûr müslümanların emvali hakkında sureti istisnaiyede ittihaz veya tatbik edilmiş olan bilcümle ahkâm ve tedabir refededilecektir. İşbu emvalin varidatı şimdiye kadar iade edilmeksizin veyahut Hükûmetle alâkadar beyinde itilâfatı mahsusaya mevzu teşkil etmeksizin Yunanistan Hükûmet veya memurini tarafından ahiz ve kabz edilmiş olduğu takdirde varidatı mezkûre eşhası emlakine yedine teslim olunacaktır. Varidatı mebusunanahaya müteallik bilcümle metalip ile eşhası mezkûrenin, sureti umumiyede müttehaz tedabirin gayri müsavi bir surette tatbikından dolayı hukuklarının haleldar olduğunu iddia etmeleri keyfiyetinden münbais bilûmum metalip hakkında marüzzikir mukavelenamede munderic komisyon tarafından karar ita olunacaktır; mahaza metalibi mezkûrenin bugünkü tarihle münzi sulh muahedenamesinin mevkii meriyete vazından itibaren altı ay müddet zarfında dermeyan edilmiş olmaları şarttır. Metalibi mebusunanha muahedenamei mezkûrun mevkii meriyete vazından itibaren nihayet bir sene zarfında bir karara raptolunabilmek için komisyon tarafından müstacelen tetkik olunacaktır.

Yunanistan Hükûmeti, salifüzzikir eşhasın, gayhubetlerinden nâşi mallarına serbestçe hakkı tasarrufları hususunda tahaddüs edebilecek müşkülâtı fiiliyeyi nazarı itibara alarak bunların arzu

eyledikleri takdirde mülklerini ferağ etmek için balâda mezkûr muhtelit komisyonun vesateti müca-milekârisinden istifade edebilmelerini kabul eyler. Şurası mukarrerdir ki bu takdirde muhtelit komisyonun müdahalesi Yunanistan Hükûmeti için, , mevzu bahis olan emlâkin iştirası hakkında bir gûna mecburiyet istilzam etmiyecek ve komisyonun vaifesi bunların ferağını teshile münhasır kalacaktır.

Şurası mukarrerdir ki işbu beyanname 18 teşrinievvel 1912 tarihinden evvel Türkiye'yi terketmiş olan veyahut minelkadim Türkiye haricinde ikamet eylemekte bulunan rum eshabı emlâki lehinde muamelei müteakabile icrası şartıyla tanzim olunmuştur.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim olunmuştur.

E. K. Veniselos

D. Caclamamos

10. — MESAILİ SİHHİYEYE MÜTEALLİK BEYANNAME

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Haiz oldukları salâhiyetnameler mucibince hareket eden zirde vazini inza, Türkiye Hükûmetinin, beş senelik bir müddet için, hududu sıhhiye idaresine müşavir olarak üç mütehasıs Avrupa'lı tabip tâyin edeceğini beyan ederler. Bu tabipler Türkiye memuru olacaklar ve Sıhhiye vekiline tâbi bulunacaklardır. Etibbayi mumaileyhim, Türkiye Hükûmetince Cemiyeti akvam hıfzıssıhha encümeni ile beynelmilel umumî hıfzıssıhha idaresi taraflarından müştereken tanzim olunan altı esamivi havi bir cetvel üzerinden intihap olunacaklardır. Bunların maaşlarıyla diğer şerait tâyin ve istihdamları Türkiye Hükûmeti ile marüzzikir iki beynelmilel müessese beyninde müttefikan karargir olacaktır.

Türkiye idarei sıhhiyesi sallifüzzikir üç Avrupa'lı mütehnassısın inzımanı muavenetiyle Türkiye sahil ve hudutlarının hidematı sıhhiyesi teşkilâtını tâyin eden bir nizamname vücade getirecektir. İşbu nizamname beynelmilel mukavelâtı sıhhiye ahkâmına ve boğazlara ait kısım için boğazlar usulüne müteallik bugünkü tarihle mumzi mukavelename ahkâmına tevafık eyliyecektir

Türkiye idaresi tarafından istifa olunan rüsumu sıhhiye hasılatı munhasıran Türkiye'nin umuru sıhhiyesi ihtiyacatına hasır ve tahsis olunacak ve Sıhhiye vekâletince bu husus için tanzim edilecek bir mülhak bütçede munderiğ bulunacaktır.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim edilmiştir.

M. İsmet

Dr. Ruza Nur

Hasan

11. — İDAREİ ADLİYEYE DAİR BEYANNAMÉ

24 Temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Türkiye heyeti murahhasası, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetinin ecanibe Türkiye mehakimi huzurunda hüsnü tevzii adaletin bilcümle teminatını ita eylemeğe ve hâkimiyetini tamamıyla istimal eylemek suretiyle ve hiç bir müdahalei ecnebiye olmaksızın buna nezaret etmeğe kadir bulunduğunu evvelece de beyan eylemek fırsatına nail olmuş idi. Maamafih Hükûmeti mezkûre terakkîyatı ahlâkiye ve medeniyenin muhik göstereceği ıslahatı icra için tetkikat ve tettebbüat ifa ettirmeye âmâdedir.

Haiz oldukları salâhiyetnameler mucibince hareket eden zirde vazisini imza, işbu mülâhazaya mebni, berveçhiâti beyanatta bulunmağa lüzum görürler :

1

Türkiye Hükûmeti 1914 - 1918 harbine istirak etmemiş olan memalik tebaası hukukşinasanı meyanında olmak üzere Lâhi Beynelmilel adalet mahkemei daimesi tarafından tanzim kılmacak listeden intihap edeceği Avrupalı hukuk müşavirlerini, beş seneden dün olunamak üzere lüzum göreceği bir müddet için, Türkiye memuru sıfatıyla bilâtehir hizmetine almak niyetindedir.

2

İşbu hukuk müşavirleri adliye vekiline merbut bulunacaklar ve bir takımlarının mahalli memuriyeti İstanbul şehri ve diğerlerinin mahalli memuriyeti İzmir şehri olacaktır. Mumaileyhim Kavanin komisyonlarının mesaisine istirak edecekler ve sınıfı hükkâmın vezaifine müdahale etmeksizin Türkiye hukuku, ticaret ve ceza mahkemelerinin tarzı ifayı vezaifini takibe ve Adliye vekiline lüzum görecekları bütün raporları itaya memur edileceklerdir; mumaileyhim gerek hukuk, ticaret veya cezaya müteallik muamelâtı adliyeden, gerek mücazatın icrasından ve gerek kavaninin tathikından tevellüt edebilecek bilcümle şikâyatı, - Türkiye kavaninine tamamii riayeti temin için - Adliye vekilini haberdar eylemek üzere kabul salâhiyetini haiz olacaklardır.

Hukuk müşavirleri mesakine duhulün ve taharriyat veya tevkifatın mahal verebileceği şikâyatı dahi kabule salâhiyettar olacaklardır. Diğer taraftan İstanbul ve İzmir devairi kazaiyesinde zikrolunan muamelât, icra olunduktan sonra, Adliye vekilinin mahallî mümessili tarafından bilâtehir hukuk müşavirine bildirilecektir. Mumaileyh hâkim bu gibi hususatta hukuk müşaviriyle doğrudan doğruya muhabere salâhiyetini haiz olacaktır.

3

Cünha mevaddında kefaletle tahliyei sebil yüzünden asayişü umumî haleldar olmadıkça veya hut muvakkaten tahliye keyfiyeti tahkikatı kanuniyenin selâmeti cereyanını ihlâl etmedikçe kefalete rapt ile tahliyei sebil daima mecburiyülife olacaktır.

4

Mevaddı hukukiye ve ticariyede bilcümle tahkimnamelerle tahkimname mahiyetindeki ahkâm mecaz olup bu suretle verilecek hakem kararları, bidayet mahkemesi reisinin tasdikı üzerine icra edilecektir, Mumaileyh bidayet reisi, intizamı âmme mugayir olmadıkça hakem kararını tasdikten intina edemeyecektir.

İşbu Beyanname beş senelik bir müddet için mer'idir.
Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim edilmiştir.

*M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan*

12. — OSMANLI İMPARATORLUĞU MEMALİKİNDE İTA EDİLMİŞ BAZI İMTİYAZATA DAİR PROTOKOL VE BEYANNAME

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir.

Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Yunanistan, Romanya, Sırp - Hırvat - Sloven Devleti ve Türkiye,

Osmanlı İmparatorluğu dahilinde verilmiş olan bazı imtiyazata müteallik mesaili müttefikan hal ve tesviye etmek arzusunda olduklarından usulen haizi salâhiyet bulunan zirde vaziyini imza ahkâmı âtiyeyi kararlaştırmışlardır :

Fasıl : 1.

Madde — 1.

29 teşrinievvel 1914 ten evvel bir taraftan Hükûmeti Osmaniye veya her idarei mahalliyeye ve diğer taraftan Türkiye'den maada düveli Âkide tebaası [şirketler de dahil olduğu halde] arasında usulü dairesinde münakit olarak vukubulmuş imtiyaz mukavelâtiyle onlara müteallik olarak muahharen münakit itilâfat ahkâmı ipka edilmiştir.

Madde — 2.

1. Hükûmeti Osmaniye ile Sir A. G. Armistrong Whittwarth ve şürekâsı limited ve Vicers limited arasında 1913 ve 1914 seneleri zarfında doklar, tersaneler ve inşaatı bahriye müşterekülmenfaa Şirketi şahaneî Osmaniye'sinin teşekkülüne ve imtiyazına müteallik akdolonmuş olan mukavelâtta münderiç muamelât, Türkiye Hükûmetinin talebi üzerine tatil olunacaktır.

Tarafeyn arasında, bu mukavelâtm tadil şeraiti veya aynı dereeei ehemmiyeti haiz bir teşebbüs hakkında yeni bir imtiyaz itası maksadiyle müzakerat açılacaktır.

Bugünkü tarihli Sulh Muahdenamesinin mevku meriyete vazı tarihinden itibaren altı aylık bir müddet zarfında Türkiye Hükûmetiyle mezkûr şirketler arasında gerek mukavelâtı mebhusanhanm tadil şeraiti gerek yeni bir imtiyazın itası hususlarında bir ittifak hasıl olmadığı takdirde anıfüzzikir şirketlerin, beşinci madde mucibince mansup ehlihibreye eski mukavelâtm feshini telâfi edecek olan yeni imtiyazın tesbiti şeraitini tevdi etmeğe hakları olacaktır.

Maahaza şurası mukarrerdir ki yeni imtiyaz için ehlihibre tarafından tesbit edilecek olan

şerait, Tarafeynden birinin veyahut diğerinin muvafakatine iktiran etmediği takdirde, eski imtiyazlarının feshi keyfiyetinden dolayı maddeten dışarı oldukları zarar için ehlihibrenin muhik göreceği miktarı tazminatı mezkûr şirketlere tesviye etmeği Türkiye Hükûneti taahhüt eyler.

2. Bugünkü tarihli Sulh Muahedenamesinin mevkii meriyete vazı tarihinden itibaren altı aylık bir müddet zarfında «Régie générale des chimens de fer» şirketi, kendisine 1914 de verilmiş olan Samsun - Sivas şimendiferinin inşası ve işletilmesi hakkındaki imtiyaza herhangi bir sebepten dolayı tekrar sahip kılmamadığı takdirde Türkiye Hükûmeti bu şirkete talebi üzerine ve telâfi maksadıyla yeni bir imtiyaz ita etmeği deruhte eyler. Eski imtiyazla yenisinin bir değerinde olup olmadığında itilâf olunmazsa işbu muadele nokta nazarından yeni imtiyazın vüsatiyle işletme şeraiti tâyin beşinci madde mucibince mansup ehlihibreye ait olacaktır.

Şu cihet mukarrerdir ki eğer Régie générale şirketi Samsun - Sivas imtiyazına tekrar sahip kılınrsa bu imtiyaz, (Beşinci maddede gösterilen ehli hibre usuliyile) şeraiti cedidei iktisadiyeye tevfiik edilecektir. Yeni bir imtiyaz ile telâfi takdirinde dahi şeraiti cedidei iktisadiyeye tevfiik salâhiyeti kezalik hesaba alınacaktır.

Ehli hibre tarafından tâyin edilen yeni imtiyaz şeraiti tarafeynden birinin veyahut diğerinin muvafakatine iktiran etmediği takdirde Samsun - Sivas şimendiferi imtiyazının feshinden dolayı şirketin maddeten dışarı olduğu zarara ve Bahrişyah şebekesinin diğer aksamı hakkında şirket tarafından mahallinde ameliyatı keşfiye için yapılan masarifine mukabil ehli hibrenin muhik göreceği miktar tazminatı mezkûr şirkete tesviye etmeği Türkiye Hükûmeti taahhüt eyler.

Türkiye, yukarıda gösterilen şerait dahilinde ister Samsun - Sivas imtiyazına şirketi tekrar sahip kılmak, ister yeni bir imtiyaz ita eylemek ve nihayet isterse tazminat vermek ile şirkete karşı kâffei taahhüdâtından tamamen teberri edecektir.

Madde — 3.

Birinci ve ikinci maddelerde gösterilen mukavelâtlâ itilâfattan müstefit olanların emlâkından ve idarelerinden Devletçe, şimdiki arazisi dahilinde istifade yüzünden Devlete veya mezkûr mukavelâtlâ itilâfattan müstefit olanlara rüyet muhasebe neticesinde ait olacak mebalîğ mevcut mukavelât veya itilâfat mucibince yahut, mukavelât veya itilâfat mevcut olmadığı surette, işbu protokolde gösterilen ehli hibre usulüne tevfiikan tesviye olunacaktır.

Madde — 4.

Altıncı madde ahkâmı mahfuz kalmak kaydıyla birinci maddede gösterilen mukavelâtlâ itilâfat muahhar ahkâm, bilittifak ve iki tarafa da müteallik olmak üzere, şeraiti iktisadiyei cedideye tevfiik edilecektir.

Madde — 5.

Bugünkü tarihli sulh muahedenamesinin mevkii meriyete vazından itibaren bir sene müddet zarfında itilâf hasıl olmadığı takdirde Tarafeyn, gerek rüyet muhasebata gerek imtiyazatın şeraiti iktisadiyei cedideye tevfiikına müteallik hususatta yukarıda zikredilen bir sene müddetin inkızasından itibaren iki aylık bir müddet zarfında tâyin edecekleri iki ehli hibrenin münasip ve muhik göreceği ahkâmı kabul edeceklerdir. İşbu ehli hibre, ittifak hasıl edemezlerse, 1914 - 1918 muharebesine iştirak etmemiş memleket tebaasından, İsviçre Hükûmeti Cümhuriyesi umuru Nafia idaresi, reisinin yapacağı üç kişilik liste meyanında Türk Hükûmetince iki aylık bir müddet içinde tâyin edilecek bir üçüncü ehli hibreye müracaat edeceklerdir.

Madde — 6.

Birinci maddede mezkûr olup bugünkü tarihte bir mukaddemei tatbikiyeye iktiran etmemiş olan

mukavelâtı imtiyaziye ahabı bu protokolun şeraiti iktisadiyei cedideye tevfiğ hakkındaki ahkâmından istifade edemeyeceklerdir. Bu mukavelât bu günkü tarihli muahedei sulhiyenin mevkiî meriyete vazından itibaren altı aylık bir müddet zarfında ahabı imtiyaz tarafından vukubulacak müracaat üzerine fesh olunabilecektir. Bu takdirde sahibi imtiyaz, eğer mahal varsa, ameliyatı keşfiye için, tarafeyn arasında ademi ittifak halinde, işbu protokulda mezkûr ehli hibre tarafından muhik görülecek olan miktar tazminata müstahak olacaktır.

Madde — 7.

Hükûmeti Osmaniye ile birinci maddede mezkûr mukavelât ve imtiyazattan müstefit olanlar bey-ninde 30 teşrinievvel 1918 tarihi ile 1 teşrinisani 1912 tarihi arasında vukubulan itilâflar ile efratı hususiye arasında ve yine bu müddet zarfında imtiyaz devir ve ferağını mutazammın olarak münakit olmuş mukavelât Türkiye Hükûmetinin tasvibine iktiran edinceye kadar mevkiî meriyette kalacaklardır. Bu tasvip vâkı olmadığı takdirde ahabı imtiyaza, eğer mahal varsa, Maddeten düçar oldukları hasarı hakikiye mukabil beşinci maddedeki şerait dahilinde mansup ehli hibre tarafından tâyin olunacak bir tazminat tahsis olunacaktır. Bu ahkâm, 29 teşrinievvel 1914 den evvel aktolunmuş mukavelât hakkında, işbu protokolda munderiç şeraiti iktisadiyei cedideye tevfiğ hakkını ihlâl etmez.

Madde — 8.

İşbu protokolün ahkâmı 25 nisan 1920 den itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmetiyle ahabı imtiyazat arasında vâkı olmuş itilâfata tatbik olunmaz.

Fasıl : 2.

Madde — 9.

Bugünkü tarihli sulh muahedenamesi ile Türkiye'den ayrılan arazi dahilinde Türkiye'yi istihlâf eden Devlet Hükûmeti Osmaniye veyahut her Osmanlı idarei mahalliyesi ile 29 teşrinievvel 1914 tarihinden evvel akdolunmuş mukavelâtı imtiyaziyeden müstefit olan diğeri Düveli Âkide tebaasına veya Düveli mezkûre tebaası sermayesinin mütefev vuk bulunduğu şirketlere karşı Türkiye'nin hukuk ve vazafine tamamen kaim olmuştur. Türkiye'den Balkan muharebeleri neticesinde ayrılmış olan arazi dahilinde dahi işbu arazinin intikalini tasrih eden muahedenin mevkiî meriyete vazından mu-kaddem Hükûmeti Osmaniye veya bir Osmanlı idarei mahalliyesi ile münakit olmuş mukavelâtı im-tiyaziye hakkında aynı muamele cari olacaktır. Bu kaimiyet, arazinin intikalini tasrih eden muahedenin mevkiî meriyete vazı tarihinden itibaren muteber olacaksa da bugünkü tarihli sulh muahede namesi ile Türkiye'den infikâk eden arazi hakkında istisnaen 30 teşrinievvel 1918 tarihinden itibaren mer'i bulunacaktır.

Madde — 10.

İşbu protokolün birinci faslı ahkâmı 7 ve 8 nci maddeler müstesna olmak üzere, dokuzuncu madde de gösterilen mukavelâta tatbik edilecektir. Üçüncü madde, arazi münfekke dahilinde ancak ahabı imtiyazatın emlak veya hidematından orada icrayı hüküm etmekte olan Devlet tarafından istifade edilmiş olduğu takdirde tatbik edilecektir.

Madde — 11.

Gerek bugünkü tarihli sulh muahedenamesi hükümünce ve gerek Balkan muharebatını mütaakıp

Türkiye arazisi dahilinde icrayı faaliyet edip Osmanlı kanununa tevfikeyen teşekkül etmiş olan Türkiye'den maada Düveli Âkide tebaası menafiinin mütefevvuk bulunduğu her şirket, mezkûr muahedenin mevkiî meriyete vazından itibaren beş sene zarfında emval, hukuk ve menafiini gerek mevzuu-bahis arazide icrayı hüküm etmekte olan Devletin, gerek tebaası evvelki şirketi mürakabe eden Türkiye'den maada diğer Düveli Âkide'den birinin kanununa tevfikeyen müteşekkil sair her hangi bir şirkete devretmeğe salâhiyettar olacaktır. Bu emval, hukuk ve menafiin devredileceği şirket, işbu protokol ahkâmının temin ettiği hukuk ve imtiyazat da dahil olduğu halde, evvelki şirketin haiz bulunduğu hukuk ve imtiyazattan müstefit olacaktır.

Madde — 12.

On birinci madde ahkâmı, bir kısım sahai faaliyeti Türkiye toprağında kalmış olacak sahibi imtiyaz hidematı umumiye şirketlerine tatbik olunmaz.

Maahaza mezkûr şirketler, Türkiye haricindeki sahai faaliyetleri aksamını yeni bir şirkete devretmek suretiyle o aksam için 11 ve 13 nü maddeler ahkâmından müstefit olabileceklerdir.

Madde — 13.

On birinci madde mucibince Osmanlı şirketlerinin emval, hukuk ve menafii, üzerlerine devredilecek olan şirketler Türkiyeden infikâk eden arazi üzerinde bu devir muamelesinden veya devir hasebiyle teşekküllerinden dolayı hiç bir resmi mahsusa - mevkiî meriyette olan beynelmîl mukavelât muktezasınca buna bir mâni bulunmadığı takdirde - tâbi tutulmayacaklardır. Bu şirketler, tâbiyetlerini iktisap edecekleri Düveli Âkideden her birinin arazisinde dahi, kendi ahkâmı kanuniyesine göre mezkûr Devlet muhalefet etmedikçe, aynı muameleye tâbi olacaklardır.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim kılınmıştır.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

E. K. Veniselos

D. Caclamano

Constantin Diyamandy

Constantin Contzesco

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

BEYANNAME

Usulen haizi salâhiyet olan zirde vazîni imza beyan ederlerki Türkiye Hükûmeti, Osmanlı imparatorluğu dahiline verilmiş olan bazı imtiyazata müteallik bugünkü tarihli Protokolün birinci faslı ahkâmını, mezkûr Protokolü akdeden diğer Devletler tebaası sermayesinin 1 ağustos 1914 tarihinde mütefevvik bulunduğu Osmanlı şirketlerine tatbik etmeği taahhüt eyler.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim kılınmıştır.

*M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan*

13. — LOZAN'DA İMZA EDİLEN SENEDATI DÜVELİYENİN BAZI AHKÂMINA BELÇİKA VE PORTEKİZ'İN İLTİHAKINA DAİR PROTOKOL VE İŞBU İKİ DEVLETİN BEYANNAMELERİ

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Bugünkü tarihli Sulh muahedenamesini imza eden Tarafeyni Aliyeyni Âkideyn mezkûr Muahedenamenin ikinci kısmının (Malî ahkâm) birinci faslı ahkâmiyle üçüncü kısmı (İktisadî ahkâm) ahkâmına Belçika ve Portekiz Devletlerinin iltihakını kabulde müttefik olup bu iltihak işbu Muahedenamenin aynı zamanda ve aynı şerait dairesinde iktisabı meriyet edecektir. Osmanlı imparatorluğunda verilmiş bazı imtiyazata müteallik bugünkü tarihli Protokole aynı şerait dahilinde Belçika'nın dahi iltihakını kabulde kezalik müttefiktirler.

Binaenaleyh Tarafeyni Aliyeyni Âkideyn Belçika ve Portekiz'in usulen haizi salâhiyet mümessileri tarafından bugün vâkı olan iltihak beyanatını senet ittihaz ederler. Mezkûr beyanatın mevkii meriyete geçmesiyle bir taraftan Türkiye ve diğer taraftan işbu iki Devlettten her biri arasında hali sullah ve münasebatı resmîye derecei ihtiyaca göre yeniden teessüs etmiş addolunacaktır.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim kılınmıştır.

*Horace Rumbold
Pellé
Garroni
G. C. Montagna
K. Otchiai
E. K. Veniselos
D. Caclamanos
Constantin Diyamandy
Constantin Contz esco*

*M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan*

BELÇİKA'NIN İLTİHAK BEYANNAMESİ

Zirde vaziülümza usulüne muvafık ve muteber görülen salâhiyetnamesini bugünkü tarihli Sulh muahedenamesini imza etmiş Devletlerin mümessillerine badelibraz, işbu Beyanname ile, Belçika namına mezkûr Sulh Muahedenamesinin ikinci kısmının (Malî ahkâm) birinci fash ahkâmı ile üçüncü kısmı (İktisadi ahkâm) ahkâmına ve kezalik Osmanlı İmparatorluğunda verilmiş olan bazı imtiyazata müteallik ve bu günkü tarihli protokol ahkâmına iltihak ettiğini beyan eder.

Hali sulhu ve münasebatı resmiyeyi iadeten tesis edecek olan bu iltihak, mezkûr Sulh muahedenamesini imzalayan Devletlerin, Belçika'nın iltihakını kabul ettikleri bugünkü tarihli Protokolde gösterilen anda ve mezkûr Protokolde münderiç ahkâm ve şerait dairesinde iktisabı meriyet edecektir.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim olunmuştur.

Fernand Peltzer

PORTEKİZ'İN İLTİHAK BEYANNAMESİ

Zirde vaziülümza usule muvafık ve muteber görülen salâhiyetnamesini bugünkü tarihli Sulh Muahedenamesini imza etmiş Devletlerin mümessillerine badelibraz, işbu Beyanname ile, Portekiz namına, Sulh Muahedenamesinin ikinci kısmının (Malî ahkâm) Birinci fash ahkâmı ile üçüncü kısmı (İktisadi ahkâm) Ahkâmına iltihak ettiğini beyan eder.

Hali sulhu ve münasebatı resmiyeyi iadeten tesis edecek olan bu iltihak, mezkûr Sulh Muahedenamesini imzalayan Devletlerin, Portekiz'in iltihakını kabul ettikleri bugünkü tarihli Protokolde gösterilen anda ve mezkûr Protokolde münderiç ahkâm ve şerait dairesinde iktisabı meriyet edecektir.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim olunmuştur.

A. M. Bartolomu Ferreyra

14. — BRİTANYA, FRANSA VE İTALYA KİTAATI TARAFINDAN İŞGAL EDİLEN TÜRKİYE ARAZİSİNİN TAHLİYESİNE DAİR PROTOKOL VE BEYANNAME

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Kıtaatı elhalefi hazihî Türkiye arazisinin bazı aksamını işgal eden, Düveli müttefike yani Fransa, Büyük Britanya ve İtalya Hükûmetleri ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti milletlerinin âmali sulhperveranelerini bilâ tehir tatmin etmek emniyesini mütesaviyen perverde ettikleri cihetle;

Alelusul mezuniyeti haiz olan zirde vaziini imza müteakabilen tedabiri âtiyeyi ittihaz hususunda mutabık kalmışlardır:

1

Lozan'da takarrür eden sulh muahedenamesi ve diğer senedatın Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından tasdik kılındığı Düveli müttefikanın İstanbul'daki fevkalâde komiserlerine tebliğ edilir edilmez, Düveli mezkûre kıtaatı, kendileri tarafından işgal edilmiş olan arazinin tahliye ameliyatına tevessül edeceklerdir.

İşbu ameliyat Çanakkale Boğazı, Marmara denizi ile Karadeniz Boğazında bulunan İngiliz, Fransız ve İtalyan süfünü harbiyesinin de çekilmesini ihtiva edecektir.

2

Tahliye ameliyatı altı hafta zarfında ikmal edilecektir.

3

Tahliye vukubuldukça tahliye olunan araziye Türkiye Hükûmetine veya Türkiye umumî idarelerine aidiyeti ahlusun tahakkuk eden ve elhaleti ha zihî müttefikin memurininin tahtı işgal veya tasarrufunda bulunan her nevi emvali gayrimenkule ve emval Türkiye Hükûmetine iade olunacaktır.

Her nevi haciz ve istimval tedabiri refolunacaktır. İşbu iade ve fekki haciz hakkında, katî ve tam bir tesellüm senedi kıymetini haiz olacak, zabıt varakaları tanzim edilecektir.

İşgal memurini Türkiye Hükûmetine ait olupta eşhası saliseye vebilhassa Osmanlı şirketlerine tevdi edilmiş olan emval; eşya ve mevaddın mümkün olduğu kadar tam bir defterini Hükûmeti mezkûreye vereceklerdir.

İşgal memurini ile efrat arasında münakit mukavelâttan mütevellit düyun mukavelâtı mezkûrede muayyen şerait dahilinde tesviye olunacaktır.

4

Evvele Osmanlı Hükûmetine ait olup 30 teşrinievvel 1918 tarihinde Mondoros'ta imza olunan mütareke mukavelenamesi mucibince Düveli müttefika emrine geçen ve işbu protokolün imzası tarihinde Türkiye'de Düveli müttefikai mezkûre memurini yedinde bulunmakta olan «Yavuz Sultan Selim» dahil olduğu halde sefaini harbiye, esliha, cephane vesair malzemei harbiye ikinci bendde zikredilen mühlet zarfında hali hazriyle buldukları mevakide Türkiye'ye iade olunacaklardır.

5

11 teşrinievvel 1922 tarihinde Mudanya'da imza edilmiş olan mukavelenamei askerî ahkâmı işbu protokolün ikinci bendinde zikrolunan müddet zarfında mer'i kalacaktır.

İşbu müddet zarfında bir gûna hâdiseye meydan vermemek için muhtazî tedabir, müttefikin ve Türkiye memurini askeriyesi arasında bilittifak ittihaz olunacaktır.

Tahliye ameliyatının tevli edebileceği diğer kâffe mesaili, Türkiye memurini ile bilittifak, tanzim etmek işgal memurinine ait olacaktır.

6

Türkiye Hükûmeti, Sulh muahedenamesinin mevkii meriyete vazını beklemeksizin mezkûr muahedenameye vazîlimza Devletler tebaalarının 69, 72,77 ve 91 nci maddelerden (72 ve 91 nci maddelerde zikrolunan müddetler cereyana başlamamış olsa bile) ve kezalik ikamet mukavelesi ahkâmından istifade etmelerini kabul edecektir. Türkiye Hükûmeti Sulh muahedenamesinin 137, 138 ve 140 nci maddelerinde munderîc ahkâma dahi riayet edecektir.

7

Sulh muahedenamesinin mevkii meriyete vazına intizaren Britanya ve Türkiye Hükûmetler hududun tâyinine kadar mezkûr muahedenin üçüncü maddesinin ikinci numarasının üçüncü fıkrasında muhafazası mevzuubahis olan istatokoyu tadil edebilecek hiç bir şey yapmamağı müteakibe taahhüt ederler.

Mezkûr Hükûmetler Sulh muahedenamesinin üçüncü maddesinin ikinci numarasının birinci fıkrasında zikrolunan ve Türkiye ile Irak arasındaki hududa ait bulunan müzakeratın birinci bendinde müsarrah tahliye ameliyatı ikmal olunur olunmaz başlamasında ve mezkûr fıkrada zikrolunan dokuz ay müddetin, mebhuanh müzakeratın başladığı tarihten itibaren, cereyan etmesince müttefiktirler.

Lozan'da 24 Temmuz 1923 tarihinde tanzim olunmuştur.

Horace Rumbold
Péllé
Garroni
G. C. Montagna

M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan

BEYANNAME

Salâhiyetnameleri mucibince hareket eden zirde vazîni imza hususâtı atıeyi beyan ederler:

1

Boğazlar usulüne dair bugünkü tarihli Mukavenamenin mevkiî meriyete vazına intizaren üç Müttefik Devlet donanmalarının Boğazlardan tam ve kâmil bir serbestii mürur muhafaza etmeleri takarrür etmiştir. Boğazlardan transit suretinde geçen Düveli mezkûre sefaini harbiyesi, hasarat veya ârizai bahriye ahvali müstesna olmak şartıyla, emniyeti sefer icabettiği takdirde, geceleyin demirleme müddeti de dahil olduğu halde Boğazlardan mürurları elzem olan zamandan fazla tevakkuf edemeyeceklerdir.

2

Balâdaki Protokolün birinci bendi ahkâmına hâlel gelmeksizin ve Boğazla rusulüne dair bugünkü tarihli Mukavenamenin mevkiî meriyete vazına kadar veyahut 31 kânunuevvel 1923 tarihinde mezkûr mukavele mevkiî meriyete girmemiş ise mezkûr tarihe kadar, Türkiye Hükûmeti, Boğazlarda üç Müttefik Devletten her biri için bir kravazör ve iki torpito muhribinin (Contre torpilleur) bulunmasına muhalefet etmeyecektir, işbu sefainin beraberlerinde kömür ve levazım tedariki için muktazi ve harp bayrağına gayri hâmil sefain bulunabilecektir.

3

Vazîni imza bu günkü tarihli Sulh Muahedenamesinin mevkiî meriyete vazından itibaren kabotajın ve liman hidematının Türk millî bayrağına hasrolunacağını derhatır ettirirler.

Maamafih 1 kânunusani 1923 de Türkiye'de kabotaj yapan veyahut liman hidematı işleten müessesatın 31 kânunuevvel 1923 tarihine kadar işlerine devamda tamamen serbest bırakılacağını beyan ederler.

Her halde Türkiye bugünkü tarihli Ticaret mukavenamesine vazîlimza diğer Devletler sefainine, Ticaret mukavelesinin ikinci kısmında sefain ve hamuleleri ve yolcular için musarrah ve seyrisefaine ve dühule ve ticarete müteallik bulunan bilcümle teshilâtı hiç bir Devlet lehine fark yapmaksızın, 31 kânunuevvel 1923 tarihine kadar bahşedecektir.

4

Vazîni imza işbu beyanatta bulunurken Lozan'da imza olunan Sulh Muahedenamesiyle diğer şenedatın süratî mümkinine ile mevkiî meriyete dahil olacakları ümidini izhar ederler.

Lozan'da 24 Temmuz 1923 tarihinde tanzim kılınmıştır.

M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan

15. KARAAĞAÇ ARAZİSİYLE BOZCAADA VE İMROZ ADALARINA DAİR BRİTAN-
YA İMPARATÖRLÜĞÜ, FRANSA, İTALYA, JAPONYA, YUNANİSTAN VE TÜRKİYE
TARAFINDAN 24 TEMMUZ 1923 TARİHİNDE İMZALANAN PROTOKOL

Alelusul salâhiyeti tammeyi haiz zirde vaziiini imza mevaddı âtiyeyi kararlaştırmışlardır :

1

Meriç ile bugünkü tarihli Muahedenamenin ikinci maddesinin ikinci numarasında tarif kılınan Türkiye - Yunan hududu arasında kâin olup Türkiye'ye iade edilecek olan arazi 15 Eylül 1923 de Türk memurinine teslim olunacaktır. Şu şartlaki Muahedei mezkûrenin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından keyfiyeti tasdikı İstanbul'daki Müttefikin fevkalâde komiserleri vasıtasıyla Yunan Hükûmetine tarihi mezkûrde tebliğ olunmuş ola. Eğer işbu tebliğ balâda mezkûr tarihte ifa kılınmamış ise arazii mezkûrenin teslimi muamelesi tarihi tebliğinden itibaren on beş günlük bir müddet zarfında icra edilecektir.

2

Sulh Muahedenamesinin beşinci maddesinde mezkûr tahdit muamelesinin ikmal edilmemiş olması keyfiyeti balâdaki arazinin Türkiye memurinine teslimini tehir edemeyecektir. Bu halde Yunan ve Türkiye Hükûmetleri Sulh Muahedenamesinin ikinci maddesinin ikinci numarasında tarif olunan hattı, arazi üzerinde muvakkat bir surette tersim edeceklerdir. İşbu muvakkat hudut tarafeynee mezkûr Muahedenamenin beşinci maddesinde musarrah komisyonun ikmalî mesai etmesine kadar mer'i olacaktır.

3

Karaağaç rum ahalişi 30 kânunusani 1923 de Yunanistan ile Türkiye arasında imza olunan Mukavelenamede münderiç ahali mübadelesine tâbi olacaklardır; Bunlar mezkûr Mukavelename ahkâmından istifade edecekler fakat Yunanistanla Türkiye arasında hali sulhun tesisinden altı ay geçmeden hicrete mecbur edilemeyeceklerdir.

4

İmroz ve Bozcaada adalarından Yunan kıtaat ve memurini bu günkü tarihli Sulh Muahedenamesi Yunan ve Türkiye Hükûmetleri tarafından tasdik edilir edilmez çekileceklerdir. Bunların çekilmesini mütaakır mezkûr Muahedenamenin 14 ncu maddesindeki ahkâm Türkiye Hükûmet tarafından tatbik olunacaktır.

5

İşbu protokolün birinci bendinde mezkûr arazi sekencesinden ve keza dördüncü fıkrada bahsö lunan adalar ahalisinden hiç biri askerî veya siyasi hattı hareketinden veyahut bu günkü sull muahedenamesini imza eden Devletlerden birine veya tebaasına ifa ettiği her hangi bir muavenette dolayı Türkiye'de hiç bir bahane ile izaç veya takip olunmayacaktır.

Fıkrai ânifede zikrolunan arazi ve adaların kâffe ahalisine bu güne kadar irtikâp olunaj

siyasi veya hukuku umumiyeye müteallik bilcümle cinayet ve cünhalardan dolayı tam ve kâmil affi umumî bahşolunmuştur.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim edilmiştir.

Horace Rumbold
Pellé
Garroni
G. C. Montagna
K. Otchiai
E. K. Veniselos
D. Caclamanos

M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan

16. — YUNANİSTAN'DA EKALLİYETLERİN HİMAYESİNE DAİR 10 AĞUSTOS 1920 TARİHİNDE BAŞLICA DÜVELİ MÜTTEFİKA İLE YUNANİSTAN ARASINDA SEVR'DE MÜNAKİT MUAHEDENEMEYE VE TRAKYA'YA AİT OLMAK ÜZERE AYNİ DEVLETLER ARASINDA AYNİ TARİHTE AKTEDİLEN MUAHEDENEMEYE MÜTEALLİK PROTOKOL

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya ve Yunanistan Hükûmetleri işbu konferans esnasında akdolunan sulh muahedenamesiyle diğer senedatın mevki meriyete vazı, Yunanistandaki ekalliyetlerin himayesine dair başlıca müttetik Devletler ile Yunanistan arasında 10 ağustos 1920 tarihinde Sevr'de akdolunan muahedenamenin ve kezalik Trakya'ya dair aynı Devletler arasında Sevr'de akdolunan 10 ağustos 1920 tarihli muahedenamenin mevki ieraya vazını zaruri kıldığı kanaatında bulduklarından,

Usulen haizi salâhiyet olan zirde vazını imza kendi Hükûmetleri namına ahkâmı atıyeyi kararlaştırmışlardır:

1. - Sevr'de akdolunan salifüzzikir iki muahedenin tasdiknameleri eğer şimdiye kadar tevdi olunmamış ise bugünkü tarihle Lozan'da imza olunan sulh muahedenamesine ve senedatı saireye müteallik tasdiknameler ile aynı zamanda tevdi olunacaktır.

2. - Ekalliyetlerin himayesine müteallik salifüzzikir Sevr muahedenamesinin 7 nci maddesinin ikinci bendiyle 15 nci maddesinde münderiç ahkâm feshedilmiştir ve mülga bulunmaktadır.

3. - Trakya'ya müteallik salifüzzikir Sevr muahedesinin birinci maddesinde münderiç ahkâmın tatbiki bugünkü tarihli sulh muahedenamesinin ikinci maddesinin 2 numarasındaki fıkarat ile mukayyet olacaktır.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim edilmiştir.

Horace Rumbold
Pellé
Garroni
G. C. Montagna
K. Otchiai
E. K. Veniselos
D. Caclamanos

17. — SİRP - HIRVAT - İSLOVEN DEVLETİNİN İMZASINA MÜTEDAİR PROTOKOL

24 temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Zirde vazirini imza bugünkü tarihle her biri mensup olduğu Hükûmet namına berveçhi âti tadat olunan senedatı veyahut onlardan bazılarını yani:

Sulh muahedenamesini;

Boğazlar usulüne dair mukavelenameyi;

Trakya hududuna dair mukavelenameyi;

İkamet vesalâhiyeti adliye hakkında mukavelenameyi;

Ticaret mukavelenamesini;

Affı umumiye müteallik beyannameyi ve protokolü;

Osmanlı İmperatorluğu dahilinde verilmiş bazı imtiyazata müteallik protokolü;

Lozan'da imzalanan senedatı Düveliyeye ahkâmından bazısına Belçika ile Portekiz'in iltihakına müteallik protokolü.

Lozan'da imzalamış olduklarından bunlardan her biri, imza etmiş olduğu senedata müteallik olmak üzere Sırp - Hırvat - İsviçre Devletine işbu Lozan konferansı senedi nihaisinde zikrolunan muahhaslarından her hangi biri vasıtasıyla, muahede mevki meriyete girmiş olmadıkça, salifüzzikir senedatın heyeti mecmuasını imza edebilmek salâhiyetini tanımakta mutabık kalmışlardır.

Lozan'da 24 temmuz 1923 tarihinde tanzim kılınmıştır.

Horace Rumbold

Pellé

Garroni

G. C. Montagna

K. Otchiai

E. K. Venizelos

D. Caclamano

Constantin Diyamandy

Constantin Contzesco

B. Marphoff

Stancioff

M. İsmet

Dr. Rıza Nur

Hasan

18. — LOZAN KONFERANSININ SENEDİ NİHAİSİ

24 Temmuz 1923 tarihinde imza edilmiştir

Britanya İmparatorluğu, Fransa ve İtalya Hükûmetleri, Japonya Hükûmetiyle müttefikân Şark'ta sulhü sureti katiyede iade etmek emniyesiyle bir taraftan Yunanistan'ı, Romanya'yı Sırp - Hırvat - İsvolen Devletini ve kezalik Amerika Düveli müttehidesini ve diğer taraftan Türkiye'yi bütün milletler tarafından temenni olunan bir neticeye vusule salih ahkâm ve mevadî müştereken tetkika davet etmiş olduklarından;

Diğer taraftan işbu konferansta müzakere edilmesi iktiza edecek olan mesailden boğazlar meselesi Bahri siyahta sahilidar olan Bulgaristan ve Rusya'nın müzakerata ve ittihaz kılmacak mukarrerata iştirake davet edilerek sureti mahsusada tetkik olunması iktiza edeceği kanaatinde bulduklarından;

Ve Şarkta hali harbin Belçika ve Portekiz için tevlit eylediği mesaili iktisadiye ve maliyenin münakaşasına mezkûr iki Devletin iştirakini kabule karar verdiklerinden;

Âtiyüzzikir murahhaslar Lozan'da toplanmışlardır :

Britanya İmparatorluğu için:

Umuru hariciye nazırı asaletlû George Nathaniel, Marguis Gurzon dö Kedleston, K. G. G. C. S. I. G. C. I. E;

İstanbul'da fevkalâde komiser asaletlû Sir Horace George Montagu Rumbold, Baronet, G. C. M. G.

Fransa için :

Haşmetlû İtalya Kralı hazretleri nezdinde Fransa Cumhuriyeti sefiri kebiri, Lejyon donör nişanı millisinin Grankruva rütbesini haiz Müsyü Camille Barrère;

Âyandan, Fransa sefiri kebiri, Lejyon Donör nişanı millisinin Grandofisiye rütbesini haiz Müsyü Maurice Bompard;

Fransa sefiri kebiri, Cumhuriyetin Şarkta fevkalâde komiseri, Lejyon Donör nişanı millisinin Grandofisiye rütbesini haiz Ferik General Müsyü Maurice Pellé;

İtalya için :

Âyandan, İtalya sefiri kebiri, İstanbul'da fevkalâde komiser Sen Mauris ve Lâzar ve Kuron Ditali nişanlarının Grankruva rütbesini haiz Asaletlû Marqui Gamille Garroni;

Atina fevkalâde murahhas ve orta elçisi Sen Mauris ve Lâzar nişanının Komandör ve Kuron Ditali nişanının Grandofisiye rütbesini haiz Müsyü Jules César Montagna;

Japonya için :

Londra fevkalâde sefiri kebir ve murahhası Soley Lövan nişanının birinci rütbesini haiz Baron Hayashi Jonii;

Roma fevkalâde sefiri kebir ve murahhası Soley Lövan nişanının birinci rütbesini haiz, Müsyü Kentaro Otchiai jusammi;

Yunanistan için :

Esbak Heyeti Nuzzar reisi, Sovör nişanının Grankruva rütbesini haiz Müsyü Eleftherios K. Véniselos;
Londra orta elçisi Sovör nişanının Komandör rütbesini haiz Müsyü Démètre Caelomanos;

Romanya için:

Hariciye nazırı Müsyü İon G. Duca;
Orta elçi Müsyü Konstantin İ. Diyamandy;
Orta elçi Müsyü Konstantin Contzesco;

Sırp - Hırvat - Sloven Devleti için:

Hariciye nazırı Müsyü Montehilo Nintchitch;
Paris fevkalâde murahhas ve orta elçisi Müsyü Miroslav spalaikovitch;
Sofya fevkalâde murahhas ve orta elçisi Müsyü Milânrakitch;
Bern fevkalâde murahhas ve orta elçisi Müsyü Miloutine Yuvanovitch;

Düveli müttehidi Amerika için:

Düveli müttebidenin Roma sefiri kebirî asaletlü Richard Washbrun Child;
Düveli müttehidenin İstanbul'da fevkalâde komiseri Kontr Amiral Mark L. Bristol;
Düveli Müttehidenin Bern sefiri asaletlü Joseph C. Grew;

Türkiye için :

Umuru Hariciye vekili, Edirne mebusu İsmet Paşa;
Umuru Sıhhiye ve muaveneti içtimaiye vekili, Sinop mebusu Doktor Rıza Nur Bey;
Sabık vekil, Trabzon mebusu Hasan Bey;

Bulgaristan için :

Reisi Nuzar ve Umuru Hariciye ve Mezahip nazırı Müsyü Alexandre Stanbolisky;
Londra fevkalâde murahhas ve orta elçisi, Sen Alexandre nişanının Grankruva rütbesini haiz, hukuk doktoru Müsyü Dimitri Stançioff;
Belgrad fevkalâde murahhas ve orta elçisi Müsyü Kosta Todoroff;

Sonra :

Sabık Şimendifer, Posta ve telgraf nazırı Müsyü Boğdan Morphoff;

Rusya için :

Müsyü Georges V. Telitcherine;
Müsyü Kristinan Rakovsky;
Müsyü Polikarp G. Mdivani;
Müsyü Watezlâw W. vorovski;

Belçika için :

Bern fevkalâde murahhas ve orta elçisi, Leopolt nişanının Ofisye rütbesini haiz Müsyü F. Peltzer;

Bortekiz için :

Bern Fevkalâde Murahhas ve Orta Elçisi, Sen Jak Dölepe nişanının komandör rütbesini haiz Müsyü Antonio Maria Bartholomeu Ferreira.

20 teşrinisani 1922 tarihinden 24 temmuz 1923 tarihine kadar akdeyledikleri içtimalar neticesinde - ki işbu içtimaat vesilesiyle bazı Devletler, kendilerini alâkadar eylediğini farzeyledikleri mesail hakkında noktai nazarlarını beyan edebilmişlerdir - . Berveçhi âti tadat olunan vesaik takarrür ettirilmiştir.

1. — Sulh Muahedenamesi;	24 temmuz 1923 de imzalanmıştır.
2. — Boğazların tabi olacağı usule dair mukavelename;	» » »
3. — Trakya hududuna dair mukavelename;	» » »
4. — İkamet ve salâhiyeti adliyeye dair mukavelename;	» » »
5. — Ticaret mukavelenamesi;	» » »
6. — Türk ve Rum ahalinin mübadelesine dair mukavelename ve protokol;	30 kânunusani 1923 de imzalanmıştır.
7. — Sivil mevkufinin iadesiyle üserayi harbin mübadelesine dair Türk - Yunan İtilâfnamesi;	» » »
8. — Affiumumiye dair beyanname ve protokol;	24 temmuz 1923 de imzalanmıştır.
9. — Yunanistan'da bulunan emlâki islâmiye hakkında beyanname;	» » »
10. — mesaili sıhhiyeye dair beyanname;	» » »
11. — İdarei adliyeye dair beyanname;	» » »
12. — Osmanlı İmparatorluğu memalikinde verilmiş bazı imtiyazata dair protokol ve beyanname;	» » »
13. — Lozan'da imza edilen senedatin bazı ahkâmına Belçika ve Portekiz'in iltihakına dair protokol ile işbu iki Devletin mezkûr iltihakını havi beyannameler;	» » »
14. Britanya, Fransa ve İtalya kuvvetleri tarafından işgal edilen Türkiye arazisinin tahliyesine dair protokol ile beyanname;	» » »
15. — Karaağaç arazisi ile Bozcaada ve İmroz adalarına dair olup Britanya İmparatorluğu, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan ve Türkiye tarafından imzalanan protokol,	» » »
16. — Yunanistan'da akalliyetlerin himayesine dair 10 ağustos 1920 tarihinde başlıca Düveli Müttefika ile Yunanistan arasında Sevr'de münakit Muahedenameye ve Trakya'ya ait olmak üzere aynı Devletler arasında aynı tarihte akdedilen Muahedenameye müteallik protokol;	» » »
17. — Sırp - Hırvat - Sloven Devletin'in imzasına dair protokol.	» » »

Balâda tadat olunan senedatın ve işbu senedin asılları Fransa Cumhuriyeti Hükûmeti Hazinei evrakında mevdu kalacaklar ve Hükûmeti mezkûre senedatı mezbureden her birinin birer musad-dak suretini mezkûr senedi imza eden Devletlere veya indelicap kabul ve tasvip edecek olanlara ve Sulh muahedenamesini imza eyliyen Devletlere ita eyliyecektir.

Tasdikanılmakal, vazirini imza, işbu senedat zirine imzalarını ve mühürlerini vazeylemişlerdir.

Lozan'da 24 temmuz bin dokuz yüz yirmi üç tarihinde yalnız bir nüsha olarak tanzim edilmiştir.

Horace Rumbold
Pellé
Garroni
G. C. Montagna
K. Otchiai
E. K. Veniselos
D. Caclamanos
Constantin diamandy
Constantin Contzesco
B. Morphoff
Stancioff
Fernand Peltzer
A. M. Bartholomeu Ferreira

M. İsmet
Dr. Rıza Nur
Hasan

Meclis Heyeti Umumiyesince kabulü : *Dokuzuncu içtiman ikinci celsesinde*
İcra Vekilleri Heyeti Riyasetine tebliği : *23 . VIII 1339 tarih ve 1/4 numaralı tezkere ile*
Müzakeratı ihtiva eden zabıt ceridelerinin cilt ve Cilt Sayfa
sayfa numaraları : *2 63,104:227,230:248,249:272,273:277*
1 111-241, 245-261, 264-29